Biblioteca Polirom

Andreï Makine

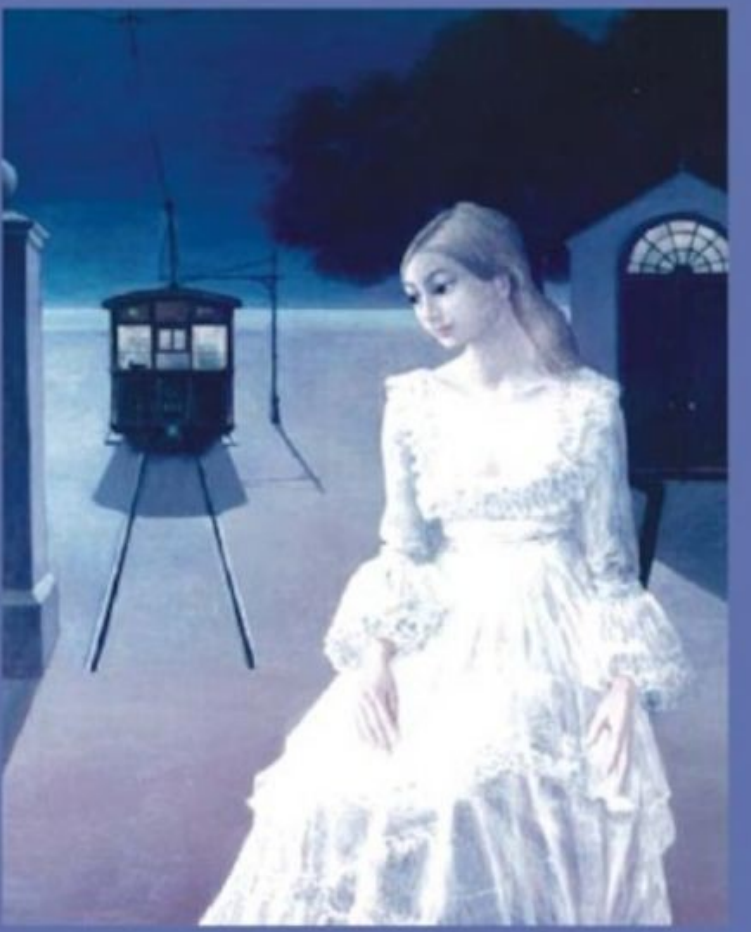

Femeia care aştepta

POLIROM

ANDREÏ MAKINE

Femeia care aştepta

Traducere
de Dan Radu Stănescu

POLIROM
2005

Andreï Makine s-a impus în literatura franceză actuală la cinci ani de la debutul din 1990, după imensul succes internaţional al celui de-al patrulea roman, *Testamentul francez*, multipremiat şi tradus prompt în peste treizeci de limbi. Născut la Krasnoiarsk, în Siberia, în 1957, Andrei Makine, după studii de limbă şi literatură franceză, desăvârşite printr-un doctorat şi urmate de o scurtă experienţă didactică în Uniunea Sovietică, emigrează în Occident în 1987, la treizeci de ani, stabilindu-se în Franţa, la Paris. În ţara de adopţie, Makine susţine un nou doctorat, la Sorbona, cu o teză despre Ivan Bunin. Predă câtva timp la Sciences-Po, dedicându-se apoi exclusiv scrisului.

A publicat până acum nouă romane: *Fiica unui erou al Uniunii Sovietice* (1990), *Confesiunea unui stegar destituit* (1992), *Pe vremea fluviului Amur* (1994), *Testamentul francez* (1995), *Crima Olgăi Arbelina* (1998), *Recviem pentru Est* (2000), *Muzica unei vieţi* (2001), *Pământul şi cerul lui Jacques Dorme* (2003) şi *Femeia care aştepta* (2004). Makine este asimilat cu entuziasm ca romancier francez după ce *Tratamentul francez* este încununat cu cele mai prestigioase premii literare franceze: Prix Goncourt, Prix Médicis şi Prix Goncourt des Lycéens.

Prin gravitatea şi actualitatea temelor abordate (nemurirea, căutarea identitară, demitizarea comunismului, paralela dintre Orient şi Occident, exilul, viitorul Franţei şi al Europei Occidentale), prin pledoaria pentru valorile spirituale şi pentru „adevărata literatură", prin diversitatea structurilor narative, prin stilul poetic şi, nu în ultimul rând, prin muzicalitatea prozei sale, Andrei Makine este unul dintre cei mai originali şi mai renumiţi scriitori francezi contemporani.

Naratorul romanului *Femeia care aştepta* împărtăşeşte în anii ’70 decepţiile şi speranţele disidenţei în reuniuni semiclandestine. Plecat în regiunea Arhanghelsk, pe malul Mării Albe, pentru un reportaj despre obiceiurile locale, el descoperă ruinele marelui vis colectivist, dar şi germenii prăbuşirii imperiului. Personajul cel mai pregnant în acest ţinut de dincolo de timp este Vera, o Penelopă prizonieră a jurământului faţă de iubitul care nu s-a mai întors din al doilea război mondial. Între Vera, care abandonase o strălucită carieră universitară, şi

narator se leagă o relaţiei pură şi luminoasă, al cărei imbold este chiar aşteptarea celuilalt.

I

1

„O femeie atât de clar hărăzită fericirii (chiar dacă nu ar fi vorba decât de o fericire pur şi simplu fizică, da, de o banală bunăstare carnală) şi care alege, aproape cu nepăsare, singurătatea, fidelitatea faţă de un absent, refuzul de a iubi…”

Am scris fraza aceasta într-un moment special în care cunoaşterea celuilalt (a femeii aceleia, Vera) pare un bun deja câştigat. Înainte, totul ţinea de curiozitate, de mersul pe dibuite, de nevoia de mărturisiri. Foamea de celălalt, atracţia faţă de străfundurile sale. Apoi, odată secretul dezvăluit, intervin cuvintele, adesea pretenţioase şi categorice, care disecă, trag concluzii, clasează. Totul devine uşor de înţeles şi liniştitor. Atunci poate începe rutina unei relaţii sau a indiferenţei. Misterul celuilalt este îmblânzit. Trupul său este redus la o mecanică a cărnii, stârnind dorinţă ori nu. Inima lui, la un inventar de reacţii previzibile.

De fapt, în acest stadiu, se produce un fel de crimă, pentru că ucidem acea fiinţă nesfârşită şi inepuizabilă pe care am întâlnit-o. Preferăm să avem de-a face cu o construcţie verbală în locul unui om viu…

Probabil că în acele zile de septembrie, într-un sat aflat în mijlocul pădurilor ce se întind până la Marea Baltică, am notat reflecţii de genul: „o fiinţă inepuizabilă”, „o crimă”, „femeia dezgolită de cuvinte”… Pe atunci (aveam douăzeci şi şase de ani), aceste concluzii mi se păreau de o mare perspicacitate. Trăiam plăcutul orgoliu de a fi pătruns în viaţa secretă a unei femei care, ca vârstă, ar fi putut să-mi fie mamă, de a-i fi formulat destinul în câteva fraze bine alese. Mă gândeam la surâsul ei, la gestul mâinii cu care mă saluta, când mă zărea de departe, pe malul lacului, la dragostea pe care ar fi putut s-o ofere atâtor bărbaţi şi pe care nu o dădea nimănui. „O femeie atât de clar hărăzită fericirii…” Da, eram destul de mândru de analiza mea. Îmi aminteam chiar că, în secolul al XIX-lea, un critic vorbea despre dialectica sufletului pentru a desemna arta

scriitorilor de a sonda contradicţiile psihologiei umane. „O femeie hărăzită fericirii, dar…”

În seara aceea de septembrie, mi-am închis caietul, am privit un pumn de afine, reci şi vineţii, pe care, în absenţa mea, Vera le împrăştiase pe masă. În chenarul ferestrei, deasupra crestelor negre ale pădurii, cerul îşi păstra o paloare lăptoasă ce te lăsa să bănuieşti, la câteva ore de mers pe jos, prezenţa adormită a Mării Albe, aflată deja în aşteptarea iernii. Casa Verei se găsea la capătul unei cărări care, străbătând desişuri şi dealuri, ducea către mal. M-am gândit la singurătatea acestei femei, la liniştea ei, la trupul său (mi-am închipuit, la modul cât se poate de fizic, un fascicul de căldură blândă înconjurând acel corp feminin, sub pătură, într-o noapte limpezită de promoroacă) şi am înţeles brusc că nici o dialectică a sufletului nu ar fi capabilă să spună secretul unei asemenea vieţi. O viaţă mult prea clară şi dureros de simplă faţă de acele analize savante.

Viaţa unei femei care îl aştepta pe cel iubit. Niciun alt mister.

Singura trăsătură enigmatică, ori mai degrabă anecdotică, era propria-mi eroare: după prima noastră întâlnire, care nu a durat decât câteva secunde, la sfârşitul lui august, m-am mai petrecut o dată pe drum cu Vera, la începutul lunii septembrie. Şi nu am recunoscut-o. Eram chiar sigur că e vorba de două femei diferite.

Ambele mi se păreau însă „atât de clar hărăzite fericirii…”

Mai târziu aveam să învăţ denivelările drumurilor, veşmântul viu al copacilor, mereu altul la fiece cotitură, curburile alunecoase ale lacului, ale cărui maluri aveam să le pot străbate curând cu ochii închişi. Dar în ziua aceea de sfârşit de vară, abia începeam să cunosc ţinutul, mergeam la întâmplare, cu tulburătoarea bucurie de a descoperi, în spatele pădurii de molid, un sat părăsit sau de a trece, ca un acrobat, pe un podeţ de lemn pe jumătate prăbuşit. Chiar la intrarea în satul ce părea nelocuit, am văzut-o.

La început, am crezut că am dat peste un cuplu care făcea dragoste. În tufişurile ce năpădiseră malurile lacului, am zărit strălucirea foarte albă a unei coapse, conturul unui bust încordat de efort, am auzit o respiraţie întretăiată. Seara îşi păstra

limpezimea, dar soarele, coborât spre apus şi roşu ca un animal jupuit, stria priveliştea cu dâre de umbre şi flăcări, incendiind frunzele sălciilor. Din adâncul acelei vâlvătăi a apărut un chip de femeie, aproape atingând cu bărbia pământul argilos, şi imediat s-a dat pe spate, într-o violentă zburătăcire a pletelor scuturate... Aerul era cald şi umed. Ultimul val de căldură al anotimpului, o „vară indiană” adusă pentru câteva zile de vântul din sud.

Mă pregăteam să-mi văd de drum când, precedată de o zdruncinătură de ramuri, femeia şi-a făcut apariţia, a clătinat din cap un salut nehotărât, şi-a aranjat repede rochia ridicată deasupra genunchilor. Am salutat-o şi eu cu stângăcie, fără a-i putea distinge prea bine figura pe care alternau razele apusului şi dungile umbrei. La picioare, îngrămădită ca trupul unui înecat, se încolăcea o plasă mare de pescuit pe care tocmai o scosese din apă.

Câteva clipe am rămas neclintiţi, uniţi printr-o complicitate ambiguă, ca în cazul unei crime sau al unui act carnal consumat în mare grabă, într-un loc nesigur. Îi priveam picioarele goale, înroşite de lut, şi mormanul de sfoară împletită care se scutura spasmodic: corpurile verzui ale câtorva ştiuci se zbăteau disperate, iar deasupra, încurcată printre plute, se întindea curba prelungă, aproape neagră, a ceva ce mi s-a părut la început un şarpe (probabil o anghilă sau un somotei). Această vălătucire de sfoară şi peşte picura încet, apa amestecată cu mâlul roşcat se scurgea către lac, ca un fir subţire de sânge. Cerul era apăsător, ca înainte de furtună. Aerul nemişcat ne încarcerase într-o poziţie fixă, o inerţie rău prevestitoare. Dar mai era şi convingerea împărtăşită, iraţională şi tacită, că totul este posibil între acea femeie şi acel bărbat, în acel amurg roşiatic şi violent. Absolut totul. Şi că nu exista nimic şi nimeni pe lume care să-i oprească. Trupurile lor se puteau întinde lângă sculul de plasă, puteau să se dea unul altuia, să trăiască plăcerea cât mai dura agonia vietăţilor prinse în ochiurile năvodului...

Am plecat repede, având impresia că am ratat, din laşitate, clipa în care destinul se întrupează într-un loc, într-un chip. Momentul în care destinul ne lasă să întrevedem întunecata sa ţesătură de cauze şi consecinţe.

O săptămână mai târziu, a venit ispăşirea: un vânt din nord-est a adus prima zăpadă, ca un soi de răzbunare pentru acele câteva zile de rai. O pedeapsă blândă mai degrabă, alcătuită din vălătuci albi, luminoşi care te ameţeau, amestecând liniile drumurilor şi câmpurilor, şi care aduceau zâmbetul pe feţele oamenilor uimiţi de perdelele nesfârşite de fulgi. Aerul înţepător şi amar avea gustul unei noi speranţe, al unei fericiri promise. Rafalele scurte de vânt aruncau ploi de cristale pe suprafaţa neagră a lacului, care înghiţea albul acela fragil, mereu şi mereu, în străfundurile sale. Dar malurile erau deja luminate de zăpadă, iar rănile noroioase lăsate pe drum de camionul nostru erau repede pansate.

Şoferul cu care mergeam adesea dintr-un sat în altul se declara, plin de ironie, „prima rândunică a capitalismului”. Otar, un georgian de vreo patruzeci de ani, care înfiinţase o cojocărie clandestină, după care, fiind denunţat, făcuse puşcărie, iar acum beneficia de libertate condiţionată, era stăpânul acestui camion cu caroseria ruginită, într-un ţinut din nord. Era pe la mijlocul anilor ’70 şi „prima rândunică a capitalismului” credea cu sinceritate că s-a descurcat destul de bine. „În plus, aici, la un tip sunt nouă gagici”, repeta el adesea, cu ochii strălucitori şi cu un zâmbet hulpav.

Vorbea despre femei mai tot timpul, trăia pentru femei şi presupun că până şi afacerea lui cu cojocăria avusese drept scop posibilitatea de a îmbrăca şi dezbrăca femeile. Inteligent altminteri, şi chiar sensibil, îşi exagera, bineînţeles, crezul său de fustangiu, ştiind că aceasta era imaginea georgienilor în Rusia: amanţi obsedaţi de cuceriri, monomaniaci ai sexului, bogaţi şi rudimentari. Făcea acest joc caricatural, aşa cum străinilor li se întâmplă adeseori să mimeze clişeele turistice ale ţării lor de origine. Ca să nu decepţioneze galeria.

În ciuda unui asemenea joc, trupul femeii însemna pentru el, în mod firesc şi logic, singurul lucru pentru care merită să trăieşti. Iar tortura supremă ar fi fost să nu poată spune acest lucru unui confident binevoitor. De bine, de rău, mi-am asumat acest rol. Recunoscător, Otar era gata să mă ducă şi la Polul Nord.

Avea talentul, nu ştiu cum, de a nu se repeta niciodată în poveştile lui. Deşi era vorba invariabil de femei râvnite, seduse, posedate. Le avea în poziţia culcat, în picioare, ghemuite în

cabina camionului, sprijinite de zidul unui grajd, în rumegatul adormit al vitelor, prin poieni, chiar lângă un muşuroi de furnici („Aveam amândoi fesele ciuruite de porcăriile alea!”), la baia de aburi… Limbajul său era în acelaşi timp crud şi plin de înfloriturI: făcea să „pârâie curul ăla mare ca pe un harbuz”, iar la baie „sânii se umflă, capătă volum, da, cresc ca un aluat care dă pe de lături”, „am proptit-o cu spatele de un cireş, am pătruns-o şi am scuturat-o atât de zdravăn că ne-am trezit cu o ploaie de cireşe căzând peste noi, ne făcusem roşii de zeamă…” În fond, era un adevărat poet al cărnii, iar sinceritatea extazului său în faţa trupului feminin salva povestirile de monotonia coitului.

Într-o zi, am făcut imprudenţa să-l întreb cum puteam şti dacă femeia e gata să-mi accepte sau nu avansurile. „Dacă şi-o trage sau nu? a exclamat el, continuând să sucească volanul. Păi e foarte simplu, îi pui o singură şi unică întrebare.” Ca un actor de meserie, a prelungit pauza, vizibil încântat să instruiască un tânăr nătăfleţ. „Trebuie să afli numai atât: dacă mănâncă scrumbie sărată.

— Scrumbie? De ce?

— Pentru că, dacă mănâncă scrumbie sărată, i-e sete…

— Şi ce-i cu asta?

— Şi dacă i-e sete, bea multă apă.

— Nu înţeleg…

— Dacă bea apă, se pişă, de acord?

— Bun, şi atunci?

— Păi, dacă se pişă, înseamnă că are un sex.

— Asta-i limpede, numai că…

— Şi dacă are un sex, şi-o trage!”

A izbucnit într-un hohot prelung de râs care a acoperit zgomotul motorului, m-a bătut de câteva ori pe umăr, a uitat de drumul măturat de viforniţă. Era chiar în ziua primei zăpezi, la început de septembrie. Abia sosisem într-un sat care părea pustiu şi pe care nu l-am recunoscut. Aşa cum n-am recunoscut nici izbele transfigurate de stratul de fulgi, nici malurile înalte ale lacului înveşmântate în alb.

Otar a frânat, a înşfăcat o găleată şi s-a îndreptat spre un puţ. În mod ciudat, camionul său antediluvian consuma tot atâta apă câtă benzină. „Ca şi gagica aia care mănâncă scrumbie sărată”, a glumit el, făcându-mi cu ochiul.

Eram pe picior de plecare, când au apărut ele. Două femei, una înaltă şi destul de tânără, cealaltă, o bătrână măruntă, urcau panta ce ducea dinspre lac către drum. Făcuseră o baie într-o izbă minusculă al cărei horn încă mai fumega. Bătrâna înainta cu greu, luptând cu rafalele de vânt, apărându-şi faţa de şfichiuirile ninsorii. Însoţitoarea ei dădea impresia că o sprijină. Era îmbrăcată cu o manta militară lungă, din cele purtate pe vremuri la cavalerie. Avea capul descoperit (poate că, surprinsă de zăpadă, îi împrumutase broboada bătrânei), iar gâtul, sub stofa groasă a gulerului mantalei, părea de o delicateţe aproape infantilă. Ajunse la drum, au apucat-o spre sat şi ne aflam acum faţă în faţă. Atunci, o bătaie mai bruscă a vântului i-a îndepărtat reverul hainei de cavalerie şi, o clipită doar, i-am zărit albeaţa pieptului, pe care femeia şi l-a acoperit iute, trăgând nervoasă marginile mantalei.

Otar privea fix, prin portiera deschisă, fără să pornească motorul. Îi aşteptam comentariile. Mă şi gândeam: „sânii se umflă la apă…” Eram sigur că mă aşteaptă o astfel de tiradă, ilară şi deocheată. Şi, pentru prima dată, simţeam că vorbele acelea, chiar spuse în glumă şi fără răutate, mi-ar fi căzut rău.

Dar el stătea nemişcat, cu mâinile pe volan şi cu privirea aţintită asupra celor două umbre feminine care se topeau încet în viforniţă…

Vocea i s-a făcut auzită o dată cu ambalarea motorului şi cu scrâşnetul noroiului sub roti: „A naibii Vera! Aşteaptă şi tot aşteaptă! Mereu şi mereu… Şi-a irosit viaţa cu aşteptarea asta! El a fost ucis ori a dispărut, nu contează. Boceşti, de acord, bei o gură zdravănă de votcă, de acord, porţi doliu, foarte bine, aşa-i obiceiul, dar după aia începi să trăieşti din nou. Viaţa continuă, ce dracu’! Avea şaisprezece ani când el a plecat pe front, în ’45, şi de atunci aşteaptă, pentru că nu s-a primit nicio hârtie în regulă despre moartea omului ei. S-a îngropat aici cu toate bătrânele alea de care tuturor li se rupe şi pe care le adună, pe jumătate moarte, din fundul pădurii. Iar ea tot aşteaptă… De treizeci de ani, fir-ar să fie! Şi ai văzut-o cât e de frumoasă şi acum…”

Otar a tăcut, apoi mi-a aruncat o privire feroce şi a strigat cu o voce tăioasă: „Povestea asta nu-i despre scrumbii sărate, cretinule!” Era cât pe ce să-i răspund pe acelaşi ton, gândindu-mă că insulta mă privea direct, dar n-am spus nimic.

Disperarea cu care lovea volanul cu palmele dovedea că-şi purta pică lui însuşi. Figura sa îşi pierduse carnaţia bronzată, devenind cenuşie. Simţeam că refuză cu violenţă s-o înţeleagă pe femeia aceea, dar că, în acelaşi timp, ca un adevărat om de munte, are pentru aşteptarea ei respectul aproape sacru pe care îl datorezi unei dorinţe supreme, unui jurământ...

Am rămas tăcuţi până în oraş, capitala raionului, unde eu am coborât. În piaţa centrală, acoperită de zăpadă murdară, doi tineri căsătoriţi, înconjuraţi de cei apropiaţi, tocmai părăseau peronul unei clădiri administrative pentru a se instala în prima maşină a unui cortegiu plin de panglici şi pănglicuţe. Pe cer, deasupra acoperişului plat şi a unui steag roşu decolorat, trecea un triunghi vioi de raţe sălbatice.

„Ştii, la urma urmei, poate că Vera asta are dreptate, mi-a spus Otar ca răspuns la strângerea mea de mână. Şi apoi, nici eu şi nici tu nu avem dreptul s-o judecăm."

Nu încercam să o „judec". Numai că, la câteva zile după acea întâlnire sub ninsoare, am văzut-o, de departe, mergând de-a lungul malului râpos al lacului.

Ziua era senină şi îngheţată, domnia toamnei după ultimele spasme ale unei veri care se zbătuse între caniculă şi vârtejuri de zăpadă. Omătul se topise, pământul era uscat şi tare, frunzele de salcie scânteiau ca nişte lamele de aur în aerul azuriu. M-am simţit acceptat de acele câmpuri însorite, de umbra masivă a pădurii, de ferestrele celor câteva izbe, care păreau că mă privesc cu bunăvoinţă şi melancolie.

Eram pe celălalt mal al lacului, dar am recunoscut-o: o linie întunecată în mijlocul văpăii aurite şi reci. Am urmărit-o îndelung cu privirea, izbit de un gând simplu ce făcea inutilă orice altă reflecţie despre destinul ei: „Iată o femeie, îmi spuneam, despre care ştiu totul. Întreaga sa viaţă se află în faţa mea, concentrată în această siluetă îndepărtată care dă ocol lacului. O femeie care, de treizeci de ani, deci dintotdeauna, îl aşteaptă pe bărbatul pe care-l iubeşte".

În ziua următoare, mi-am propus să ajung la malul Mării Albe. Una dintre bătrânele din sat mi-a indicat un drum pe jumătate năpădit de pădure, asigurându-mă că ei, în tinereţe, îi trebuia o jumătate de zi ca să ajungă până acolo şi că eu, cu

picioarele mele lungi... M-am rătăcit chiar în apropierea litoralului. Încercând să ocolesc o colină, am dat peste o zonă de turbă clisoasă, împotmolindu-mă apoi printre cochiliile din care se ridica un puternic iz de mlaştină. Marea era foarte aproape, suflul ei traversa din când în când acreala de apă stătută... Dar soarele era deja spre scăpătat, trebuia să mă resemnez şi să mă întorc.

Drumul înapoi semăna cu fuga după o înfrângere. Nicio cărăruie cunoscută, schimbări de direcţie dezordonate, teama ridicolă că mă voi rătăci de-a binelea, pânzele de păianjen pe care trebuia să mi le îndepărtez de pe faţă, împreună cu sarea sudorii...

Satul şi lacul au apărut dintr-o dată, când mă aşteptam mai puţin, ca într-un vis. Un vis calm, luminat de transparenţa palidă a apusului. M-am aşezat pe un pietroi mare de granit care marcase probabil, odinioară, hotarele unui domeniu. În câteva secunde, oboseala m-a copleşit, alungând până şi enervarea de a nu-mi fi atins scopul. Mă simţeam golit, absent, ca şi cum din mine n-ar fi rămas decât acea privire leneşă care, fără a se opri nicăieri, luneca asupra lumii.

La intersecţia dintre drumul ce ducea spre sat şi şoseaua care mergea spre capitala de raion, am văzut-o pe Vera. La răscrucea aceea, fixată de un stâlp, se afla o placă mică purtând numele satului, Mirnoie. Ceva mai jos era bătută în cuie o cutie de scrisori, în cea mai mare parte a timpului goală, uneori conţinând câte un ziar local. Vera s-a apropiat de stâlp, a deschis uşiţa de fier a cutiei şi şi-a băgat mâna înăuntru. Chiar privind de departe, am simţit că gestul acela nu era automat, că nu devenise automat nici după atâta vreme...

Mi-am adus aminte de prima noastră întâlnire, de la sfârşitul lui august. Plasa mare de peşte, privirea unei necunoscute, trupul său înfierbântat de efort. Certitudinea mea că totul era posibil între noi. Şi impresia că am lăsat şansa să-mi scape. Notasem totul în carnet. Însemnările acelea îmi păreau acum total deplasate. Femeia care căuta o scrisoare într-o cutie de poştă ruginită trăia pe o altă planetă.

De pe acea planetă m-a salutat, venind către mine, mi-a surâs, s-a dus către casă. M-am gândit la aşteptarea ei şi, pentru prima dată, destinul acesta nu mi s-a mai părut nici straniu, nici excepţional.

„De fapt, toate femeile aşteaptă aşa, viaţa întreagă, am formulat eu cu stângăcie. Toate femeile, din toate ţările şi din toate timpurile. Aşteaptă un bărbat care trebuie să apară acolo, la capătul drumului, în această transparenţă a apusului. Un bărbat cu privirea hotărâtă şi gravă, venind de mai departe decât moartea, spre o femeie care a sperat necontenit. Iar cele care nu aşteaptă sunt simple consumatoare de scrumbie sărată!”

Agresivitatea unei asemenea concluzii mi-a făcut bine, pentru că, într-un fel, ajunsesem în satul acela din cauza unei femei care nu ştia să aştepte.

2

Până atunci fugisem de cei care considerau că timpul nostru se scurge prea încet. De fapt, încercam să scap mai degrabă de mine însumi, pentru că mă deosebeam prea puţin de ei. Am înţeles acest lucru într-o noapte de martie, într-un atelier pe care-l numeam Wigwam. Pe o pânză abia acoperită de culori, o figură schiţată din câteva linii semăna în mod straniu cu mine.

La un moment dat, cadenţa recitării coincidea cu suflul ritmic al celor doi amanţi. Toată lumea încerca să-şi păstreze aerul serios. Mai ales poetul însuşi. Conţinutul strofelor impunea acest lucru. Ţara noastră era comparată cu o planetă terifiantă a cărei masă imensă îi împiedica pe locuitorii ei să se smulgă gravitaţiei. Cuvântul „planetă” rima cu „niet”, ambele repetându-se de mai multe ori, într-o incantaţie obsedantă. La mijlocul recitării, această rimă a început să primească un ecou de icnituri bărbăteşti şi, cu un ton mai sus, gemetele unei femei, un cuplu separat de noi doar prin câteva pânze atârnate pe şevalete. Printre care se afla şi portretul abia conturat al unui bărbat ce semăna cu mine.

Situaţia era caraghioasă. Şi cu toate acestea, noaptea, festivă ca atâtea alte nopţi petrecute în atelierul acela, era tristă.

Nu pentru că nu ar fi fost, ca de obicei, mult alcool, multă muzică (cântăreţul de jazz aflat pe punctul de a şopti în urechea fiecăruia câte un secret şi care îşi tot amâna mărturisirile), multe trupuri, majoritatea tinere, gata să se iubească dincolo de orice interdicţii sau, mai degrabă, tocmai pentru a-şi bate joc de interdicţii.

Cu o întârziere de şase ori şapte ani, Mai ’68 ajungea în Rusia, până în acest pod prelung transformat într-un atelier semiclandestin, de la periferia îndepărtată a Leningradului.

„Planet” – „Niet”, declama autorul poemului şi strigătele unui orgasm progresiv îi răspundeau din spatele tablourilor

neterminate. Acel „niet” sugruma afirmarea talentelor, exprimarea libertăţii, amorul fără oprelişti, călătoriile în străinătate – de fapt, totul. Numai podul nostru continua să plutească, sfidând legile gravitaţiei.

Era o ambianţă oarecum tipică pentru acest gen de reuniuni ale artiştilor mai mult sau mai puţin disidenţi. De la Kiev la Vladivostok, de la Leningrad la Tbilisi, lucrurile despre care se vorbea, lucrurile de care se legau temerile sau speranţele erau aproape aceleaşi. De obicei, totul se petrecea în bucuria pe care ţi-o provoacă subversiunea şi clandestinitatea, mai ales când eşti tânăr. Iar ceea ce nu se putea spune într-un poem sau printr-o trăsătură de pensulă era exprimat prin aceste orgasme sporadice. Planeta Niet şi tânguielile care se înteţeau în spatele pânzelor.

De data aceasta însă, veselia era forţată. Nici măcar prezenţa acelui jurnalist american nu aducea ceva nou. Invitarea lui constituia pentru noi toţi un mare eveniment: era aşezat în centru, într-un fotoliu, şi putea fi luat, având în vedere atenţia cu care era înconjurat, drept preşedintele Statelor Unite. Dar ciulamaua nu se lega.

Mi-ar fi fost simplu să explic această sfârşeală prin gelozie. Cu numai o săptămână în urmă, femeia care gemea în spatele tablourilor dormea încă în braţele mele. Îi cunoşteam glasul în timpul scenelor de dragoste şi acum îi puteam distinge timbrul în acel duet. Fără să mişc un deget. Fără să am dreptul la gelozie. Proprietatea sexuală, culmea ridicolului mic-burghez! Trebuia să beau, să fumez strângând din pleoape (ca în filmele lui Godard), să aprob lectura unui poem, iar când femeia urma să apară din spatele pânzelor, să-i arunc o privire complice şi să-i ofer un pahar… Mi-am amintit că în timpul somnului sprâncenele i se ridicau uneori, ca şi cum s-ar fi întrebat: „De ce toate acestea?” Chipul îi devenea atunci dezarmat, copilăros… Stop amintirilor!

În realitate, simţeam cu toţii că noaptea aceea nu ne merge la inimă. Poate chiar din cauza ziaristului american. Un peşte prea mare pentru atelierul acela mizer, o vizită mult prea râvnită. Stătea acolo ca o încarnare supremă a Occidentului visat, asculta, observa şi fiecare dintre noi avea impresia că e

transportat dincolo de Cortina de fier. Datorită lui, strofele recitate păreau deja tipărite la Londra sau New York, un tablou neterminat era pe punctul de a fi expus într-o galerie pariziană. Jucam pentru el un scenariu al disidenţei artistice şi până şi gâfâielile de plăcere din spatele şevaletelor îi erau adresate personal.

La urma urmei, ne tăiase pur şi simplu macaroana la toţi. Venisem cu intenţia de a vorbi despre voiajul meu la Tallin. Ţările Baltice erau considerate pe vremea aceea un fel de anticameră a Occidentului. Arkadi Gorin, bruneţelul aşezat pe o lădiţă veche de vopsele, ar fi povestit despre viitoarea lui călătorie în Israel, după ce timp de şase ani i se refuzase viza. Dar americanul era acolo, iar poveştile noastre păreau prea palide, până şi faţă de mişcarea greoaie a maxilarelor sale când articula nume ca Philadelphia, Boston, Greenwich Village…

Nici măcar poemul în care Kremlinul brejnevist era descris ca o grădină zoologică cu animale preistorice nu a avut succesul scontat. Actori mediocri, ne jucam de-a Occidentul, iar el, ca regizor (un adevărat Stanislavski!), ne preţăluia, gata să lanseze verdictul teribil: „Nu mă convingeţi!” Şi pe bună dreptate – în noaptea aceea, eram nişte occidentali prea puţin credibili.

Eram prea nerăbdători. Cortina de fier avea aerul că va dura etern. Ruperea ţării noastre de restul lumii ţinea de evidenţa unei legi intangibile. Tinereţea noastră nu era decât o secundă, un fir de praf în faţa acestui regim milenar. Nu mai puteam să aşteptăm.

Cu atât mai mult cu cât dispuneam de toate elementele Occidentului: aceste poeme neruşinate, pictura abstractă novatoare, juisanţa fără complexe, autorii occidentali interzişi pe care îi cumpăram de pe piaţa neagră, limbile Europei şi din alte colţuri de lume pe care le vorbeam, gândirea occidentală pe care ne străduiam să ne-o însuşim. Ca nişte alchimişti zoriţi, amestecam toate aceste elemente în nopţile noastre de beţie şi de recitări. Chintesenţa Occidentului era pe cale de a se naşte. Piatra filosofală ce urma să transforme *Zoo Kremlin* într-o capodoperă mondială şi pe autorul său, într-un clasic în viaţă aclamat de la New York până la Sidney, aceeaşi piatră filosofală ducând pânza acoperită cu pătrate portocalii către cupola Muzeului Guggenheim…

O tânără foarte beată s-a lăsat să cadă pe salteaua ponosită, alături de mine. Cu un surâs larg şi umed, a încercat să-mi spună ceva la ureche, dar nu-şi mai putea ţine limba în gură. În bâlbâială ei reveneau obsesiv două prenume masculine. Mai mult am ghicit decât am înţeles: doi bărbaţi făceau dragoste în odaia vecină şi acest lucru i se părea „haios” pentru că în acelaşi timp se auzeau gemetele cuplului din spatele tablourilor. M-am prefăcut că pufnesc în râs ca răspuns la veselia ei, dar deodată chipul i-a încremenit, şi-a coborât pleoapele şi câteva lacrimi foarte fine, foarte rapide au început să i se scurgă pe obraji. Şoaptele rugoase ale cântăreţului de jazz continuau să promită o mărturisire foarte importantă, fără de care viaţa ar fi imposibilă.

Femeia s-a oprit din plâns, m-a privit cu dispreţ şi s-a îndreptat spre fotoliul americanului. „Very big gallerist...”, a spus acesta. Un pictor îl asculta, aprobând tot timpul din cap. Paharul îi tremura puternic în mână. Tânăra beată se lupta să se cocoaţe pe braţul fotoliului cu încăpăţânarea unei insecte.

O noapte care nu mai începea...

Pare curios, dar copia de Occident pe care o puneam în scenă era, din anumite puncte de vedere, mai reală decât originalul. Şi mai ales mai dramatică. Pentru că libertatea acelor nopţi nu rămânea totdeauna nepedepsită. După mulţi ani, aveam să aflu că autorul lui *Zoo Kremlin* şi-a plătit poemul cu cinci ani de lagăr şi că unul dintre homosexuali, închis (pentru că legea sancţiona acest viciu), a fost bătut până la moarte de vecinii de celulă. Îmi voi aminti de acest amant nefericit cincisprezece ani mai târziu, la Paris, pe străzile din Marais: mulţimea de bărbaţi musculoşi şi bronzaţi de pe terasele cafenelelor, aerul lor satisfăcut, toate astea te duceau cu gândul la nişte gonflabile masculine unsuroase, scoţându-şi în evidenţă bicepşii şi normalitatea cucerită. Şi aveam să-mi mai aduc aminte că pe homosexualul leningrădean îl terminaseră trecând prin el o ţeava, ca un proţap, de la anus până la gât...

Orice s-ar spune, Occidentul nostru de operetă îşi avea doza lui de adevăr.

Prietena mea a ieşit de după tablouri, a traversat încăperea înţesată de trupuri, de resturi de mâncare, de sticle şi s-a aşezat

pe o ladă plină de cărţi. În ciuda amestecului de dezgust şi de gelozie, nu mi-am putut reprima o tresărire de admiraţie: ce bine juca, mult mai bine decât actriţele lui Godard! Un trup lasciv, o gură cu machiajul şters şi o privire perfect indiferentă alunecând peste mine. Şi deja îi răspundea altcuiva, accepta un pahar, bucurându-se de acea bunăvoinţă specială pe care bărbaţii o acordă femeilor… „în călduri”, m-am gândit eu cu răutate. „Fără gelozie, fără gelozie. Eşti ridicol, ursule siberian”, repeta în mine o voce analgezică. Am văzut că îşi scosese colanţii. Picioarele goale, pale, mi s-au părut dintr-o dată ciudat de tinere, înduioşătoare, cu pielea lor albă neprotejată de nimic şi cu constelaţia de aluniţe pe care i le recunoşteam. Am fost cuprins de o milă profundă, eram chiar gata să-i acopăr picioarele cu haina mea…

Atunci ne-am dat seama că ziaristul american dormea. Aţipise de o bună bucată de vreme, cu capul uşor aplecat, iar noi continuasem să-i vorbim, luându-i somnul drept o poză de adâncă meditaţie. Îi vorbeam aşteptându-i aprobarea, sau acel „Nu mă convingeţi!” *à la* Stanislavski. Dacă ar fi sforăit, am fi izbucnit în râs, l-am fi luat peste picior. Dar el dormea ca un bebeluş, cu pleoapele strânse cuminte şi buzele întredeschise într-un mic oval prin care respira. A urmat o clipă de jenă. M-am ridicat şi m-am dus la bucătărie. Trecând prin spatele tablourilor, l-am văzut pe bărbatul (era un pictor) care făcuse dragoste cu prietena mea de până mai ieri. Tocmai îşi ştergea sexul cu o cârpă mirosind a terebentină… Ziaristul american s-a trezit până la urmă şi din bucătărie i-am auzit exclamaţia „So…”, urmată de un căscat zdravăn şi de râsetele uşurate ale celorlalţi.

Bucătăria (de fapt o prelungire a podului, cu o chiuvetă cu smalţul crăpat) nu avea decât o singură fereastră, mai degrabă o lucarnă strâmtă, ticsită de alimente înfăşurate în bucăţi de ziar. Geamul, spart pe diagonală, lăsa să pătrundă o pulbere fină de zăpadă. Ultimele geruri ale iernii.

În clipa aceea am avut senzaţia că trăiesc exact scena despre care voiam de mult să scriu: aciditatea înţepătoare a zăpezii, o clădire veche într-un oraş cufundat în noapte pe malul Balticii, podul acesta, singurătatea absolută a tânărului ce eram

chiar eu, apropierea vocilor atât de familiare, atât de străine, împrăştierea bruscă în ger a ceea ce era dragostea mea pentru o femeie care, chiar în momentul acela, se pregătea să cedeze mângâierilor altuia, perfecta lipsă de însemnătate a acestei fuziuni carnale şi gravitatea ei iremediabilă, rapiditatea derizorie a trecerii noastre prin oraşe, prin viaţa celuilalt, prin neant.

Ceva mă împiedica să spun toate acestea cum aş fi vrut. „Regimul!" spuneam noi, în nopţile noastre clandestine. Planeta Niet. Ascultându-i pe ceilalţi, ajunsesem să mă conving eu însumi de asta. *Zoo Kremlin* ştirbea dalta sculptorului, decolora pânzele, ciuntea rimele. Cenzura, gândirea unică, dictatul ideologic, spuneam noi. Şi era adevărat.

Şi totuşi, în noaptea aceea, instalat în faţa lucarnei cu geamul spart, am început să mă îndoiesc. Pentru că nicio cenzură din lume nu-mi interzicea să descriu această pulbere fină de zăpadă, singurătatea, ora trei dimineaţa în întunericul unui oraş adormit de pe malul Balticii. Planeta Niet mi s-a părut atunci un argument cam facil. Să te plângi de regim, să nu scrii sau să scrii doar ca să te plângi. Intuiam aici cercul vicios al literaturii disidente.

Nu-mi puteam închipui (nimeni dintre invitaţii de la Wigwam n-ar fi putut) că peste zece ani Planeta Niet va începe să se fisureze, iar peste cincisprezece ani va exploda, pierzându-şi aliaţii, vasalii, graniţele, chiar şi numele. Şi că se va putea scrie orice fără nicio teamă de cenzură. Că vei putea să stai sub lucarna spartă a unui pod, în noaptea unui oraş adormit, să simţi colbăiala zăpezii pe obrazul încălzit de vin şi să visezi la rapiditatea trecerii tale prin viaţa celorlalţi…

Dar şi în acest viitor, ca şi în trecut, va fi la fel de greu pentru un poet să spună acele lucruri simple cum sunt dragostea pentru o femeie care nu mai iubeşte, ninsoarea dintr-o noapte de martie, aburul unei respiraţii care se pierde în ger şi care te face să te gândeşti: „viaţa mea", ţesătura aceea subţire de spaimă şi de speranţă.

În cincisprezece ani, regimul nu va mai fi, dar strofele nu vor fi mai uşor de zămislit, nici poemele mai citite. Nu va exista niciun ziarist american care să asculte versuri recitate de poeţi ameţiţi, niciun risc pentru temerari. Şi chiar gemetele din

spatele tablourilor neterminate îşi vor pierde savoarea lor felină şi provocatoare.

În noaptea aceea a ultimelor geruri, am avut impresia că înţeleg paradoxul agasant al artei într-un regim totalitar: „Dictatura este adeseori propice naşterii tragice a capodoperei…”

„Să ştii că, atunci când nu există o gheretă de santinelă sau o spânzurătoare la orizont, poetul se îmburghezeşte.” Era vocea lui Arkadi Gorin. Cu o sticlă de alcool în mână, a venit după mine în bucătărie şi, aşa cum li se întâmplă oamenilor bine afumaţi, aveam impresia că vorbim cu aceeaşi voce, ghicindu-ne gândurile, transmiţându-le prin telepatia caracteristică beţiei translucide din primele ore ale dimineţii. „Să vezi tu dacă în Occident n-o să dau în impotenţă poetică… a adăugat el cu un suspin tragi-comic.

— Şi ei ce fac acolo?”, l-am întrebat eu, tăindu-i vorba.

Ar fi putut să-şi dea seama: acolo, în Occident. Dar băutura l-a făcut să creadă că era vorba de oamenii pe care tocmai îi părăsisem.

„Păi, Şutov citeşte partea a doua din *Zoo Kremlin*, dar nu ascultă nimeni, pentru că prietena ta şi-o trage din nou în spatele artei non-figurative. Cu americanul. Am auzit că în Occident au şi prezervative cu miros de fructe. Şi chiar şi cu gust… Nu ştiu dacă americanul… Scuză-mă, nu voiam să te… Vrei să mă duc să sparg sticla asta în capul rechinului ăluia imperialist? Bine… Atunci, ne cărăm!”

Când am ajuns în stradă, a adăugat: „Poimâine o să fiu la Viena, numai că, vezi tu, ştiu că ce-o să-mi lipsească e zăpada asta care zboară în jurul felinarelor şi străzile astea murdare şi gangurile astea de bloc care miros a pişat de mâţă”.

Deodată a început să ţipe, agitându-şi braţele în aer şi lăsându-şi capul pe spate: „Sunt fericit! O şterg! Mă car din ţara asta de rahat, o să locuiesc în Occident! Între degetele mele fine de intelectual or să fâşâie bancnote, bancnote mai verzi decât pomul vieţii… Sunt liber! Îi detest pe sclavii care stau aici!”

De fapt, în scandalul acela nocturn, vocile ni se uneau într-una singură. Ele sfidau ferestrele negre ale blocurilor, somnul tuturor acelor „sclavi” ai regimului, laşii care nu îndrăzneau să strige ca noi, să-şi urle scârba. Şi care, prin

resemnarea lor, consolidau societatea penitenciară în care trăiam. Erau duşmanii noştri. În noaptea aceea de martie, beţi cum eram, aşa credeam. Ceea ce ne ajuta să ne uităm eşecurile: în cazul lui, despărţirea ratată de cercul de la Wigwam; în cazul meu, constelaţia aluniţelor de pe picioarele femeii pe care o iubisem şi pe care tocmai o pierdusem.

Ne-am regăsit duşmanii în primul tren local luat spre Leningrad. Erau toţi prezenţi, o grămadă compactă, nediferenţiată, o magmă de figuri închise, de trupuri înţepenite în somnolenţă, de veşminte grosolane şi complet lipsite de fantezie. Nu erau nici măcar proletarii glorificaţi de ideologie, acele „mase de oameni ai muncii" reprezentate la orice colţ de stradă pe enormele afişe de propagandă. Nu, erau o subclasă de rotiţe umile ale sistemului: femei în vârstă care se duceau să râcâie cu perii de sârmă slinul fabricilor afumate, bărbaţi care aveau să umple vagoneţi cu rebuturi ruginite sau să se târâie, în grupuri de câteva zeci, în jurul incintelor de beton ale uzinelor, cu câte o puşcă veche pe umăr. Făpturi invizibile pe timpul zilei, pe care nu le remarcai decât în întunericul încă noptatic al unei dimineţi geroase, în acest prim tren de navetişti.

Am rămas în picioare pentru a-i observa mai bine. Agresivitatea răgetelor noastre de mai devreme s-a transformat într-o şopoteală veninoasă. În faţa noastră, ghemuiţi pe banchete, ei constituiau tabloul viu a ceea ce reuşise regimul să facă dintr-o fiinţă umană: să-i anuleze orice formă de personalitate, să o îndobitocească într-atât încât să citească de bunăvoie *Pravda* (mai multe ziare erau desfăcute larg ici şi colo), dar mai ales să-i îndese în ţeastă ideea propriei fericiri. Care dintre aceste rotiţe adormite nu s-ar fi declarat fericită?

„Ai văzut ce terminaţi sunt? a rânjit Arkadi. I-ai putea trimite de pe acum să sape tranşee, dacă s-ar întoarce nemţii, sau direct în lagăre, nici n-ar mai avea nevoie să se schimbe.

— În lagăre? Ai zice mai degrabă că tocmai au ieşit de-acolo, am adăugat eu pe acelaşi ton.

— Mai grav e că, dacă trenul ăsta nenorocit, în loc să meargă spre Leningrad, ar fi dirijat spre Siberia, nimeni nu ar îndrăzni să se întrebe de ce…"

Deodată, am văzut mâinile unui bărbat. Ţinea deschis un ziar *Pravda* strângându-l cu putere între degetele mari şi cioturile care-i rămăseseră din celelalte degete.

L-am auzit pe Arkadi tuşind uşor, apoi rostind cu o voce surdă, puţin ezitantă: „Un mitralior… Ştii, erau mitralierele alea mari în timpul războiului, cu un scut care îţi proteja capul de schije, dar mânerele lăsau pumnii complet descoperiţi, în afară de degetul mare, ascuns de pavăza de oţel. Şi când exploda ceva lângă tine…”

Bărbatul a dat pagina foarte îndemânatic, cu cioturile sale.

Am privit mâinile pasagerilor. Semănau mult între ele. Mâini de bărbaţi, mâini de femei, aproape la fel, grele, cu articulaţiile umflate de muncă, marcate de o tentă întunecată, cea a zbârciturilor înnegrite de ulei. Unele strângeau o carte, un ziar, altele, aşezate pe genunchi, cu palmele în sus, păreau să spună ceva grav prin imobilitatea lor. Chipurile, unele dintre ele cu pleoapele căzute, reflectau aceeaşi gravitate calmă.

Bărbatul cu *Pravda* a strâns ziarul şi, ca un prestidigitator mutilat, l-a băgat în buzunarul mantalei. Trenul s-a oprit, iar el a coborât.

„Până la urmă, a murmurat Arkadi, datorită acestor oameni putem să ne citim poemele r-r-revoluţionare şi să ne regulăm cu prezervative cu miros de fructe exotice. Datorită războaielor şi degetelor lor smulse…”

Nu i-am răspuns, gândindu-mă că printre aceşti bătrâni pasageri existau probabil şi unii care, în tinereţe, apăraseră Leningradul în timpul asediului. Aceleaşi persoane stătuseră sub obuze, timp de peste doi ani, în apartamente îngheţate, pe străzi înţesate de cadavre. Poate că lucrau şi atunci în aceleaşi uzine unde se duceau acum. Fără să se plângă. Considerasem întotdeauna această resemnare drept servilism, unul pe care regimul ştia atât de bine să-l impună. Şi pentru prima dată, în acel tren de periferie, mi s-a părut că văd altceva.

Uşile vagoanelor se deschideau, oamenii ieşeau în întunericul măturat de ninsoare, dispăreau în umbra zidurilor prelungi de cărămidă brună.

Când ne-am apropiat de Leningrad, aspectul călătorilor s-a schimbat. Erau mai bine îmbrăcaţi, mai tineri, mai volubili. Contemporanii noştri. Singura care mai semăna cu vechii

pasageri din tren era o bătrână pe care am zărit-o la metrou, rătăcită, grăbindu-se să se piardă prin păienjenişul culoarelor.

„Noi o s-o ştergem, la Boston, la Londra, spuse Arkadi înainte de a ne despărţi. Or să se producă şi aici, până la urmă, prezervative parfumate. Dar bătrânii cu degetele smulse nu vor mai fi de faţă. Cu atât mai bine pentru ei. Plec mâine. Dacă ai vreo capodoperă pe care vrei s-o strecori în Occident…”

Aveam să primesc de la el trei scrisori, după aproape cinci ani, trimise din Israel, apoi, nouă ani mai târziu, o ilustrată, expediată din New York. Prima scrisoare îmi anunţa naşterea fiicei sale. A doua mă informa că fetiţa învaţă pianul. A treia (scrisul i se schimbase mult) spunea că adolescenta a fost rănită într-un atentat şi că şi-a pierdut trei degete de la mâna stângă. Aflând asta, m-am gândit prosteşte la mitraliorul care citea *Pravda*. Stupiditatea coincidenţelor care vin întotdeauna la momentul potrivit pentru a demonstra absurditatea inumană a activităţilor omului. M-am gândit şi la monstruosul amestec de fericire şi disperare trăit de părinţii unui copil pe care toată lumea îl considera scutit de orice grijă.

Ilustrata din New York spunea: „Dacă acum cincisprezece ani mi l-aş fi închipuit pe cel ce am devenit astăzi, m-aş fi spânzurat de ţeava de la closetul din Wigwam. Ţi-aduci aminte, ţeava aia a cărei rugină desena pe zid capul lui Mefisto?”

Pe mine, pata aceea de rugină mă ducea mai degrabă cu gândul la o corabie cu pânze, cu un catarg extrem de lung. De altfel, când ne-am despărţit în metroul din Leningrad, Arkadi mi-a făcut o propunere, un angajament pe care el nu-l mai putea onora din cauza plecării: să merg în regiunea Arhanghelsk, să scriu o serie de texte despre obiceiurile şi tradiţiile locale. „În provincie, ştii şi tu, au nevoie oricând de un universitar de la Moscova sau Leningrad. E pentru un album comemorativ. Aniversarea oraşului ori o sărbătoare folclorică, habar n-am. Du-te, o să mâzgăleşti nişte bazaconii despre piticii din pădure, dar vei avea, în primul rând, o grămadă de materie primă pentru satira ta antisovietică. Eu plec foarte devreme, nu te deranja să vii la aeroport.”

În luna august a aceluiaşi an, mă aflam în satul Mirnoie, la câţiva paşi de o femeie care tocmai scosese pe mal o plasă de peşte. O femeie care îl aştepta pe bărbatul iubit.

3

În ziua aceea, am întâlnit-o în acelaşi loc ca şi prima dată, în desişul de sălcii de pe marginea lacului. Copacii îşi pierduseră frunzele, lutul roşu al râpei era peste tot striat de dâre de aur stins. Îmbrăcată cu vechea ei manta de cavalerie, încălţată cu cizme mari, se chinuia să împingă o barcă înţepenită între cioturile trestiilor. O barcă prea mare, prea grea pentru a fi condusă din vâsle, făcută probabil pentru navigaţia cu pânze. Dar poate că era singura de pe aici în stare să se ţină pe apă.

„Pot să vă ajut?”

Şi-a îndreptat spatele, mi-a surâs absentă, ca printr-un geam aburit de amintiri, şi a acceptat.

După câteva opinteli în care trupurile noastre au prins acelaşi ritm, barca a alunecat în apă, devenind brusc uşoară, dănţuitoare. Am ţinut-o în loc ca s-o las pe Vera să urce, am sărit şi eu şi am vrut să trec la vâsle.

„Mă ocup eu, a spus ea încet. Vântul e prea puternic, trebuie să te pricepi. Luaţi mai bine asta…”

Asta? Am văzut, aşezat pe scândurile băncii din spate, un pachet prelung înfăşurat într-un cocon de dimie. Forma nu lăsa să se ghicească niciun conţinut deosebit şi totuşi transmitea o nelinişte obscură. L-am ridicat, uimit de greutatea lui, şi m-am uitat la Vera care ducea deja barca departe de mal, împotriva vântului.

„E Anna, mi-a explicat ea. A murit acum trei zile. Eraţi plecat la oraş…”

Anna, bătrâna pe care o văzusem la începutul lui septembrie ieşind din baraca pentru baie, însoţită de Vera.

Mi-am făcut loc, am pus în cumpănă trupul moartei pe genunchi, l-am strâns cu stângăcie, aşa cum fac bărbaţii fără copii atunci când li se încredinţează un bebeluş.

Zborul foarte rapid al norilor făcea din această zi o alternanţă sincopată de apusuri şi răsărituri, de scânteieri primăvăratice şi adumbriri de toamnă. Când cerul se umplea de plumb, eram conştient că ţin strâns un cadavru, dar în explozia

razelor, mă simţeam scuturat de trezirea unei speranţe: „Nu, ceea ce am în braţe face parte încă din lumea noastră, nu poate fi despărţit de soarele acesta, de răceala aspră a valurilor…”

Pe la mijlocul lacului, hula a devenit insistentă, barca se zdruncina, spuma a început să-i albească trupul de lemn. Ţineam acum povara aşa cum aş fi făcut cu orice alt bagaj. Vera trăgea cu forţă de rame, dând înapoi apa cenuşie care se sfâşia cu greutatea unei gelatine. Mă uitam la acest trup de femeie care se apleca în faţă, apoi se lăsa înapoi, cu picioarele încordate, cu pieptul şi pântecele oferindu-se într-un puternic elan fizic. Sub ţesătura grosolană a mantalei, am zărit gulerul foarte fin, dantelat, al unei cămăşuţe de culoare deschisă… Un val a izbit pereţii bărcii cu mai multă furie şi a trebuit să o ridic pe cea pe care o purtam în braţe, să o sprijin cu obrazul ca şi cum, zdrobit de durere, n-aş fi vrut să mă despart de o fiinţă iubită.

În timpul traversării, care până la urmă nu a durat mai mult de o jumătate de oră, am avut primele îndoieli privind ataşamentul meu faţă de sătucul acela din nord.

După câteva săptămâni, înţelesesem că vânătoarea mea de obiceiuri şi legende locale s-ar fi putut face foarte bine într-o bibliotecă din Arhanghelsk. Tot acest folclor de ritualuri nupţiale sau funerare era de multă vreme repertoriat în cărţi. În timp ce la faţa locului, în satele aproape pustii, memoria tradiţiilor se pierdea, pentru că nu avea nici cine, nici cui le transmite.

Această uitare a trecutului putea fi observată şi mai bine la Mirnoie, unde trăiau, ca să le spun aşa, expatriate, nişte bătrâne gonite de-acasă de singurătate, de boli, de indiferenţa celor apropiaţi. Răspunzând întrebărilor mele, relatau poveşti înduioşătoare despre nenorocirile prin care trecuseră. Şi despre război. De fapt, acesta ştersese din memoria populară toate celelalte legende. Pentru babele din Mirnoie, el devenea singurul mit, unul viu şi personal, şi în care divinităţile, bune sau rele, erau soţii şi fiii lor, nemţii şi soldaţii ruşi, Stalin şi Hitler. Şi în mod special, soldatul pe care îl aştepta Vera.

Ca în toate miturile de dată recentă, rolurile zeilor şi demonilor nu erau fixate definitiv. Nemţii, urâţi visceral, apăreau uneori sub înfăţişarea melancolică a unui bucătar pe nume Kurt. Zoia, o bătrână înaltă cu trăsături de icoană umbrită de vreme,

îl întâlnise într-un sat ocupat, lângă Leningrad, unde locuia în timpul războiului. Neamţul acesta aducea pe ascuns resturi de la masă pentru copiii din sat... În mitologia locală, locul său îl egala pe cel al unui Hitler sau Jukov.

Ajunsesem la disperare înregistrând oraţii de nuntă, cântece de botez sau bocete. Singurul refren pe care îl auzeam de pe buzele acelea bătrâne vorbea de plecarea soldaţilor din contingentul ce împiedicase, după toate aparenţele, joncţiunea trupelor naziste cu armata finlandeză a mareşalului Mannerheim. Numai aşa blocada Leningradului nu devenise totală. Alimentele soseau în oraşul asediat prin culoarul pe care bărbaţii acestui ţinut îl pavaseră cu leşurile lor. Erau oare cu toţii originari din regiune? Şi din Mirnoie? Mă îndoiam. Dar uitându-mă la bătrânele satului, am înţeles că nu le mai rămăsese decât această plăpândă fericire: să creadă că, datorită soţilor, fraţilor şi feciorilor lor, Leningradul nu a căzut.

Înainte de a ajunge la Mirnoie, îi spuneam „propagandă oficială”. Acum îmi dădeam seama că definiţia era cam rezumativă.

Chiar şi proiectul meu de a scrie o satiră s-a dovedit greu de realizat. Aş fi vrut să vorbesc despre sistemul ubuesc al colhozurilor, despre beţia generalizată în sunetul megafoanelor care transmiteau sloganuri însufleţitoare. Dar satele erau pur şi simplu părăsite sau muribunde, reduse la un mod de supravieţuire cu puţin diferit de epoca de piatră. Am găsit până la urmă un alcoolic dintre cei mai tipici, al cărui personaj s-ar fi pretat foarte bine prozei disidente. O casă ruinată de cheltuielile sale de beţiv, nevasta lui, încă tânără, ce părea cu douăzeci de ani mai în vârstă şi al cărei chip purta o eternă grimasă de acreală, cei patru copii, tăcuţi, resemnaţi să trăiască alături de bărbatul care se târa, vomita, plângea şi căruia trebuiau să-i spună „tată”...

Eram pe cale să termin prima pagină a acestei povestiri când am aflat că beţivul s-a spânzurat. Tocmai sosisem cu Otar în satul în care locuia familia sinucigaşului. Miliţia şi judecătorul de instrucţie erau deja acolo. Omul îşi pusese capăt zilelor într-un şopron, legând funia de mânerul uşii. Stătea în fund pe pământ, cu capul dat pe spate ca într-un imens hohot de râs. Copiii, pe care nimănui nu-i trecuse prin minte să-i ducă

de-acolo, îl priveau fix, fără lacrimi. Chipul nevestei părea chiar destins.

Pe pereţii şopronului erau atârnate unelte vechi, solide şi inspirând încredere, în ciuda ruginii. Cleşti mari, burghie grele, alcătuiri din fier cu nume şi folosinţă de mult uitate… Unul dintre copii s-a întors brusc şi a rupt-o la fugă de-a lungul unei pârloage întinse, acoperită de scaieţi şi ierburi îngălbenite.

Nu, nu era chiar materia primă pentru o povestire satirică.

Credeam că voi descoperi, în acest colţ pierdut al nordului rusesc, concentratul epocii sovietice, caricatura unui timp deopotrivă mesianic şi nemişcat. Dar timpul era pur şi simplu absent din aceste sate ce păreau că trăiesc într-o epocă de după dispariţia regimului, de după prăbuşirea imperiului. De fapt, mă plimbam printr-un fel de plăsmuire futuristă. Semnele Istoriei se şterseseră. Rămâneau lamelele aurii ale frunzelor de salcie pe suprafaţa neagră a lacului, primele ninsori care se porneau de obicei noaptea, tăcerea Mării Albe care se ghicea în spatele pădurii. Rămânea această femeie, cu lunga ei manta militară, care umbla pe malul lacului, se oprea la cutia de scrisori de la răspântie. Rămânea, de fapt, esenţialul.

În cursul primelor mele săptămâni petrecute la Mirnoie, nu am îndrăznit să recunosc acest lucru.

Apoi, într-o după-amiază de septembrie brăzdată de scăpărări luminoase şi de scurte crepuscule, m-am trezit într-o barcă greoaie, înnegrită de vreme, strângând în braţe o bătrână moartă, căreia trupul meu îi dădea căldură.

Când ne-am apropiat de insulă, vântul s-a potolit şi am coborât pe un mal însorit, văratic ai fi zis, dacă nu ar fi fost iarba arsă de ger.

„Altădată veneam aici pe jos, nu era o insulă, doar o colină, mi-a explicat Vera, cărând cu mine trupul Annei. Dar de când nu mai e nimeni să repare digurile, lacul şi-a dublat suprafaţa. Se spune că, într-o bună zi, marea o să ajungă până aici…”

Vocea ei m-a şocat. O voce nesfârşit de singură în mijlocul acelei întinderi de ape.

Soarele coborâse deja, era razant cu linia orizontului, făcând prezenţa noastră ireală, legată de un ţel misterios. Umbrele noastre s-au întins departe prin cimitirul vălurit de

coline, au şters tencuiala coşcovită a bisericuţei. Vera a împins uşa, a dispărut, după care a revenit cu un sicriu… Pereţii mormântului dădeau la iveală o mulţime de rădăcini tăiate. „Tot atâtea vieţi întrerupte.”

Cam asta-mi spuneam, neputând prinde sensul celor ce se petreceau sub ochii mei. O simplă înmormântare, bineînţeles. Dar şi tăcerea noastră, vântul puternic care se oprea în crucea bisericii, bocăniturile obişnuite ale ciocanului. Mi-a fost teamă să nu-mi ceară Vera să închid eu coşciugul, teama de ridicol, să nu ratez o lovitură, să nu îndoi un cui… Şi gândul născut în momentul în care, cu ajutorul frânghiilor, am coborât coşciugul în pământ: moarta pe care am încălzit-o în braţe duce o parte din mine, dar unde?

Întoarcerea, cu vântul în spate, a fost uşoară. Câteva mişcări de vâsle pe care Vera le repeta alene, ca într-o uitare. Trupul i se odihnea şi odihna aceasta mi-a adus în minte, timp de o clipă, relaxarea unui trup care tocmai s-a dăruit şi a iubit.

Vreme de câteva săptămâni bune, ajunsesem să mă conving că rămâneam în ţinutul acela din nord numai pentru a afla câteva găselniţe folclorice. „În plus, la Mirnoie n-ai nicio grijă, îmi spuneam eu, nu plăteşti chirie, jumătate din case sunt neocupate, intri, te instalezi, ca într-un adevărat comunism!”

Timpul din Mirnoie, acest timp cu zborul planat, suspendat, m-a aspirat încetul cu încetul. M-am topit în insensibila scurgere a luminilor toamnei, o durată ce nu avea alt scop decât aurul vechi al frunzelor, decât dantela fragilă a chiciurii, dimineaţa devreme, pe ghizdul unui puţ, decât desprinderea unui măr de pe o ramură rămasă goală, într-o tăcere atât de decantată, încât se auzea foşnetul ierbii sub greutatea fructului căzut.

Totul era deopotrivă grav şi uşor în viaţa aceasta uitată de timp. Înmormântarea Annei, ziua aceea funebră şi totuşi plină de o luminozitate aeriană, de o seninătate nouă. Alături de mormântul ei, o altă cruce, numele unui oarecare Vasili Drozd şi o inscripţie inegală, săpată cu cuţitul: „Un om bun”. În jurul acestui „om bun”, o puzderie de romaniţe pe care pământul mormântului le apăra de vânt. Şi vocea foarte naturală a Verei: „Data viitoare, o să-i aduc şi crucea”.

Adesea, văzând-o când pleca din Mirnoie sau când se întorcea, îmi repetam: „Iată o femeie care aşteaptă de treizeci de ani…” Dar tonul tragic şi disperat cu care încărcăm aceste cuvinte nu reuşea să le facă definitive. Aproape în fiecare dimineaţă, Vera se ducea la şcoala unde preda, de cealaltă parte a lacului. De obicei o lua de-a lungul malului, dar când creşterea apelor desfunda drumurile, o vedeam urcând în barca veche. O urmăream cu privirea şi îmi spuneam: „O femeie care a făcut din viaţa ei o aşteptare nesfârşită…” Preţ de o clipă, simţeam căscându-se în mine un hău, dar fără spaima la care m-aş fi aşteptat.

De altfel, nimic special nu trăda la Vera această teribilă aşteptare. „La urma urmei, sunt atâtea femei singure, aici sau aiurea”, iată unicul argument pe care-l găsisem pentru a justifica banalitatea cu care se lăsa reflectată această viaţă sacrificată. „Multe femei singure care, din curaj ori pudoare, nu lasă să li se vadă suferinţa. Femei ca Vera, după câţiva ani de aşteptare…”

Până şi cutia de scrisori de la răspântie şi-a pierdut, puţin câte puţin, în ochii mei, semnificaţia de ucigătoare de speranţe. Zoia, cea mai curajoasă dintre bătrâne, era cea care se ducea de cele mai multe ori să ridice corespondenţa. Celelalte pregăteau acest du-te-vino al ei ca pe o mare călătorie şi o aşteptau de parcă fiecare dintre ele avea de primit în mod sigur o scrisoare. De obicei nu sosea nimic. Uneori, câte o ilustrată adresată cuiva care nu mai era… Când mă întâlneam cu Zoia în expediţiile ei de poştaş, îi ceream să-mi aducă o frumoasă scrisoare de dragoste. Zâmbea cu maliţie şi îmi spunea: „N-o să dureze mult, tocmai se taie lemnele din care o să se facă hârtia pentru scrisoarea dumitale. Mai aşteaptă puţin!” Îşi vedea apoi de drum, iar după o oră se întorcea cu ziarul local sub braţ. Mi s-a întâmplat să-l citesc: până şi actualitatea, geografic atât de apropiată de Mirnoie, părea să vină dintr-o altă lume, dintr-o epocă în care timpul exista.

4

Oraşul cel mai apropiat în care timpul încă se mai scurgea era capitala raionului. Am cunoscut acolo un cerc al inteligheţiei locale: directorul adjunct al Casei de cultură, tânăra directoare a bibliotecii municipale, chirurgul de la spital, o infirmieră, două profesoare (de istorie şi desen), reporterul de la ziarul *Drumul lui Lenin* şi alţi câţiva.

Eram şi nu prea eram mirat să descopăr că aveau şi ei un „Wigwam" al lor, cercul lor de disidenţă care se aduna în marea izbă a directorului adjunct. Discuţiile se încingeau de la aceeaşi respingere a regimului. Numai că, dacă la Leningrad, noi biciuiam Zoo Kremlinul şi dinozaurii săi, aici, monştrii ce trebuiau ucişi erau secretarul comitetului local de partid şi redactorul-şef de la *Drumul lui Lenin*. În dezbaterile lor târzii şi bine stropite cu alcool, acesta din urmă era comparat cu Goebbels…

Locul ce mi se rezervase era mai mult decât de invidiat: veneam din capitala intelectuală a ţării, din singurul oraş cu adevărat european al imperiului, eram deci aproape un occidental. Rolul meu în cursul seratelor semăna cu cel al ziaristului american din Wigwam-ul nostru leningrădean. Aici, toate scenariile contestatare şi amoroase îmi căutau aprobarea. O dată (reporterul tocmai îl compara pe redactorul-şef cu Goebbels) mi-a trecut prin cap cu răutate că, din păcate, nu puteam să le ofer nişte prezervative cu gust de fructe exotice.

Eram un occidental de paie.

La sfârşitul lunii septembrie, seară de seară mă pregăteam să plec definitiv din Mirnoie în zorii zilei următoare. Dar rămâneam pe loC. Încercam să mă conving că trebuia cu orice preţ să asist la un ritual de nuntă pe care bătrânele îmi promiteau să-l mimeze într-o bună zi. „Ce nenorocire, spuneau ele, că Anna nu mai e pe lumea asta. Ea era solista noastră. Noi nu ştim decât refrenele." Ritualul – strict al locului, după ele – era simplu. Logodnicul îşi conducea aleasa pe colina unde să

afla biserica – într-o trăsurică dacă trecerea spre insulă era practicabilă, într-o barcă în cazul în care viiturile inundau câmpul. Stăpân unic al frâielor sau al ramelor la dus, el îşi invita tânăra soţie să conducă împreună la întoarcere. „Până nu voi fi ascultat cântecul de însoţire, nu pot să plec…” De multe ori, aşa încercam să-mi găsesc justificări.

Poate până în ziua aceea. O zi cu ceaţă deasă, cu silueta mată a unei femei stând în picioare, într-o barcă. Vera se întorcea în sat. Am apucat capătul vâslei lungi pe care mi l-a întins, am ajutat-o să tragă botul bărcii pe lutul de pe mal. Şi mi-am dat seama că în ceaţa rece care ne învăluia, lemnul lopeţii păstra căldura mâinilor ei. Nu mă simţisem niciodată atât de aproape de această femeie.

A doua zi, tot pe o ceaţă pâsloasă, Otar, care mă luase cu autostopul la ieşirea din capitala de raion, a rătăcit drumul. Voia să-mi arate un sat părăsit, o biserică de lemn şi, abătându-se de la şosea, ne-am trezit în mijlocul unei albureli dense, ca de bumbac, străpunsă din când în când de câte o ramură care plesnea parbrizul. Roţile camionului au patinat, au mers în gol săpând şanţuri tot mai adânci, din care ţâşnea noroiul. Ne învârteam în loc, dădeam înapoi, înaintam pe ghicite, dar, peste tot, terenul părea format din aceeaşi turbă mustind de apă. Copacii apăreau în faţa noastră cu încăpăţânarea onirică a unor fantome.

Otar a oprit până la urmă motorul, a coborât, s-a făcut nevăzut, iar după un minut a reapărut: „Nu, într-o ciulama ca asta, cel mai bun lucru e să stai pe loc. Eram aici, la doi metri şi nu vedeam camionul… Mai bine bem o duşcă şi aşteptăm. Mai pe seară, vântul o să împrăştie ceaţa…”

Am băut la început jumătate din sticla de votcă pe care o păstra sub perna scaunului, apoi o sticlă de vin georgian, „numai pentru că eşti un om care ştie să asculte”, a precizat el. Scăderea zilei a colorat ceaţa în albastru şi întunecarea aceea se potrivea de minune cu beţia noastră. După cum îi era obiceiul, Otar a povestit despre femei, dar a fost întrerupt de apariţia prudentă şi sforăitoare a patru mistreţi: o mamă cu trei pui. Pierduţi şi ei, probabil, în albeaţa aceea mată. Au amuşinat roţile camionului, apoi au rupt-o la fugă, urmăriţi de hohotele noastre de râs.

„Apropo, am o poveste despre porci, a început Otar. O anecdotă cu adevărat porcească. Cică un rus, un georgian şi un azer se întorceau în satul lor, după o beţie de pomină. Deodată, o scroafă le iese-n cale şi o ia la fugă. Vrea să treacă prin gaura unui gard, dar fundul ei mare rămâne înţepenit. Dă vârtos din picioare, guiţă, dă din coadă. Rusul se uită la fundul ei mare şi zice: «Ah, să fi fost Sophia Loren!» Georgianul suspină: «Ah, să fi fost nevasta vecinului!» Iar azerul salivează şi geme: «Ah, să fi fost noapte!» Ha! Ha! Ha…!”

Am râs de i-am speriat pe toţi mistreţii din pădure, apoi, când ne-am potolit, Otar a rămas multă vreme tăcut, cu acea intuiţie a omului beat care detectează brusc în veselia lui o undă de falsitate şi se întunecă, se închide în sine, cu durerile vieţii revenite crud în minte.

Ceaţa s-a împrăştiat. La aproape o sută de metri de luminişul în care ne împotmolisem, s-a conturat răspântia, cu stâlpul de care atârnau cutia de scrisori şi, deasupra ei, pancarta cu numele „Mirnoie”. În lumina apusului, împâclită încă de urme de brumă, inscripţia părea că iese din neant, ca un indicator în haosul unei planete pustii.

Mă pregăteam să cobor, când Otar a început să vorbească cu o voce surdă şi tristă pe care nu i-o cunoşteam: „Vreau să-ţi dau un sfat, eşti tânăr, ţi-ar putea folosi. În amor, să faci ca porcul ăla mare de azer. Da, ca să nu suferi, trebuie să fii porc. Vezi o femelă, îi faci felul, treci la următoarea. Şi, mai ales, nu încerca să iubeşti! Eu am încercat şi m-am ales cu şase ani de lagăr. Ea, nenorocita mea de iubită, fir-ar ea luată pe la spate de o sută de ori pe zi, ea m-a trădat, ea a turnat despre afacerea mea cu piei şi blănuri. Şase ani de lagăr şi patru de libertate condiţionată în această mocirlă din nord. Zece ani de viaţă rataţi. Dar de-acuma, gata! Cu femeile sunt porc, pentru că şi ele sunt toate nişte scroafe. I-o tragi, te speli şi… Alta la rând!”

A tăcut, apoi a surâs acru: „Tu eşti un artist, ai nevoie de frumuseţe, de tandreţe. Dar nu uita niciodată: toate femeile sunt nişte scroafe înţepenite într-o gaură de gard. Iar alea care nu sunt, alea suferă. Ca ea… Ca Vera”.

A pornit în trombă, apa a clipocit în şanţuri, după care şi-a reluat nemişcarea, reflectând rugul apusului.

Departe, sub cumpăna unei fântâni, am văzut-o pe Vera. Lungi vălătuci de ceaţă, sclipirea roşcată a soarelui la scăpătat,

o tăcere profundă şi această femeie atât de străină de vorbele ce fuseseră spuse.

Ceea ce mă reţinea la Mirnoie era, poate, acea senzaţie de straniu pe care n-o încercasem niciodată atât de intens. În starea aceea de după timp în care trăia satul, lucrurile şi fiinţele păreau că se eliberează de propria utilitate şi începeau să fie iubite doar pentru prezenţa lor sub cerul nordului.

Ce scop putea avea culesul de ciuperci la care am pornit într-o zi cu Vera? Fără să ne punem de acord, fără să fi prevăzut nimic, ca în tot ce se făcea pe aici. Ştiam că recolta se va reduce la câteva mânătărci zbârcite de frig, la câţiva hribi fragili ca sticla. În acea pădure pe jumătate desfrunzită, mergeam unul lângă altul, vorbind puţin, uitând adesea gesturile culesului. Şi când ne aminteam că trebuie să dăm la o parte ferigile, să împrăştiem frunzele veştede, o făceam cu un zel excesiv, ca nişte chiulangii prinşi în flagrant delict. În timpul unor asemenea tresăriri, ne pierdeam din ochi, iar eu simţeam cu o intensitate uriaşă îndepărtarea de acea femeie, apoi, după trosnetul unei crăci, apropierea de ea. Din când în când, Vera apărea fără zgomot, luându-mă pe nepregătite, scufundat cum eram în lenta transfuzie a freamătului şi tăcerilor. Uneori, eu o surprindeam, singură în mijlocul copacilor. Aveam atunci impresia că sunt o fiară care îşi pândeşte, neînduplecată, prada lipsită de apărare. Se întorcea şi, o clipă, dădea impresia că nu mă vede sau că vede pe altcineva. Ne reluam vagabondajul cu sentimentul că nu am îndrăznit să ne facem o mărturisire.

De fapt, ţelul acestei hoinăreli era să văd lunga manta de cavalerist pe care o purta Vera, stofa aspră înstelată de minuscule frunze galbene şi roşii. Şi să-i văd ochii care, după un moment de uitare, începeau să răspundă din nou privirii mele. Să-i aud vocea: „Pe cărarea asta, am putea ajunge până la mare. Sunt, poate, cinci sau şase ore de mers. Dacă am pleca acum, am ajunge pe ţărm către miezul nopţii…”

Ţelul acestei vieţi duse la adăpost de timp era să-mi imaginez sosirea noastră, în puterea nopţii, pe malul Mării Albe.

Sau seara întoarcerii mele cu Otar, atunci când vorbea despre „porci” şi „scroafe”. O pojghiţă de gheaţă foarte subţire se formase pe fundul fântânii (tocmai o văzusem pe Vera

scoţând apă de acolo). Gheaţa s-a spart cu un sunet de clavecin. Ne-am privit. Fiecare se pregătea să rostească frumuseţea acestui clinchet, apoi ne-am răzgândit. Ecoul clavecinului s-a pierdut în luminozitatea aerului, s-a amestecat cu tânguirea monotonă a cumpenei, cu mirosul de foc de lemne ce venea dinspre izba din apropiere. Frumuseţea acestei clipe avea să devină pur şi simplu viaţa noastră.

A mai fost şi arinul acela, ultimul care şi-a păstrat intactă imensa coamă de frunziş arămiu. Se înălţa deasupra malului, în locul în care acosta Vera de obicei. Când vâsleam, îl vedeam de departe, o piramidă mişcătoare de lingouri de aur, şi aveam grijă de el ca de ultimul bastion al verii în faţa goliciunii toamnei.

Iar apoi, într-o dimineaţă, ne-am văzut aburul „Ah”-urilor noastre de uimire împrăştiindu-se în aer – tot frunzişul, până la ultima părăluţă de bronz, căzuse în timpul nopţii. Ramurile negre şi golaşe tăiau, ca nişte şopârle, albastrul uluitor al cerului. Ne-am apropiat, am reuşit să ne reţinem câteva fraze de circumstanţă („Ar fi fost prea frumos ca să dureze…”). Dar, coborând spre mal, am văzut că toată acea splendoare arămie a frunzelor reprodusese pe apă arabescurile ce se destrămaseră pe cer. Apa neagră, netedă şi aceste încrustaţii roşii şi aurii… Un mozaic încă şi mai amplu şi care se lărgea încet sub briză, devenind un baldachin răsturnat, gata să acopere lacul întreg. Privirea era magnetizată de această extindere infinită. O altă frumuseţe se înfiripa, nouă şi insolită, mai bogată decât înainte, mai vie după moartea sa autumnală.

Aşa înregistram eu, cu limbajul meu de atunci, acele clipe de lumină eliberate de timp. Îmi dădeam seama că nu erau simple momente de armonie, ci o viaţă pe de-a-ntregul. Cea pe care visasem mereu să o exprim. La ea mă gândeam în faţa lucarnei sparte din Wigwam. Aici, la Mirnoie, această viaţă putea fi trăită, cu certitudinea că era exact ceea ce ar fi trebuit trăit dintotdeauna.

Încercam să o reţin în acele note împrăştiate printre schiţele de proză satirică şi detaliile de ritualuri şi legende.

În acelaşi carnet, un fragment scris într-o seară: „În timpul nopţii, o vijelie puternică a dus barca spre mijlocul lacului. Drumurile sunt impracticabile, aşadar, ca să se ducă la şcoală,

Vera trebuie să aştepte, în speranţa că vântul dinspre mare va aduce barca la mal. Briza mării se stârneşte, în sfârşit, şi iată, vedem mica noastră corabie plutind încet către noi. În altă parte, o astfel de aşteptare mi s-ar fi părut insuportabilă – aici, această bucată plutitoare de lemn marchează o durată făcută din soare, din frigul tăios, din vocea feminină care, cu rare cuvinte, ţese în aer acordurile uşoare ale unei melodii. Şi din ţurţurii pe care-i rupem din ciucurii îngheţaţi ai malului. Complexe vitralii de promoroacă prin care ne amuzăm să privim cerul, lacul, pe noi înşine transfiguraţi de aceste evantaie de cristal. Gheaţa se topeşte, se sparge în mâinile noastre, dar imaginea lumii transfigurate ne mai rămâne câteva clipe în ochi. La un moment dat, un freamăt printre sălciile de la mal ne ia prin surprindere: barca, împinsă de vântul dinspre Marea Albă, tocmai a acostat. Nici nu am văzut timpul trecând”.

Uneori, îmi spuneam foarte sincer: „E o femeie care trăieşte prin aceste rare clipe de frumuseţe. Ce-ar putea oferi ea mai mult celui pe care-l iubeşte?” Printr-un fel de intuiţie confuză înţelegeam atunci că, pentru Vera, trăirea lor era un mod de comunicare cu bărbatul pe care îl aştepta.

5

În noaptea aceea tocmai notasem în carnet episodul cu barca…

La un moment dat, în tăcerea rarefiată de la miezul nopţii, s-a auzit un zgomot scurt, o uşă trântită, undeva departe. Am ieşit şi abia am avut timp să văd luminându-se pentru o clipă intrarea izbei amenajate pentru baie, pe panta ce ducea înspre lac. Uşa s-a închis, dar întunericul nu era complet. Luna, înconjurată de un albastru lăptos, ţintuia casele şi copacii într-o pândă bănuitoare, fosforescentă. Vremea era ciudat de blândă şi nicio boare nu străbătea uliţa satului. Colbul de pe drum era argintat şi moale sub tălpi.

Am început să merg fără să ştiu încotro mă duc. Probabil că la început era simpla dorinţă de a mă pierde în acea luminescenţă tulbure, cam teatrală, care făcea posibile toate vrăjile şi blestemele. Imediat însă, cu o precizie de somnambul, m-am trezit în faţa izbei destinate îmbăierii.

Fereastra minusculă, lată de două palme, era luminată de un halo de culoarea lămâii, probabil vreo lumânare. Mirosul de lemn ars plutea în aer, amestecându-se cu răcoarea amară a trestiilor şi a lutului jilav de pe mal. O noapte călduţă, un răgaz înainte de aşternerea iernii. Sentimentul că prezenţa mea aici era absolut deplasată, dar şi necesară pentru ceva neştiut. Gândurile care mă năpădeau erau brutale, lipsite de pudoare: să mă apropii de ferestruică, s-o urmăresc pe femeia care tocmai îşi săpunea corpul sau, pur şi simplu, să împing uşa, să mă îndrept spre ea, să-i cuprind trupul alunecos, gata oricând să scape din strânsoare, să-l răstorn peste scândurile ude, să-l posed…

Amintirea a ce reprezenta femeia aceea a pus capăt delirului. Mi-am amintit de ziua când vântul luase barca, de ţăndările de gheaţă prin care priveam cerul, de chipul Verei irizat de acele de promoroacă, de zâmbetul ei vag, de privirea ce-mi răspundea prin vălul îngheţat care i se topea între degete.

Femeia aceea se afla dincolo de orice dorinţă. Femeia care îşi aştepta bărbatul iubit.

În clipa aceea, uşa s-a deschis. Cea care ieşea era goală: a păşit afară din cadă şi, stând dreaptă pe micul prag de lemn, respira răcoarea lacului. Luminozitatea mată a lunii făcea din ea o statuie de sticlă albăstruie, scoţându-i în relief claviculele, rotunjimea sânilor, conturul coapselor pe care străluceau picături de apă. Nu mă vedea, o stivă de lemne mă ascundea în umbra ei colţuroasă. De altfel, ţinea ochii pe jumătate închişi, de parcă tot ce simţea îi venea din miros, dintr-un instinct animalic. Trăgea aer în piept cu nesaţ, îşi expunea trupul la lumina lunii, îl oferea nopţii, întinderii negre a lacului.

Tot ce gândisem înainte despre femeia aceasta, tot ce scriam despre viaţa ei părea lipsit de importanţă faţă de prezenţa fizică nudă, orbitoare. Un trup capabil să se ofere, să juiseze, imediat, cât se poate de firesc. Nimic n-o împiedica, în afară de vechiul ei legământ aproape legendar: aşteptarea unui soldat dispărut. O fantomă din trecut în faţa unei femei gata să iubească şi să fie iubită. Nu! Nici măcar să iubească, doar să se abandoneze trupeşte. În tăcerea nopţii îi auzeam răsuflarea, îi ghiceam freamătul nărilor – o lupoaică sau o căprioară adulmecând mirosurile lacului… A întors spatele şi, până să dispară în dosul uşii, a lăsat luna să-i decupeze rapid jocul ferm şi musculos al şoldurilor.

A doua zi dimineaţa, împins de o poftă ceţoasă, m-am dus din nou la coliba cu baie. Priveam mereu în urmă, de teamă să nu mi se ghicească intenţiile, care nici pentru mine nu erau prea limpezi. Interiorul căscioarei, înnegrit ani de-a rândul de afumătură, părea rece şi trist. Pe pervazul strâmt al ferestruicii, ceara topită a unei lumânări. Într-un colţ, lângă sobă, o cadă mare de fontă, tronând în pântecele unei piramide de pietre acoperite de funingine. Un rest de apă pe fundul unui polonic de aramă. Un miros acru de lemn umed. Imposibil să-ţi închipui căldura focului, aburul înăbuşitor, un trup de femeie arzător care se zbate în acest agreabil infern… Deodată, privirile mi-au căzut pe un inel subţire, uitat pe o bancă, lângă fereastră.

Am plecat în grabă, gândindu-mă că, printr-o coincidenţă diabolică, aşa cum se întâmplă adesea în astfel de situaţii, Vera s-ar întoarce să-l caute şi ar da peste mine. Doar inelul acela

conferea o realitate palpabilă nălucirii de peste noapte. Da, femeia aceea fusese aici, o femeie cu un trup făcut să se bucure şi să iubească, o femeie care nu dorea poate decât asta, un semn, un mic imbold al împrejurărilor care să o elibereze de legământul său absurd. Inelul scos de pe deget era mai convingător decât toate presupunerile notate în carnetul meu.

Eram sigur că nu voi mai relua însemnările despre viaţa Verei.

După două zile scriam: „Locuitorii care îşi părăseau odinioară casele din Mirnoie duceau cu ei tot ce se putea lua. Chiar şi sediul administraţiei (o izbă ceva mai mare decât celelalte) a fost golit. Au încercat să scoată o oglindă mare, vestigiu al vremurilor de dinainte de revoluţie. Din ghinion sau neîndemânare, aceasta s-a spart de cum au pus-o pe prispă, o falie lungă despicând-o în două. Devenită inutilă, au lăsat-o acolo, sprijinită de stâlpii pridvorului. Partea de sus reflectă vârfurile copacilor şi cerul. Chipul celui care se priveşte în ea e proiectat către nori. Jumătatea de jos arată şleaurile drumului, picioarele trecătorilor şi, dacă te uiţi dintr-o parte, linia când albastră, când întunecată a lacului. Seara, o surprind pe Vera în faţa oglinzii. Stă nemişcată, uşor aplecată spre luciul şters. La auzul paşilor mei, se întoarce, văd limpede în ochii ei o zi cu totul diferită de cea pe care tocmai o trăiam, un alt cer şi, în locul meu, pe altcineva. După ce ochii i se obişnuiesc cu semiîntunericul, mă recunoaşte, mă salută, ne îndepărtăm tăcuţi… Toate elucubraţiile mele descriind femeia goală pe pragul de la baie sunt ridicole. Viaţa ei este într-adevăr făcută numai din aceste momente de dureroasă frumuseţe”.

Am observat că, trecând pe lângă oglinda lăsată de izbelişte, bătrânele din Mirnoie se opreau câteodată, scoteau o batistă şi ştergeau sticla bătută de ploaie.

Abia după întâlnirea noastră din faţa oglinzii sparte am simţit tentaţia de a înţelege cum poţi aştepta pe cineva o viaţă întreagă.

II

1

Din această viaţă nu cunoşteam decât două momente, care însă o cuprindeau în întregime.

Primul: o zi de aprilie palidă şi călduţă, o fată de şaisprezece ani tropotind în zăpada topită. Privirea ei urmăreşte convoiul celor patru mari sănii care alunecă pe hârtoapele cenuşii ale dezgheţului ca nişte bărci cu fundul plat. În grămada de feţe tinere şi surâzătoare ale recruţilor, ochii aceia trişti pe care încearcă să-i reţină cât mai multă vreme. Grăbeşte pasul, alunecă, ochii dispar în spatele unui umăr, apoi se ivesc din nou, o regăsesc în mijlocul marelui gol al câmpului înzăpezit.

Început de aprilie 1945, cel din urmă contingent trimis pe front şi, în ultima sanie, acel soldat tânăr, omul pe care-l iubeşte, bărbatul căruia, la despărţire, i-a jurat ceva de genul dragoste eternă, ceva copilăresc, îmi spun eu, da, credinţă fără margini sau aşteptare până la moarte, nu ştiu ce poate promite unui bărbat o femeie care iubeşte pentru prima dată, nu mi s-a făcut niciodată o astfel de promisiune, nu am crezut niciodată în capacitatea unei femei de a o ţine până la capăt… Convoiul coteşte după pădure, fata continuă să înainteze. Aerul miroase aproape sălbatic a primăvară, a cai, a libertate. Ea se opreşte şi se uită în jur. Totul îi e familiar. Răspântia, lacul, scoarţa neagră, umflată de umezeală a copacilor. Dar totul este de nerecunoscut. Şi plin de viaţă. De o altă viaţă. Deodată, de foarte departe se aude un glas ce pluteşte o clipă în apusul câmpiei, apoi se stinge. Tânăra ascultă: „…o să mă întorc”, un strigăt din rărunchi, care devine ecou, apoi tăcere, iar în cele din urmă, un glas interior ce nu o va mai părăsi.

Acest moment, primul, pe care mi l-am imaginat după istorisirile bătrânelor din Mirnoie, iar apoi al doilea, căruia i-am fost martor: o femeie de patruzeci şi şapte de ani, umblând pe malul lacului, într-o seară luminoasă şi rece de septembrie, pe acelaşi drum ca în urmă cu treizeci de ani, cu aceeaşi seninătate a privirii ridicate către un trecător şi, în visele sale, cu forţa

nestrămutată a vocii care continuă să vibreze:„...o să mă întorc!”

Între aceste două momente ale vieţii ei, între promisiunea de tinereţe şi viitorul pe care un asemenea legământ l-a anulat, încercam să localizez ziua în care totul s-a prăbuşit, în care acele cuvinte grăbite, şoptite printre lacrimile despărţirii, au devenit destin.

Tragedia vieţii sale, îmi spuneam eu, se născuse aproape din întâmplare. Înlănţuirea haotică a măruntelor fapte ale cotidianului, coincidenţe aparent benigne, suprapunerea unor date care, la început, nu anunţau nimic iremediabil. Mecanica discretă ce pune în mişcare toate adevăratele drame ale vieţilor noastre.

În aprilie 1945, când omul pe care-l iubea pleca pe front, ea avea şaisprezece ani. Prima dragoste, deci, nicio aptitudine de relativizare, de a face din această dragoste una din multele iubiri ale vieţii. Dacă bărbatul ar fi fost ucis la începutul războiului, dacă ea ar fi fost mai coaptă, dacă ar mai fi trăit vreo iubire, totul ar fi decurs altfel. Dar în ziua plecării, Berlinul era în pragul căderii, iar moartea tânărului aceluia de optsprezece ani părea cum nu se poate mai absurdă şi foarte uşor de evitat. Câteva zile, acolo, o bătaie bifată şi s-ar fi întors, viaţa ar fi fost luată de la capăt în luna mai: nunta, copiii, mirosul răşinii pe scândurile noi de pin, plesnetul rufelor curate în vântul bătând dinspre Marea Albă. Doar dacă...

Ştiam că scriitorii epuizaseră de mult toţi acei „dacă”, în cărţi, în scenarii de film. În Rusia, în Germania. Cele două ţări, una victorioasă, cealaltă învinsă, nu-şi precupeţiseră forţele, în anii de după război, pentru a recompune aceeaşi scenă: un soldat se întoarce în oraşul natal şi îşi descoperă soţia sau iubita ducând o viaţă dulce în braţele altuia. Eternul colonel Chabert... Uneori, soldatul se întorcea mutilat şi era respins din cauza asta. Uneori, descoperea o trădare şi o ierta. Alteori, nu. Uneori, ea aştepta, apoi renunţa, iar el sosea chiar în clipa în care femeia se mărita din nou. Toate aceste cazuri de conştiinţă erau însoţite de acel dureros „dacă” şi, la urma urmei, nu erau nejustificate, pentru că războiul crease, în ambele ţări, o mulţime de cupluri sfâşiate şi de iubiri rătăcite.

Încercasem să înţeleg viaţa Verei prin această literatură, să cântăresc toţi acei „dacă” ce ar fi putut schimba totul. Dar incredibila aşteptare de treizeci de ani (eu aveam douăzeci şi şapte) se dovedea prea masivă, prea indiscutabilă pentru a fi transformată într-o dezbatere morală. Şi mai ales perfect neverosimilă pentru subiectul unei cărţi. Da, era o aşteptare prea lungă pentru un roman, prea dureros de adevărată.

Vedeam acest adevăr crud şi în simplitatea indecentă cu care viaţa ei fusese devastată, nespusa banalitate a scurgerii vremii din care era făcut acest monolit de treizeci de ani. Pentru că, la început, la încheierea păcii, nimic nu o deosebea pe Vera de milioanele de femei care-şi pierduseră bărbaţii. Aşteptau ca şi ea, văduve tinere, iubite însingurate. Nu era niciun merit deosebit. Aşteptarea lor era atunci foarte comună, iar nenorocirea, cu totul obişnuită.

De fapt, pentru a sonda în adâncul nefericirii sale, îmi trebuia curajul de a formula o constatare şi mai brutală, aproape obscenă: în primii ani de după război, femeile rămâneau credincioase bărbaţilor ucişi pentru că nu mai erau destui bărbaţi în viaţă. O constatare a naibii de simplă şi de prozaică! Milioane de masculi masacraţi, tot atâţia mutilaţi – logodnicul perfect devenea o pasăre rară.

Ştiam că e un raţionament odios, dar teribil de just. Singurul care îmi permitea să-mi închipui satul Mirnoie aşa cum era cu treizeci de ani în urmă. O populaţie stranie formată din femei, copii şi bătrâni. Câţiva bărbaţi purtând vestonul lor soldăţesc cu medalii militare, ciungi înăcriţi, ologi alcoolici, zdrenţe eroice ale victoriei. Şi tânăra asta, Vera, a cărei fidelitate trecea la început neobservată, apoi ajungea să stârnească o aprobare plină de respect şi compasiune, pentru a provoca, o dată cu trecerea vremii, un amestec de plictiseală şi agasare, ridicări din umeri ca în faţa nebunilor satului, iar mai târziu, indiferenţa căreia îi urma, uneori, mândria pe care o manifestă localnicii faţă de o curiozitate autohtonă, o călugăriţă sfântă, o stâncă plină de pitoresc.

Pentru ca, într-o bună zi, să nu mai rămână nimic din toate acestea. Doar frumoasa nemărginire a cerului senin de septembrie, aceeaşi femeie credincioasă, mai bătrână cu treizeci de ani, care conducea o barcă pe oglinda însorită a

lacului. Aşa cum o văzusem şi cum o cunoscusem. Inutilitatea oricărei judecăţi, admirative ori sceptice. Numai gândul, ce nu se putea deosebi de luminozitatea aerului: „Asta este”.

Mai mult de dragul adevărului decât din cinism tineresc, voiam să despoi viaţa ei de orice dorinţă de sacrificiu, de orice emfază. Vera nu a avut niciodată cu adevărat posibilitatea alegerii. Forţa lucrurilor, această fatalitate a săracilor, hotărâse pentru ea. Mai întâi, absenţa bărbaţilor cu care se putea căsători, apoi, când satul, trezit la viaţă, începea să-şi serbeze nunţile, ea era deja considerată o fată bătrână. Apăruse o nouă generaţie, de tineri adevăraţi, insensibili la umbrele războiului, grăbiţi să-şi înşface bucata lor de fericire, neîncrezători în femeia aceasta, pe jumătate văduvă, pe jumătate logodită, îmbrăcată într-o manta lungă de cavalerie. Pofta lor de viaţă o împinsese spre bătrâneţe ca suflul unui tren care îl îndepărtează pe un călător întârziat.

De altfel, îi era imposibil să părăsească văgăuna asta uitată de lume, Mirnoie! La vremea aceea, colhoznicii nu aveau buletine de identitate şi, pentru a se deplasa, aveau nevoie de o autorizaţie. Nu ecoul unui glas din spatele pădurii o ţinea pe loc, ci sclavia birocratică. Iar la începutul anilor ’60, când sclavii stalinişti, eliberaţi în sfârşit, au început să-şi părăsească vizuinile, Vera avea deja în jurul ei un azil de bătrâne pe care nu-l putea abandona.

Nu, nu fusese alegerea ei să aştepte, fusese înghiţită cu cruzime de o epocă, de acel trecut al războiului care o prinsese ca într-o cursă de şoareci.

Dar asta însemna că era perfect liberă! Şi că legământul ei expirase.

Liberă să părăsească satul, aşa cum a făcut într-o zi cu vânt puternic, la început de octombrie. Am văzut-o ducând nu geanta ei de piele plină cu manuale şi lucrări ale elevilor, ci un dosar mare cu coperte de carton pe care rafalele vijeliei încercau să i-l smulgă. Mersul ei avea lipsa de griji a unui vagabond, elanul unui artist ambulant sau al unei aventuriere. Când a trecut pe lângă cutia de scrisori de la răspântie, nu s-a oprit. Timp de o clipă, am avut impresia unei plecări definitive, a unei pierderi

insolente a raţiunii. Se ducea să ia trenul spre Leningrad, sau măcar spre Arhanghelsk...

Era liberă. Iar postura sa de *mater dolorosa* era inventată de ceilalţi. Noi eram cei ce-i impuneam acea aşteptare absurdă, desigur foarte nobilă, chiar eroică, dar de care s-ar fi scuturat de mult dacă nu ar fi fost privirea noastră compătimitoare şi admirativă. Privirea aceea o transformase într-o coloană de sare, o frumoasă stelă funerară la care te poţi reculege oftând: „Oh, mai există încă femei credincioase!” Făcusem din bâiguiala amoroasă a unei fete de şaisprezece ani un jurământ irevocabil. Şi dintr-o femeie debordând de viaţă, o văduvă carbonizată pe rugul singurătăţii.

Consideraţiile acestea erau excesive şi mult prea raţionale, dar simţeam în mod confuz că trebuie să i le spun Verei cu orice preţ. Trebuia să ştie că se poate gândi şi astfel, că există încă timp de gândire.

S-a întors seara, cu acelaşi dosar sub braţ. „Leningrad, Arhanghelsk...”, repetam eu cu amărăciune. Şi totuşi, în ciuda falsei plecări definitive, senzaţia de libertate pe care o degaja apariţia ei în vântul acela puternic rămăsese întreagă. Ba chiar devenise mai puternică. Iar indignarea mea faţă de acest cult al iubirii eterne în care ea fusese desemnată ca idol creştea, la rândul ei. O femeie cu faţa înroşită de vânt mergea prin lumina scăzută a amurgului. Trebuia dărâmat totul, promisiunile de tinereţe, altarele vetuste ale eroismului de odinioară, privirile pline de milă ale oamenilor acelora cumsecade. Să nu rămână decât această prezenţă carnală pe deplin liberă. O urmăream îndepărtându-se, îmi aminteam trupul femeii care îşi scotea năvodul pe lutul călduţ de la mal, dar şi trupul gol, noaptea, în faţa uşii colibei cu cada de baie... Simţeam că recâştigarea libertăţii sale trebuia să înceapă cu revolta acestui corp înfăşurat în lunga manta militară.

Am trecut s-o văd în aceeaşi seară, fără să fiu invitat; am bătut pur şi simplu la uşă, pretextând că nu mai am pâine. Mai fusesem în izba ei de câteva ori, dar de fiecare dată după ce ne întâlniserăm pe drum şi schimbaserăm câteva cuvinte. De altfel, bruscheţea de acum nu a mirat-o, era obişnuită cu viaţa în comunitate şi cu vizitele mereu neaşteptate ale bătrânelor ei protejate.

Am intrat în odaia cea mare şi, în timp ce ea scotea o lipie rotundă şi tăia un sfert pentru mine, m-am aşezat iute în colţul care era ţinta secretă a vizitei mele. Lângă bătrână masă făcută din scânduri date la rindea se afla o bancă la al cărei capăt dinspre uşă se aşeza de obicei Vera când venea cineva pe la ea. Vorbea, îşi trata oaspeţii, se mai ducea la cuptor, dar întotdeauna se întorcea la locul acela de lângă uşă. La cel mai mic scârţâit al treptelor pridvorului, se încorda instinctiv, gata să se ridice şi să îl întâmpine pe vizitatorul care nu putuse sosi decât în clipa aceea. Iar de la fereastră vedea răspântia şi colţul pădurii ce trebuia ocolit ca să ajungi la Mirnoie…

M-am instalat, aşadar, la acel capăt de bancă şi mi-am pus coatele pe masă. Vera a învelit coltucul de pâine într-o bucată de pânză, apoi mi-a oferit ceai şi dulceaţă de scoruşe. Se mişca de colo-colo, dar vedeam limpede că spaţiul familiar al odăii îi era străin. Avea în priviri mici sclipiri de nelinişte, iar în mişcările trupului, o uşoară nehotărâre, spaima unei somnambule deviate de la traiectoria sa. A turnat ceai în ceşti, apoi, după un moment de ezitare, s-a aşezat pe un scaun în faţa mea, s-a ridicat aproape imediat, s-a apropiat de fereastră. Simţeam că între noi începe un joc tacit, de o cruzime plăcută… Credeam în continuare, mai mult sau mai puţin sincer, că e spre binele ei.

Am vizitat-o trei seri la rând, tot pe neaşteptate, aşezându-mă de fiecare dată, autoritar, la capătul băncii, lângă uşă. Trupul său de somnambulă contrariată părea că acceptă tot mai mult indiscreţia mea. Exista în confruntarea noastră, una foarte la distanţă, tensiunea unui act carnal.

Sau mai degrabă a unei agresiuni carnale, pentru că prezenţa mea deforma interiorul acelei odăi pregătite pentru întoarcerea altcuiva. Curăţenia duşumelei, câteva reproduceri pe pereţi (mi se păreau de o preţiozitate cu totul provincială şi înduioşătoare), nişte cărţi pe care sigur nu le citise. Nişte cărţi groase, aliniate pe un raft, alese pentru o „ambianţă intelectuală”: o *Teorie generală a lingvisticii*, un *Dicţionar etimologic* în patru volume, *Opere complete* de Humboldt… erau probabil resturile vreunei biblioteci abandonate, pe care le recuperase fără a-i fi făcut trebuinţă în munca ei modestă de învăţătoare… Mă instalam pe locul cucerit, mă uitam curios la

acest cuib aranjat pentru altcineva: ordinea, confortul, decorul livresc.

În ultima seară a jocului, mi-am întrerupt pentru o clipă experimentul psihologic şi am aruncat o privire pe fereastră. Iar atunci, prin pâcla lăptoasă, mi s-a părut că zăresc la răspântie silueta înaltă a unui bărbat. Un călător care încetinea pasul... Nu, nu era nimic, un copac, o zgârietură pe geam. Văzută însă de pe acest capăt al băncii, năluca nu părea imposibilă, hrănită fiind, până la halucinaţie, de anii de aşteptare, de miriade (mă ia ameţeala numai când mă gândesc) de priviri care, zi de zi, încercau să desluşească o siluetă omenească ivită la colţul pădurii...

Odată întors acasă, am hotărât să părăsesc Mirnoie a doua zi.

De dimineaţă însă, în loc să plec, aveam să merg cu Vera pe insulă.

2

Trebuia să meargă pe insulă ca să depună o coroană de flori uscate pe mormântul Annei. O coroniţă veştedă, cu tulpini zburlite şi spini, la care trudise câteva săptămâni una dintre bătrânele din Mirnoie.

Pentru mine, traversarea lacului în bătaia ploii exprima perfect absurditatea vieţii duse de Vera. Tot atât de absurdă era şi dorinţa mea, neaşteptată până şi pentru mine, de a o însoţi: eram pregătit să-mi fac bagajele, am zărit-o pe drum, am strigat-o deschizând fereastra, am întrebat-o, nici eu nu ştiu de ce, dacă pot să merg cu ea. Şi, culmea prostiei, dintr-o ridicolă mândrie de mascul, am insistat să vâslesc de unul singur, în picioare, ca un gondolier de operetă. Vera a vrut să protesteze (vântul, masivitatea capricioasă a bătrânei şalupe...), apoi m-a lăsat în pace.

Vântul era nestatornic, botul bărcii dansa la dreapta, la stânga, apoi se înfunda, aproape imposibil de urnit, în apa densă în care vâslele se împotmoleau ca într-un strat de bumbac umed. Ca să nu mă fac de râs, simulam uşurinţa, îmi

ascundeam efortul, deşi braţele îmi erau deja amorţite, tâmplele îmi pocneau, iar ochii mi se împăienjeniseră de sudoare. Femeia care şedea în faţa mea, cu o coroniţă urâtă şi uscată pe genunchi, era insuportabilă la vedere. Blând resemnată, insensibilă la ploaie, la vânt, la viaţa ei distrusă, la această zi pierdută într-o expediţie hotărâtă de toana funebră a unei bătrâne pe jumătate nebună. O priveam cum îşi ţine privirea plecată, pierdută într-o visare ce părea senină, de vreme ce se repeta zilnic, de treizeci de ani încoace, o visare sau poate chiar golul, cenuşiu, uniform ca apa aceasta, ca malurile rătăcite în aerul îngreunat de picurii ploii. „O femeie din care s-a ridicat un monument ambulant pentru morţi. O Andromacă rurală…” Formulele deveneau tot mai veninoase pe măsură ce efortul creştea. La un moment dat, am avut impresia că barca nu mai înainta, împotmolită în densitatea cleioasă a valurilor. Vera şi-a ridicat uşor capul, mi-a zâmbit, părea că vrea să-mi vorbească, s-a răzgândit. „Nebuna satului! Asta e! Un idol de lemn pe care ţopârlanii ăştia l-au bătut în cuie la intrarea în cătun ca să-i ferească de trăsnetele fatalităţii. O victimă izgonitoare de duhuri ale Istoriei. O icoană la umbra căreia aceşti curajoşi colhoznici au putut să procreeze, să se toarne între ei, să fure, să se îmbete…”

Epuizat de lupta cu vântul, am ajuns până la urmă să mişc vâsla aproape automat, împăcat cu soarta. Conturul îndesat al bisericii de pe dealul insulei părea la fel de îndepărtat. „Totuşi, de lăsat tot au lăsat-o să plece pe amărâta asta de Vera, măcar cât să-şi obţină diploma de învăţătoare în cine ştie ce târg de pe-aici. Probabil singura mare călătorie a vieţii ei. Deschiderea spre lume. Şi apoi, hop, înapoi la târlă, la veghea de la capătul băncii, aproape de uşă, cu urechea veşnic ciulită: şi dacă e tropăitul cizmelor unui soldat? O coroniţă uscată pe mormântul Annei, da, e foarte drăguţ, draga mea, dar ţie cine o să-ţi pună flori pe mormânt? Bătrânele or să moară, nu mai e altă Veră ca să aibă grijă de tine…”

Am observat că, dacă-mi armonizam efortul cu forţa valurilor, manevram mai uşor. Barca înainta la fel de lent, dar în loc să mă lupt cu clătinarea greoaie, mi-era de ajuns, într-un moment anume, o mişcare iute de vâslă, ca o şfichiuire de bici… Vera stătea în continuare nemişcată, ba chiar ceva mai absentă, ca şi cum, văzând că am prins tehnica, se întorsese liniştită la

visele ei. Îşi apăra cu braţele coroniţa. „Oricum o s-o moaie ploaia pe mormânt…”, aş fi vrut să-i spun, dar asta ar fi însemnat să-i tulbur somnul.

Şi de ce să n-o trezesc? Să las vâslele, să mă ghemuiesc în faţa ei, să-i strâng palmele în ale mele, s-o zgâlţâi sau, mai degrabă, să-i sărut mâinile îngheţate. „Doarme ca într-un fel de moarte anticipată, împresurată de timpul pe care l-a suspendat la şaisprezece ani, mergând ca o somnambulă printre aceste bătrâne care-i aduc aminte de război şi de plecarea soldatului ei… Trăieşte o viaţă de după viaţă, probabil că doar morţii văd ce vede ea…”

Ne-am izbit uşor de malul insulei. Am sărit pe uscat, am tras botul bărcii pe nisip şi am ajutat-o pe Vera să coboare. Gândul că femeia aceea trăia ceva ce nu ne e dat să trăim decât după moarte dădea vieţii ei, pe care o considerasem atât de absurdă, un înţeles ascuns. Un sens ce se lăsa pândit la fiecare pas, în fiecare gest.

„Îmi pare foarte rău, mi-a zis ea în timp ce urcam spre cimitir, că te-am făcut să munceşti ca un ocnaş. Bineînţeles că aş fi putut s-o ascund la mine sau s-o arunc (a scuturat uşurel coroniţa), Zina n-ar fi aflat nimic. Dar, ştii, toate bătrânele astea trăiesc deja puţin dincolo de viaţă şi am impresia că le întind o mână peste graniţe, aşa că acum mi-au dat coroniţa. La urma urmei, poate că nu e chiar aşa de stupid…” M-a privit lung, ochii ei cenuşii păreau şi mai mari în reflexele ploii şi-mi dădeau senzaţia că citeau ce gândisem despre ca. Am avut sentimentul foarte concret că mă aflam în acea viaţă de după viaţă prin care înainta ea…

Florile coroniţei depuse pe mormânt s-au acoperit imediat de picături de ploaie şi, aşa ude, păreau că-şi recapătă strălucirea, ca într-un filigran delicat şi sclipitor. „Data viitoare o să aduc şi crucea”, spuse ea foarte încet, ca pentru sine. „Pot să vin cu dumneata?” am întrebat-o şi m-am gândit pe loc la o zi ploioasă, la tangajul bărcii, la mâna aceasta care aranja coroniţa şi pe care o voi vedea aşezată, ca într-un fel de uitare, pe marginea bărcii.

Am început să coborâm spre mal. Lunga manta militară a Verei era udă toată, aproape neagră. Privită de departe, pe taluzul cu ierburi cafenii, culcate la pământ, părea că e o infirmieră din timpul războiului, mergând spre câmpul acoperit

de răniţi şi de morţi. Asta pentru alţii… Eu vedeam acum doar o femeie care înainta alături de mine, cu faţa spălată de ploaie, extrem de vie în ziua aceasta mohorâtă de toamnă, evitând să calce pe ultimele tufe de flori şi care, odată ajunsă la mal, s-a aplecat, a apucat ceva de pe jos şi mi l-a întins: „L-ai pierdut data trecută”. Era creionul cu care notam în carnet formule ca „idol carbonizat pe rugul fidelităţii”, „viaţa distrusă de un legământ copilăresc”…

În barcă, a luat una din vâsle, iar mie mi-a dat-o pe cealaltă. Ploaia se înteţise, cădea în rafale. Nu se vedeau nici izbele din Mirnoie şi nici măcar sălciile de pe malul din faţă. Mişcările noastre au intrat repede în acelaşi ritm. Fiecare simţea efortul celuilalt ca un fel de răspuns, până la cea mai mică încordare a muşchilor. Umerii ni se atingeau, dar adevărata apropiere era acea lentă opintire în cadenţă, grija cu care ne aşteptam unul pe celălalt, pentru a reveni la unison după o mişcare de vâslă prea apăsată sau după o alunecare a lopeţii pe creasta unui val.

La mijlocul lacului, malurile au dispărut cu totul sub perdelele ploii. Nici o linie, nici un punct de reper dincolo de marginea bărcii. Doar cenuşiul aerului pigmentat de stropii de ploaie şi valurile, liniştite acum, care dădeau impresia că vin de nicăieri. Până şi înaintarea noastră părea fără nicio ţintă. Eram pur şi simplu acolo, unul lângă altul, în ţârâitul adormitor al ploii, la ceasul unui apus rece ca solzii de peşte, iar când întorceam puţin capul, vedeam chipul unei femei care zâmbea vag – fericită, ai fi zis – un chip şiroind de lacrimile acelea neîntrerupte pe care cerul i le vărsa pe obraji…

Înţelegeam acum că aşa îşi trăia ea viaţa de după viaţă. O călătorie domoală, fără un ţel vizibil, dar marcată de un sens simplu şi profund.

Barca a acostat orbeşte, exact în locul din care plecasem.

3

Din stradă am văzut o mână de copil lipindu-se de geamul aburit şi ştergându-l de sus în jos; în deschizătura astfel creată a apărut un căpşor cu părul tuns scurt şi cu trăsături uşor lunare, melancolice, care mi-au părut cunoscute. M-am apropiat de casa aceea şi am citit, deasupra pridvorului, o inscripţie: „Şcoală primară". Şcoala unde preda Vera...

Ajunsesem aici întâmplător, după lungi ocolişuri în căutarea bisericii de lemn pe care nu reuşisem să o găsesc cu Otar. Biserica se afla la intrarea în satul Nahod, la vreo zece kilometri de Mirnoie, de partea cealaltă a lacului. Aici, viaţa îşi păstra încă freamătul: în jur de treizeci de case, o lăptărie, un garaj de tractoare (cu un acoperiş din tablă ondulată şi ruginită), plus şcoala asta cu o singură clasă.

Am aruncat, ca un hoţ, o privire prin fereastra pe care mâna de copil abia o ştersese. Bănci vechi din scânduri groase, cu antice găuri pentru călimări, portrete de scriitori (coama lui Puşkin, barba lui Tolstoi...), privirea sfredelitoare a lui Lenin deasupra tablei. Câţiva copii trânteau partea rabatabilă a pupitrelor, strecurându-se în bănci. Era clar că recreaţia se terminase. Vera s-a ridicat de la locul ei, cu un caiet în mână.

Am bătut discret la uşă, cerând voie să intru, ca un elev întârziat. Mirarea ei semăna puţin cu nelinişstea pe care nu reuşea s-o ascundă atunci când îi luam locul în izbă, la capătul băncii, în postul ei de pândă... Doar că, de data aceasta, nelinişstea sa avea o nuanţă evidentă de bucurie şi de ironie când a murmurat, invitându-mă să iau loc: „Bine aţi venit, tovarăşe inspector..." M-am aşezat în fundul clasei, „locul chiulangiilor", îmi spuneam eu, ghicind acelaşi gând în privirile Verei.

Paltoanele copiilor erau atârnate în cuierul de pe perete, lângă o sobă mare de teracotă, cu smalţul crăpat. Burlanul negru al coşului despărţea figura de o miopie romantică a lui Cehov de chipul prometeic al tânărului Gorki. Deasupra unui raft cu cărţi trona un glob pământesc acoperit de praf şi înconjurat

de un cerc de sârmă: orbita lunii, o sferă argintie, smulsă de mult de pe traiectorie şi care se odihnea pe un vraf de hărţi vechi. Din hainele mustind de apă se ridica un abur uşor, care împâclea ferestrele. Mă gândeam la drumurile noroioase, acoperite de frunze ruginii, parcurse de copiii veniţi aici din satele lor împrăştiate în inima pădurilor. Geamurile albite te duceau cu gândul la iarnă, la desenele de chiciură ce le vor împodobi în curând. „O să fiu departe atunci”, îmi spuneam eu, iar gândul că nu voi mai fi în aceste ţinuturi din nord, că nu o s-o mai văd pe femeia care trecea acum de la o bancă la alta mi s-a părut dintr-o dată foarte ciudat…

Cu totul, erau opt elevi. Urmărindu-le preocupările, am apreciat rapid diferenţele de vârstă: trei băieţi şi o fată calculau viteza unor bărci care se urmăreau pe canalul Volga-Don. Deci, zece-unsprezece ani. Trei elevi mai mici îşi citeau pe rând compunerile despre o plimbare prin pădure. Ultimul, aşezat în faţa catedrei Verei, învăţa să scrie.

Am tras mai întâi cu urechea la enunţul problemei cu bărcile, m-am recunoscut incapabil să o rezolv, pentru că uitasem totul în materie de şmecherii aritmetice. Semn derizoriu şi tangibil al timpului care se scurge… Apoi am început să ascult cele trei povestiri despre hoinărelile prin pădure. În prima, era prezentată clasica teamă de lupi. Cea de-a doua explica, cu o imprecizie poetică, dar periculoasă, cum să deosebeşti ciupercile comestibile de cele otrăvitoare… Prin câteva cuvinte politicoase, Vera lăuda, fără să exagereze, aceste încercări descriptive.

A treia povestire era cea mai scurtă. Nu apăreau pe parcursul ei nici „frumosul covor din frunze aurii”, nici „urmele unor labe mari de lup”, nici „ciuboţica sutanei” (în loc de „ciuboţica Satanei…”). O citea copilul pe care-l zărisem mai devreme ştergând geamul aburit. Chipul său păstra aceeaşi expresie visătoare, unul din coatele puloverului vechi era complet destrămat, celălalt, printr-un contrast insolit, era ţesut cu grijă. În loc să descrie, vocea sa constata, cu un ton uşor sacadat, ca într-o declaraţie: „Nu pot să vă povestesc ce am văzut şi am trăit”.

Ieri, venind spre şcoală, spunea el, a vrut să evite un drum pe care ploaia îl transformase în pârâu, a intrat în pădure, a ajuns într-o poiană pe care nu o ştia. Iar acolo, călcând prin

frunzele veştede, a trezit din amorţeală un fluture care s-a înălţat în aerul rece. Unde va mai găsi el adăpost în timpul furtunilor de zăpadă?

Întrebarea era pusă pe un ton descumpănit, dar în acelaşi timp dur, ca şi cum reproşul ne era adresat tuturor. Băiatul s-a aşezat, cu privirea întoarsă către fereastra pe care o ştersese cu mâna şi care acum era iarăşi opacă. Ceilalţi elevi, chiar şi cei cu bărcile de pe canal, au ridicat capul. A urmat un moment de tăcere. Mi-am dat seama că Vera îşi căuta cuvintele înainte de a trage concluziile: „La primăvară, Lioşa, o să te întorci în poiană şi o să-ţi găseşti fluturele. De altfel, o să mergem cu toţii... Bravo pentru povestire!" Elevul a ridicat din umeri, de parcă ar fi vrut să spună: „Dar nu e o povestire, asta am văzut".

Şi atunci l-am recunoscut. Era unul dintre fiii bărbatului care se spânzurase, la începutul lui septembrie, legând frânghia de uşa unei magazii, beţivul despre care plănuiam să scriu o istorioară satirică. Îmi aminteam micul grup al copiilor săi, privirile lor fixe, fără lacrimi, şi fuga buimacă a băiatului acestuia peste un maidan pustiu... Iar acum, vorbea despre un fluture deranjat de sub o frunză uscată şi lipsit de adăpostul său de iarnă.

Vera s-a uitat la ceas şi a anunţat recreaţia. Elevii s-au bulucit spre ieşire. Cel mai mic, cel care învăţa să scrie, a scos din ghiozdan o tartină cu unt. Lioşa şi-a tras de pe el puloverul şi i l-a adus Verei fără să scoată o vorbă. Cămaşa pe care o purta pe dedesubt era o cămaşă mare, bărbătească, ajustată pe părţile laterale şi cu mânecile scurtate. A rămas în clasă, cu spatele lipit de soba fierbinte. Vera şi-a apropiat scaunul de fereastră, a scos o bucată de stofă, aţă şi ac. În timp ce cârpea, tăcută, eu mă uitam la cărţile de pe etajeră: mai ales manuale, pagini alese din autori clasici şi, o prezenţă cu totul stranie, *Tipologia limbilor scandinave*. „Încă o epavă pe care a pescuit-o dintr-o bibliotecă în ruină", m-am gândit eu şi am ieşit în curte. Sub un şopron se afla o grămadă de lemne, rezerva de iarnă. Am luat un topor şi m-am apucat să despic nişte butuci, să stivuiesc gătejele din care se ridica un miros amărui de ceaţă. Şi, din nou, gândul că lemnele acelea vor arde în soba mare din clasă când eu voi fi de mult plecat... Ideea însăşi a focului pe care nu-l voi mai vedea mi s-a părut bizară.

Ne-am întors spre casă împreună, pe jos, ocolind încet lacul. La început am luat-o pe un drum neştiut, dar am ajuns repede la cel pe care mergeam de obicei: de la vechiul debarcader, trecând prin răspântia cu stâlpul şi cutia de scrisori, spre sălciile unde o surprinsesem pe femeia care-şi trăgea pe mal năvodul… În mijlocul lacului, în aerul îngreunat de burniţă, se conturau curbele luminoase ale bisericii de pe culmea de fildeş a insulei.

„Nu trebuie să ne facem iluzii, a spus Vera când i-am vorbit despre elevii ei. Aici, singurul viitor posibil este plecarea. Nu trăim nici măcar în trecut, ci dincolo de mai mult ca perfect. Copiii se vor duce care încotro, în oraşe, unde visul lor se va întrupa într-un şantier cu noroi până-n gât, un cămin de muncitori nefamilişti, alcool, violenţă. Numai că, vezi dumneata, uneori îmi spun că le va rămâne totuşi ceva din pădurile astea. Şi din lecţiile noastre. Un fluture trezit chiar în prag de iarnă. Dacă Lioşa s-a gândit la aşa ceva înseamnă că asemenea lucruri n-or să se şteargă. Cu toată moartea tatălui său beţiv, cu tot slinul oraşelor în care se va înfunda curând. În ciuda tuturor. E puţin, bineînţeles. Şi totuşi, sunt sigură că asta te poate salva. Uneori e nevoie de atât de puţin ca să nu te prăbuşeşti!”

Cum treceam pe lângă locul ei de pescuit, pe malul acoperit de sălcii desfrunzite, am simţit că amintirea primei noastre întâlniri era încă prezentă în ea, pentru că s-a grăbit să rupă tăcerea şi a început să vorbească uşor confuz, arătând spre insulă: „Unul dintre drumurile spre sud al vikingilor trecea pe acolo, ei vedeau exact aceeaşi insulă. Mai puţin biserica şi cimitirul. În limba lor, îi spuneau «holm», insulă. În timp ce, în ruseşte, «holm» înseamnă «colină». O întrebare pentru specialişti: de unde până unde această deplasare de sens?”

Luat pe nepregătite, am îngăimat: „Oh, probabil vreo perversiune etimologică. Sau poate că ruşii beau mai mult decât scandinavii… Deşi se pare că finlandezii ne bat cu uşurinţă la acest capitol. Stai puţin… Deci o insulă a vikingilor se transformă la noi în colină… Ei bine, mă dau bătut. Ce-i cu acest «holm» al varegilor?

— În primul rând, nu era vorba de finlandezi, ci de suedezi şi norvegieni.

Care, venind aici să jefuiască aveau nevoie de un nivel suficient de apă pentru *drakkar*-urile lor grele. Aşa că preferau

să vină primăvara, în timpul inundaţiilor care le înlesneau accesul chiar până la satele aflate departe de maluri. Cum vedeau o insulă, strigau «Holm!», iar localnicii reţineau cuvântul şi îl aplicau la ceea ce devenea «insula» după retragerea apelor: o simplă colină în mijlocul câmpiilor scăpate de înec… Iartă-mi tonul ăsta doct. Când eram tânără şi naivă, îmi propusesem să scriu o teză despre toate aceste subtilităţi lingvistice. Din fericire, nu am mers până la capăt.

— O teză? Vrei să spui o teză de doctorat?”

Uluiala mea era atât de mare, încât am încetinit pasul, aproape oprindu-mă în loc. Această învăţătoare obscură, această Veră uitată de toţi într-o văgăună de la capătul pământului… Un doctorat în lingvistică! Părea o glumă.

„Şi unde ai pregătit-o?” Vocea îmi ascundea cu greu neîncrederea şi o oarecare agasare: cu diploma mea universitară, credeam că sunt ştiinţa în carne şi oase în acest pustiu din nord. Şi iată, m-am trezit, nu fără neplăcere, rănit în amorul propriu de răsturnarea ierarhiei intelectuale.

„La Leningrad, la Universitate, îl aveam drept coordonator pe Ivaniţki. Probabil că nu l-ai cunoscut, a murit pe la sfârşitul anilor ’60. A fost foarte supărat pe mine că m-am retras chiar înainte de susţinere…”

O ascultam fără să reuşesc să scap de o imagine care mă bruia: o pustnică, o logodnică-văduvă de neconsolat, o eremită consacrată cultului morţilor şi această tânără doctorandă în Leningradul anilor ’60, cu efervescenţa lor poststalinistă. Am adunat repede cinci ani de studii universitare cu trei ani de doctorat, adică cel puţin opt ani bătuţi pe muchie petrecuţi departe de pădurile din Mirnoie. O viaţă de om! Prin urmare, mă înşelasem complet în privinţa sensului celor trăite de ea…

O urmam automat, fără să-mi dau seama că ajunsesem în sat, că trecusem de izba în care locuiam, că am intrat la ea ca şi cum asta făcusem mereu, ca şi cum am fi fost un cuplu.

Când am păşit în odaia cea mare, mi-am venit în fire şi am început să examinez acel interior care acum dezvăluia un cu totul alt mod de viaţă: cărţi de lingvistică, deci o lectură cu totul obişnuită pentru ea, reproduceri agăţate pe pereţi, al căror subiect trebuia apreciat, măcar în unele cazuri, într-un anume context, precum peisajul acela sub care scria: „Pe banchiză. Familie de urşi polari”. Curăţenia, datorată mai degrabă unei

discipline intelectuale decât micilor manii ale unei fete bătrâne. Şi locul acela de la capătul băncii, postul său de pândă, pe care l-ar fi putut uşor părăsi ca să meargă la Leningrad sau în altă parte. O cu totul altă femeie…

Vorbeam stând în picioare, nu-mi mai găseam locul în acest spaţiu transformat:

„Dar de ce te-ai întors?”

Tensiunea pe care o pusesem în ton trăda adevărata întrebare: „De ce, după atâţia ani petrecuţi la Leningrad, să vii să te îngropi aici, printre urşi şi beţivi?”

Părea să fi înţeles substratul întrebării, dar a răspuns fără nicio notă de gravitate, continuând să pregătească ceaiul:

„Am avut o senzaţie ciudată, în toţi acei ani de la Leningrad. Eram acolo, aproape mulţumită de ceea ce fac, destul de implicată în viaţa lor (vezi, viaţa «lor» – a zâmbit ea) şi totuşi, foarte dedublată, ca şi cum, prin acea parantează universitară, ar fi trebuit să le demonstrez celorlalţi că locul meu e în altă parte. Şi apoi, simţeam că există ceva foarte artificial în anii aceia ai dezgheţului, ceva ipocrit. Stalin era aruncat la gunoi – în schimb, Lenin era sanctificat ca niciodată. Era o jonglerie destul de normală, după prăbuşirea unui cult, oamenii se agăţau de ultimii idoli rămaşi. Mi-aduc aminte de poeţii foarte la modă care se produceau pe stadioane, în faţa a zeci de mii de persoane. Unul dintre ei declama: «Scoateţi portretul lui Lenin de pe bancnotele noastre. Pentru că valoarea lui este infinită!» Era grozav, nou, îmbătător. Şi fals. Pentru că majoritatea oamenilor care aplaudau ştiau că primele lagăre de concentrare fuseseră construite din ordinul lui Lenin. Garduri de sârmă ghimpată au fost destule, de altfel, şi prin locurile astea, aproape de Mirnoie. Dar poeţii preferau să mintă. De asta sunt copleşiţi cu onoruri şi cu vile în Crimeea…”

A turnat ceaiul, mi-a oferit un scaun, s-a aşezat la capătul băncii… O ascultam cu strania senzaţie că ascult nu istorisirea speranţelor democratice ale anilor ’60, ci o relatare despre deceniul următor, acei ani ’70 ai tinereţii noastre contestatare: poeme, reuniuni, alcoolul şi libertatea.

Probabil că vorbele despre privilegiile poeţilor i s-au părut prea acide, pentru că a zâmbit şi a adăugat: „De fapt, era mai ales greşeala mea că nu reuşeam să mă simt în largul meu în perioada aceea. Discutam, citeam scrierile disidenţilor, copiate

cu indigo, făceam cercetări despre tipologia suedezei vechi şi a rusei. Dar nu trăiam…”

A tăcut, cu privirea pierdută în ceaţa crepusculului de dincolo de fereastră. Am avut impresia că-i zăresc în ochi reflexul câmpurilor cu ierburi ofilite, răspântia, meterezele întunecate ale pădurii.

„De altfel, totul s-a petrecut mult mai simplu. Am venit la Mirnoie… s-o îngrop pe mama. Intenţionam să rămân nouă zile, după tradiţie, apoi patruzeci. Şi din aproape în aproape… Mai ales că erau deja aici câteva bătrâne, doar cu puţin mai zdravene decât maică-mea care tocmai murise. Nu, n-am avut nici un regret, nici o sfâşiere. Îmi dădeam seama că locul meu era aici, asta-i tot. Sau, mai bine zis, nici nu mă gândeam. Mi-am reluat, pur şi simplu, viaţa dinainte.”

S-a ridicat să pună ceainicul pe foc. Am întors capul, am aruncat o privire rapidă spre geam: ca într-un vis tot mai real, umbra unui călător se detaşa din ce în ce mai clar pe fundalul pădurii.

Vera a venit iar la masă, mi-a pus în faţă nişte pâine prăjită şi a umplut din nou ceştile. Ce spunea acum semăna mai degrabă cu un murmur interior, cu nişte explicaţii vechi, perfect convingătoare pentru ea, şi care erau spuse numai pentru că eram eu acolo. „Am mai înţeles că toate dezbaterile noastre leningrădene, antisovietice sau prosovietice, nu însemnau nimic aici, la Mirnoie. Când am ajuns în sat, am găsit vreo şase femei foarte bătrâne care-şi pierduseră neamurile în război şi cărora nu le rămăsese decât să moară. Pur şi simplu. Nişte fiinţe omeneşti care se pregăteau să moară în singurătate, fără să se plângă, fără să caute vinovatul. Până să le cunosc, nu m-am gândit niciodată cu adevărat, profund, la Dumnezeu…”

S-a întrerupt, observând privirea mea care aluneca peste rafturile de cărţi (de fapt, mi-a fost, brusc, foarte greu să mă uit în ochii ei). A surâs, făcând un semn cu bărbia înspre etajeră: „În orice caz, eram deja prea bătrână pentru Universitate. Aveam aerul unei colhoznice zdravene printre toate studenţelele alea în minijup…”

Lumina a început să scadă, Vera a căutat întrerupătorul, apoi s-a răzgândit şi a aprins un chibrit. Flacăra unei lumânări puse pe pervazul ferestrei a prins să pâlpâie, scufundând în beznă câmpurile şi drumurile din spatele geamului. Vera s-a

aşezat la locul ei obişnuit, am ascultat tăcerea ritmată de vânt şi, deodată, un scârţâit uşor, suspinul unei bârne vechi, oftatul unui toc de uşă.

Privirea i-a rămas calmă, doar genele i s-au zbătut de câteva ori, cu iuţeală. A murmurat, ca şi cum n-aş fi fost acolo: „Şi apoi, cum să plec, dacă tot îl aştept?”

4

În acea expediţie de cincisprezece kilometri, dintr-o zi îngheţată şi luminoasă de octombrie, am avut într-adevăr certitudinea că iau parte la ceea ce era viaţa Verei. Am luat-o pe drumul pe care mergea ea către şcoală. Sălciile de pe mal, răspântia cu cutia poştală, vechiul debarcader… Acolo, o cărare cârmea spre nord, prin desişul pădurii.

Cu câteva zile înainte, unul dintre elevi îi povestise despre un cătun pierdut în pădure, unde nu mai rămăsese decât o singură persoană, o bătrână surdă şi aproape oarbă, după părerea lui, şi căreia băiatul nu reuşise să-i afle nici măcar numele. Vera se dusese la preşedintele colhozului vecin, sperând să obţină un camion. I s-a răspuns că pentru drumurile acelea desfundate ar avea nevoie mai degrabă de un tanc… Atunci, în sâmbăta aceea, a bătut la uşa mea şi am plecat împreună, trăgând după noi un fel de căruţ ciudat, cu nişte roţi de bicicletă desperecheate: căruciorul unui soldat din Mirnoie, întors de pe front fără picioare şi mort la puţină vreme după aceea.

Frigul ne-a făcut mai uşoară traversarea pădurii, noroiul îngheţat al potecilor permiţându-ne să trecem prin mlaştinile de odinioară. Ne opream la răstimpuri, să ne mai tragem sufletul, dar şi să adunăm câte un pumn de scoruşe, ce păreau mărunte boabe de gheaţă şi care ni se topeau sub limbă, acrişoare şi reci.

Pentru prima dată poate, de când ne întâlnisem, gesturile, cuvintele şi tăcerile noastre se succedau cu atâta naturaleţe. Aveam impresia că nu-mi mai rămânea nimic de ghicit, nimic de înţeles. Viaţa ei avea pentru mine limpezimea acelor vitralii ale cerului ce se strecurau printre vârfurile negre ale brazilor.

„Abnegaţie, altruism…” Fără să vreau, caracterul acelei femei îmi stârnea încă în minte formule ce încercau să îl definească. Toate păleau însă în faţa simplităţii, aproape deloc conştientizată, cu care Vera acţiona. Am ajuns să cred că binele (Binele!) este un lucru complex şi propice grandilocvenţei de

îndată ce faci din el o problemă morală, un subiect de discuţie. Şi că devine umil şi clar de la primul pas făcut înspre el: mersul acesta prin pădure, acest atât de prozaic efort muscular ce împrăştia himerele din care se construieşte o conştiinţă curată. Şi apoi, ceea ce pentru ceilalţi părea un act de bunătate nu era pentru Vera decât o foarte veche obişnuinţă. „N-ar fi rău dacă, la întoarcere, am culege câteva ciuperci, a spus ea în timpul unui popas, le-aş găti mâine pentru bătrână…”

Cătunul, înconjurat de o pădure tot mai cotropitoare, a apărut brusc în faţa noastră şi părea nelocuit. Copacii creşteau în mijlocul uliţei, mai multe acoperişuri, prăbuşite, dezgoleau, sub ţesătura de paie, scheletul fragil al bârnelor. Douăsprezece case, pe care ne-am apucat să le inspectăm, în căutarea urmelor celor mai clare ale unei prezenţe umane. Rufe zdrenţuite atârnate într-o curte? Am intrat: podeaua, mâncată de carii, a cedat imediat sub paşii noştri… Nu, mai degrabă în izba de-acolo. În pridvorul de lemn, o bicicletă ruginită, aşezată cu roţile în sus, părea că aşteaptă un meşter ce urma să apară în prag, cu uneltele în mână. Casa era pustie; la ferestrele cu geamuri sparte, ramuri uscate fremătau în bătaia vântului…

Eram pe cale să renunţăm să mai deschidem şi uşa aceea. Bârnele acoperişului se înfigeau în cer precum coastele frânte ale unui torace. Ramele ferestrelor îşi pierduseră încrustaţiile de lemn cioplit. Pridvorul se pitea sub un hăţiş de mărăcini. Am vrut să plecăm… Deodată, o voce. Venea de pe o băncuţă foarte joasă care se întindea de-a lungul zidului şi pe care tufişurile o ţineau ascunsă. Pe ea stătea o bătrână, cu pleoapele pe jumătate închise şi cu o pisică pe genunchi, pe care o alinta cu o litanie adormitoare. Ne-a văzut, s-a ridicat, aşezând pisica pe bancă, şi ne-a chemat înăuntru cu un glas foarte puternic pentru un trup atât de pirpiriu. Acolo ne aştepta marea surpriză.

Prin acoperişul pe jumătate distrus se vedea cerul, iar spaţiul acela deschis tuturor viforniţelor era orânduit într-un fel ce depăşea orice închipuire: o altă casă, mult mai mică, fusese construită în mijlocul odăii, o izbă în miniatură făcută din scândurile unei magazii sau ale unui gard. Un acoperiş adevărat, o uşă îngustă şi joasă, recuperată probabil de la un grajd, o fereastră. Ruina ce o înconjura aparţinea deja exteriorului, intemperiilor, nopţilor sălbatice. Imperiului naturii. În timp ce

noua construcţie reproducea confortul pierdut, la o scară redusă. Am pătruns încovoiaţi în căsuţă pentru a descoperi deznodământul unei vieţi primitive şi o curăţenie uluitoare. Un fel de minimum vital, am înregistrat eu în gând, ultima graniţă ce despărţea existenţa umană de cosmos. Un pat foarte mic, o masă, un taburet, două farfurii, o ceaşcă şi, pe perete, încadrat de câteva scrisori îngălbenite, dreptunghiul unei icoane.

Iscusinţa consta în alipirea acestei colibe de cărămizile sobei mari care ocupa jumătate din casa în ruină. Bătrâna ne-a arătat locuinţa aceea a ei ca de păpuşi, explicându-ne că iarna iese în odaia cea mare, năpădită de zăpadă, aprinde focul în sobă, apoi se refugiază în mica izbă... Nu era surdă, aşa cum ni se spusese despre ea, poate doar ceva mai tare de urechi; în schimb, vedea tot mai greu, agerimea privirii îi scădea aşa cum se restrângea şi spaţiul universului ei de matrioşcă.

La un moment dat, Vera mi-a făcut un semn discret, dându-mi de înţeles că ar vrea să rămână singură cu bătrâna.

M-am dus până la iazul în mijlocul căruia se zărea conturul unei bărci scufundate. În casa din apropiere, am dat peste un teanc de manuale şcolare şi peste un caiet plin cu exerciţii de gramatică. O frază, copiată spre a ilustra cine ştie ce regulă de sintaxă, m-a frapat: „Apărătorii Leningradului au ascultat de ordinul lui Stalin de a rezista până la ultima picătură de sânge”. Nu, nu era vorba de sintaxă, mai degrabă de regula alternanţei vocalelor. Aveam nevoie de aceste reflecţii ironice ca să suport apăsarea timpului ce încremenise ca o băltoacă absurdă pe uliţa aceea pustie, în fiecare dintre casele acelea părăsite.

„În curând Mirnoie o să fie exact ca acest cătun, gândeam eu, îndreptându-mă spre izba bătrânei supravieţuitoare, da, acelaşi pustiu de oameni, mai riguros decât regulile de gramatică.”

Cele două femei ieşiseră deja în faţa casei şi-şi făceau de lucru pe lângă căruciorul cu roţi de bicicletă. Puteam să-mi închipui lesne desfăşurarea negocierilor lor secrete. Mai întâi, refuzul bătrânei de a pleca, un refuz absolut de formă, dar de care avea nevoie pentru a-şi justifica anii lungi de singurătate, pentru a nu se recunoaşte părăsită. Apoi, argumentele Verei, în care fiecare cuvânt era bine cumpănit, fiindcă nu trebuia să-i răpeşti pustnicei ultimul orgoliu rămas, acela de a fi în stare să moară singură... Pe urmă, din vorbă în vorbă, o apropiere

imperceptibilă, îngemănarea sorţii lor de femei, înţelegerea şi, în sfârşit, mărturisirile, mai ales una: exact teama de a muri singură.

M-am apropiat, oferindu-mă să le ajut. Şi am văzut că aveau amândouă ochii înroşiţi. Mă gândeam la ironia cu care citisem ceva mai devreme fraza despre Stalin ordonând apărarea Leningradului. Era tonul sarcastic obişnuit din cercul nostru de intelectuali contestatari. Un gen de umor care ne producea un real confort mental, pentru că ne plasa deasupra grămezii. Acum însă, uitându-mă la cele două femei care vărsaseră câteva lacrimi cât luaseră o hotărâre, simţeam că ironia noastră lovea în ceva ce o depăşea. „Sentimentalism rural, am fi rânjit noi la Wigwam, *Mizerabilii* în stil sovietic…” Acum ştiam că asemenea sarcasme ţinteau în gol. Esenţialul stătea în mâinile acestor femei care încărcau în cărucior totalitatea materială a unei fiinţe omeneşti.

Totalitatea! Ideea m-a paralizat. Tot ce-i trebuia bătrânei era acolo, pe cele trei scândurele ale căruţului nostru. S-a dus în izbă, s-a întors cu icoana învelită într-o cârpă.

„Katerina Ivanovna o să vină cu noi, a spus Vera, ca şi cum ar fi fost vorba de o scurtă vizită sau de o plimbare. Numai că ne refuză taxiul, preferă să meargă pe jos. Mai vedem…”

M-a tras puţin deoparte, ca să o lase pe bătrână să-şi ia rămas-bun de la casă. Katerina s-a dus spre pridvor, şi-a făcut cruce, înclinându-se adânc, s-a închinat din nou şi ni s-a alăturat. Pisica o urma, la câţiva paşi în spate.

La intrarea în pădure, m-am gândit la prima noapte pe care o va petrece satul acela fără niciun suflet de om. Izba de matrioşcă a Katerinei, banca pe care, vara, aştepta o stea pe care o îndrăgise, caietul de şcolar cu gramatica sa din epoca stalinistă. „La un anumit grad de epuizare, îmi spuneam, viaţa încetează să mai fie alcătuită din lucruri. Poate că abia într-un astfel de moment, şi numai atunci, nevoia de a o spune într-o carte devine absolută…”

Pe la două după-amiaza, potecile au prins să se dezgheţe. Prin unele locuri, a trebuit să o iau în braţe pe Katerina, sărind peste gropile cu noroi. Trupul său avea uşurătatea imaterială pe care o au veşmintele vechi.

Spre seară, instalarea nou-venitei era încheiată. Deasupra izbei pe care i-o alesese Vera plutea o pânză albăstrie de fum, impregnată de mirosul butucilor care ardeau în sobă. Vârful acoperişului, crestele negre ale pădurii se conturau pe cerul vânăt cu ascuţimea unor suliţe de argint, apoi, tulburate de un vălătuc transparent de fum, începeau să se clatine lent. La fel ca şi steaua aceea, dinspre nord, care prindea să se mişte, să se apropie.

Am văzut-o pe Vera traversând încet uliţa, cu nişte găleţi grele în mâini. S-a oprit o clipă, punând jos povara, a rămas nemişcată, cu privirea îndreptată spre întinderea încă luminoasă a lacului.

Bunătate, altruism, milostivenie… Toate acestea îmi păreau acum mult prea cerebrale, mult prea livreşti. Ziua noastră nu avea alt scop decât frumuseţea acestui vălătuc de fum mirosind a scoarţă arsă, unduirea vie a stelei, tăcerea acestei femei oprite în mijlocul drumului, silueta ei conturată pe opalul lacului.

„La un anumit grad de epuizare, îmi aminteam eu, realitatea încetează să mai fie alcătuită din lucruri şi devine cuvânt. La un anumit grad de suferinţă, durerea ne lasă să vedem pe deplin frumuseţea imediată a fiecărei clipe…”

Absenţa oricărui zgomot era atât de intensă, încât am auzit, în depărtare, un suspin uşor. Vera şi-a ridicat din nou găleţile şi s-a îndreptat spre casa Katerinei. M-am gândit că bătrâna trăieşte ceea ce i se întâmpla acum – mirosul de lemn ars, lacul ce se vedea prin fereastra noii sale case – ca începutul unei vieţi de dincolo de viaţă, de vreme ce acceptase de mult ideea de a muri singură şi de vreme ce, pentru ceilalţi, era deja moartă.

La Leningrad, în Wigwam-ul nostru, cernuserăm adesea binele şi răul din lumea aceasta. Eram conştient că răul care devastase acele sate din nord era infinit. Şi totuşi, niciodată lumea nu mi s-a părut atât de frumoasă ca în seara aceea, văzută prin ochii unei bătrâne obosite. Frumoasă şi demnă să fie apărată prin cuvânt de rapida degradare a actelor noastre.

Am trăit câteva zile cu convingerea gravă şi senină că am pătruns misterul vieţii Verei.

Şi apoi, la o săptămână după expediţia noastră, într-o sâmbătă seara, am văzut-o îndreptându-se spre răspântia în

care, pe la amurg, era aşteptat câte un camion care mergea către reşedinţa raionului. Nu purta vechea ei manta de cavalerie, ci un impermeabil bej, cu o croială elegantă, pe care i-l vedeam pentru prima dată. Părul îi era strâns la ceafă într-un coc mare. Mergea repede şi semăna, într-un mod cu totul banal şi de necrezut pentru mine, cu orice femeie care se duce la o întâlnire cu un bărbat.

5

Cât mi-am tras hainele pe mine, cât am străbătut în goană uliţa şi, tăind-o printre tufişurile de la marginea pădurii, am dat fuga spre răspântie, mi-a tot răsunat în urechi ecoul unei replici ironice de-a lui Otar: „Tu eşti un artist, ai nevoie de lucruri frumoase şi tandre…”

Nimic nu răneşte mai mult decât banalitatea amoroasă la o femeie pe care o idealizezi. Existenţa pe care o imaginasem pentru Vera nu era decât o minciună. Adevărul se ascundea în trupul acestei femei, o femeie care, lucru foarte sănătos, o dată pe săptămână (sau mai des?), se culca cu un bărbat, amantul său (un bărbat căsătorit? un văduv?), după care se întorcea la Mirnoie şi îşi reintra în rol cu bătrânele ei…

Alergam, împiedicându-mă de rădăcinile ascunse de frunze, mă opream, sprijinindu-mă cu mâna de câte un copac. Aburul respiraţiei mele în aerul îngheţat părea să insufle o veridicitate fizică acestor interludii imaginare. O casă, un gard spart, un sărut, căldura unei încăperi, abundenţa rurală a unei cine, alcoolul, un pat foarte înalt, sub o pendulă mică şi veche, trupul de femeie cu coapsele larg depărtate, gemete de plăcere… Sideranta şi cât se poate de fireasca evidenţă a acelei acuplări, perfecta sa legitimitate omenească. Şi imposibilitatea categorică de a concepe toate acestea, pentru că, la răspântie, cu o seară în urmă, se putea visa la apariţia unui soldat întorcându-se acasă.

Am ajuns la răscruce în momentul în care, în umbra apusului, se stingeau încet luminile din spate ale unui camion care tocmai trecuse. Femeia pe care o urmăream urcase probabil în el. O să coboare, o să bată la o poartă, îl va săruta pe bărbatul care-i va deschide, vor urma cina, patul înalt, trupul care se va dărui cu o ştiinţă femeiască, matură şi generoasă…

Dragostea asta, înrădăcinată de mult în viaţa de zi cu zi, făcuse deci casă bună cu restul: primirea bătrânelor supravieţuitoare, frumuseţea nocturnă a lacului…

Şi chiar şi cu aşteptarea unui soldat! Fiindcă Vera ştia foarte bine că el nu se va mai întoarce. Liniştea pe care o oferea bătrânelor singuratice, propria ei singurătate, luminozitatea clipelor de toamnă pe care le trăiserăm împreună pe insulă şi… plăcerea aceea, în aşternutul patului mare – numai în visurile mele un astfel de amestec părea imposibil. Viaţa însă, viaţa asta călduţă şi fără vreo preocupare pentru eleganţă, nu este nimic altceva decât un permanent amestec de felul acesta.

Un alt camion putea trece peste cinci minute, dar la fel de bine peste cinci ore. Probabil că trebuia să fac cale întoarsă: oricum – m-am gândit eu, într-o scurtă sclipire de luciditate – ce şanse aveam să o găsesc în oraş? Şi mai ales, de ce să o găsesc? În capul meu se derula o scenă de un grotesc perfect: eu, în faţa unei porţi de lemn, oprind o femeie să treacă, această femeie venită să facă dragoste cu un bărbat, apoi împingând-o înapoi, amintindu-i cu indignare de posibila întoarcere a soldatului…

Un fascicul de lumină m-a smuls din acele divagaţii. O motocicletă a frânat – l-am recunoscut pe directorul adjunct al Casei de Cultură. Motocicleta era o parte importantă a personajului pe care-l purta în şa: un brunet sumbru, dur însă romantic, neînţeles în vremurile acelea. Pentru a-l face credibil, puternicul său vehicul ar fi avut nevoie de nişte drumuri bune, asfaltate; noi însă am început să ne zdruncinăm groaznic, sărind dintr-un şleau într-altul, ridicând în răstimpuri picioarele spre a le feri de noroi. După o curbă, s-au văzut lucind nişte stopuri roşii, directorul a scăpat o înjurătură, eram de-acum obligaţi să ne târâm kilometri întregi în duhoarea şi zgomotul camionului.

I-am cerut să mă lase la intrarea în oraş, moment în care a frânat şi camionul. Înainte de plecare, motociclistul mi-a strigat, printre pârâiturile motorului: „Vino diseară pe la mine! Serbăm plecarea lui Otar…” Şi, cu o manevră bruscă şi nervoasă, a depăşit camionul. Vera se îndepărta deja pe o stradă luminată de un tub palid de neon fixat pe faţada unui magazin.

În întunericul din jur, mi-era uşor să o urmăresc. A cotit pe o stradă mai largă („bulevardul Marx”, am înregistrat eu automat), a traversat o piaţă, a părut că întârzie în faţa unei vitrine (singurul „magazin mare” din oraş), a grăbit pasul. După un minut, am ajuns pe peronul gării, despărţiţi de o mulţime

nerăbdătoare şi vizibil excitată. Se aştepta sosirea trenului de Moscova, cel mai important eveniment al oraşului.

Ea stătea deoparte, lângă grămada de traverse vechi de la capătul peronului. Din când în când îşi schimba locul, împinsă de oamenii care se postau lângă ea în aşteptare, se mişca temătoare, trebuia să treacă prin mulţime, să se strecoare fără a fi recunoscută, spre o altă ascunzătoare. În această gloată în straie de sărbătoare, amândoi eram deopotrivă vânător şi pradă, pentru că, la apropierea ei, mă trăgeam înapoi, gata să o iau la fugă, mă îndepărtam grăbit, ca un hoţ speriat. Şi chiar dacă, pentru câteva clipe, o pierdeam din vedere, aveam impresia că-i simt prezenţa precum pulsaţia caldă a unei vene, în spatele tuturor acelor paltoane muiate de burniţa îngheţată.

Când, în depărtare, farul locomotivei a străpuns ceaţa, mulţimea a fremătat, s-a dat mai aproape de şine şi am observat cu spaimă că Vera se afla la doi paşi de mine, urmărind cu privirea scurgerea vagoanelor. M-am îndepărtat, am trecut peste primele valize aşezate pe jos, zăpăcit de îmbrăţişările zgomotoase, îmbrâncit de familiile care se înghesuiau. Când m-am întors, n-am mai văzut-o. Peronul se golea treptat, rămâneau numai cei cărora li se dăduse plasă şi fumătorii mai înrăiţi, care aveau să sară pe scara vagonului după ţignalul de plecare. Ea nu mai era acolo. „Un bărbat cu bărbia uşor zdrelită după ce s-a ras în legănatul vagonului, o apă de colonie puternică, o cină în cursul căreia va povesti ultimele noutăţi din capitală, un pat mare şi înalt, somnul lor…”

Am plecat din gară spunându-mi că somnul acela, în braţele unui bărbat, era poate soluţia cea mai firească şi chiar cea mai onorabilă pentru Vera, o viaţă de care privirea celorlalţi o lipsea, o viaţă banală, desigur, dar pe care o merita cu adevărat. Aproape că reuşisem să mă conving. Mi-am dat brusc seama că o dispreţuiam cât se poate de profund pe femeia aceea, cu viaţa ei cu tot.

La directorul adjunct petrecerea era deja în toi. Câteva lumânări aprinse răspândeau o lumină inegală în camera mare, albăstrită de fum de ţigară. Se auzeau voci peste voci, râsete bărbăteşti, chiăielile unor femei după care era uşor de ghicit gradul de ebrietate. M-am aşezat lângă una dintre invitate şi, sub machiajul ei şocant, am descoperit trăsăturile profesoarei

de istorie. Mi s-a turnat vin („Vin georgian, mi-am spus eu, probabil că Otar şi-a golit întreaga rezervă”), cineva a zbierat un toast de bun-venit, m-am grăbit să beau, dornic să-i ajung din urmă pe ceilalţi în fericirea lor zgomotoasă. Am declamat apoi cu toţii, în cor, un alt toast, pentru Otar şi pentru libertatea pe care şi-a recâştigat-o.

Nu mai ştiu în ce moment conversaţia noastră dezordonată şi pusă pe sfadă a abordat subiectul Mirnoie. Să-l fi deschis eu însumi? Greu de crezut. Mai mult sau mai puţin absent, mi-am dat seama că se vorbeşte despre Vera numai când profesoara de istorie a urlat: „Da, o pustnică, o călugăriţă. Hai să fim serioşi! Şi-o trage pe unde apucă. Cum adică «cu cine»? Păi cu şeful de gară, bineînţeles! De altfel, trebuie să vă spun…” Alte glasuri şi alte mărturisiri i-au acoperit vocea.

Durerea provocată de cele auzite m-a trezit o clipă. M-am văzut aşezat pe jos, pe o blană împăturită, strângând-o cu braţul pe femeia care continua să zbiere, mâna mea dreaptă îi frământa sânul, puloverul ei mulat pe trup era umed la subţioară.

De fapt, viaţa nu e nimic altceva decât această umezeală carnală, dorinţa bărbaţilor şi femeilor care se pipăie, care se dăruiesc unii altora, apoi se despart. „Cei ce se leagă, apoi se dezleagă…” Restul nu sunt decât minciuni ale poeţilor. Scoţându-şi fusta, profesoara de istorie s-a aplecat şi, cu buzele rotunjite ca într-un sărut caricatural, a suflat într-o lumânare. În penumbră, alte trupuri îşi strângeau ghemurile lor de braţe, gâturi, picioare. Am auzit râsul trist al lui Otar. Profesoara de desen explica mânioasă că pentru a li se preda ca lumea pictura copiilor, ar fi trebuit să se înceapă cu *Pătratul negru* al lui Malevici. În seara aceea nu găsise niciun bărbat cu care să facă amor. Cineva a spus o glumă despre electrificarea întregii Rusii, am înţeles că lumânările nu fuseseră aprinse spre a crea o atmosferă mai intimă, ci din cauza unei întreruperi de curent. Lumina lor mi-a fost de ajuns ca să disting motivul imprimat pe lenjeria de care partenera mea se pregătea să scape: ceva verde, cu flori. Şi ca mai totdeauna în aceste împreunări rapide, doar pe jumătate dorite de executanţi, mi s-a strecurat în suflet o milă acută faţă de trupul acela străin, foarte înduioşător în zelul său de a simula dragostea. Cât ai clipi însă, a intervenit

indiferenţa, apoi dorinţa animalică de a zdrobi acei sâni goi şi fierbinţi…

Ţipătul care a explodat era exagerat faţă de dimensiunile catastrofei, ne-am dat seama imediat. O lumânare căzuse de pe pervazul ferestrei, se rostogolise sub o perdea, focul era spectaculos. Urletul isteric „Foc!” coincidea cu această primă impresie de incendiu. Panica a complicat lucrurile. Ordine şi contraordine, cadrilul trupurilor pe jumătate goale, fumul. Dar perdeaua vinovată era deja la pământ, călcată în picioare cu furie de câţiva dintre noi. În sfârşit, suspine de uşurare, un minut de tăcere după o febrilitate extremă şi… stupoare: au dat drumul la curent!

Am rămas în picioare, bătând din pleoape, uitându-ne unii la alţii pe câmpul de bătălie amoroasă peste care zburau fulgi de funingine. Machiaje scurse, mutre bărbăteşti livide, dar mai ales păţania prin care trecusem!

Râsul a izbucnit dintr-o dată, s-a amplificat şi, ajuns la apogeu, a atins nivelul acela când începe să semene cu plânsul: profesoara de istorie, bibliotecara şi infirmiera purtau o lenjerie de corp perfect identică, singura care se găsea la unicul magazin mai mare din capitala de raion, pe unicul manechin feminin expus în vitrină. Profesoara de desen râdea mai mult decât ceilalţi: încă îmbrăcată, din lipsă de partener, îşi plătea poliţele pentru noaptea asta ingrată. Iar magnetofonul, revenit la viaţă, intona cu o voce răguşită, dar suavă: „when the birdlings wake and cry, I love you…”

Râsetele au continuat multă vreme, în mici pufneli din ce în ce mai artificiale. Încercam să întârziem sfârşitul acestei veselii, simţind tristeţea aproape. Trezirea într-o casă rece, într-o odaie impregnată de mirosul conservelor de peşte, al trupurilor îngheţate şi de acreala unui incendiu neterminat. Zorii se pregăteau să apară, trebuia să plecăm. Cineva a remarcat atunci absenţa lui Otar, iar asta a salvat situaţia. A început să plouă cu bancuri despre apetitul sexual al georgienilor. Nişte masculi adevăraţi, care nu-şi întrerup coitul nici măcar într-o casă cuprinsă de flăcări! S-a scos un dop, s-a stins lumina, ne-am dat târcoale, nehotărâţi, cu speranţa că noaptea şi dorinţele întrerupte ar putea renaşte.

La plecare, l-am văzut şi pe Otar. Contrazicând bârfele noastre, stătea afară, pe balustrada terasei şi fuma. Borurile

largi ale pălăriei sale moi şiroiau de apă. „Mergem? mi-a spus el, ca şi cum ne-am fi înţeles să plecăm împreună. Doar că nu mai am camionul. L-am predat.” A zâmbit sarcastic şi a adăugat: „În schimbul libertăţii mele recâştigate”.

Uşa s-a deschis în clipa aceea, stăpânul casei mi-a întins o pelerină din pânză de cort şi două sticle de alcool. Încă beneficiam de privilegiile datorate statutului meu de intelectual leningrădean.

Peste două ore, Otar trebuia să ia trenul spre Moscova, cel pe care îl aşteptasem în ajun. M-a însoţit până la marginea oraşului, pe drumul pe care, în zori, puteai lua un tractor care transporta buşteni de brad. Când s-a auzit duduiala tractorului, a scos repede din geantă un plic de hârtie groasă, mi l-a vârât în mâini şi a mormăit confuz, dar în acelaşi timp autoritar: „Să-l laşi în cutia de scrisori, ştii care, aia de la răspântie. E pentru ea…” Apoi mi-a dat o lovitură grea peste umăr, mi-a zgâriat obrazul cu barba lui şi a ieşit în mijlocul drumului să oprească tractorul.

În cabina plină de fum, în timp ce vorbeam cu şoferul, atingeam din când în când, sub pânza pelerinei, suprafaţa aspră a plicului.

Dreptunghiul său a alunecat în cutie, făcând să răsune golul dinăuntru. Atâtea speranţe legate de bucata asta de fier ruginit complet găunoasă! De fapt, şi speranţele astea… Mi-am adus aminte: apa de colonie a unui bărbat care cobora ieri din trenul de Moscova, o cină, un pat înalt, o femeie gemând de plăcere. Otar era, deci, la fel de naiv ca şi mine. „Un artist care are nevoie de lucruri frumoase şi tandre…”

Ploaia s-a potolit, mi-am tras gluga de pe cap, am respirat ca şi cum aş fi ieşit brusc la aer curat. Dimineaţa părea mai degrabă un amurg mohorât şi îngheţat, drumul noroios, brăzdat de roţi grele, te ducea cu gândul la un drum de front. Am trecut de cotul ascuţit al pădurii şi am ajuns la drumeagul ce ducea spre Mirnoie. Satul s-a ivit curând prin ceaţa umedă şi mi-a părut mai pustiu decât cătunele părăsite prin care trecusem, în ultimele două luni, în hoinărelile mele.

Iar casa cea mai nelocuită era chiar aceea, izba cu perdeluţe drăgălaşe în ferestre. Probabil că exact în momentul acela femeia care locuia acolo dormea în braţele unui bărbat,

undeva, în oraş. Un pat mare, încălzit de trupurile lor îngreunate de dragoste, apa de colonie masculină amestecată cu acel iz dulce-amărui al Moscovei Roşii…

Uşa s-a deschis când eram la câţiva paşi de pridvor. Am zărit silueta Verei, apoi o retragere bruscă şi a dispărut. O găleată goală a căzut pe trepte, s-a rostogolit pe pământ cu un zgomot metalic. M-am apropiat, uşa era închisă, iar casa părea din nou părăsită. Am ezitat să bat, am ridicat căldarea şi am pus-o pe pridvor. Am făcut câţiva paşi pe sub ferestre, apoi mi-am văzut de drum, fără să fi înţeles prea bine ce s-a întâmplat.

În mintea mea înceţoşată de băutură şi de discuţiile inutile de peste noapte, mi-am făcut o socoteală: întrucât ajunsese atât de devreme acasă, Vera nu şi-a putut petrece noaptea cu amantul decât dacă s-a întors pe întuneric, pe nişte drumuri greu de bătut chiar ziua în amiaza mare. Ori, poate, a fost o acuplare pe fugă, o simulare de dragoste ca aceea pe care era să o punem în practică eu şi profesoara de istorie. „Viaţa nu este altceva decât umezeala călduţă a unei subţiori de femeie…”, mi-am amintit cu dezgust. Deodată, o bucurie iraţională, violentă, prea violentă pentru constatarea atât de simplă ce o provoca: femeia care tocmai scăpase din mână găleata nu se întâlnise cu nimeni şi, ca de obicei, se întorsese acasă singură.

M-am uitat împrejur. Poleiala rece a lacului, bârnele întunecate ale faţadei vechiului sediu administrativ… Şi oglinda aceea spartă în două, uitată lângă pridvorul mâncat de carii. M-am oprit, am aruncat o privire pe suprafaţa ei cenuşie, acoperită de stropi de ploaie. Şi, la fel ca Vera, m-am dat câţiva paşi înapoi…

Un soldat, îmbrăcat cu o manta lungă, înnegrită de ploaie, cu cizmele grele de noroiul de pe drum, mă măsura cu o privire calmă şi gravă.

III

1

Vorbea cu un aer concentrat şi totodată absent. Sub masa pe care, în aşteptarea vizitei sale, o acoperisem cu o bucată de pânză, îi vedeam picioarele goale. Nişte espadrile roşii, un model ce trebuie să fi fost la modă în urmă cu cincisprezece ani, zăceau alături, aruncate neglijent, aşa cum îşi aruncă femeile încălţările lângă patul în care se consumă amorul. Nişte încălţări poate prea strâmte pentru ea, acum. Aveau tălpile pline de pământ, argila aceea lipicioasă care se întindea pe cei o sută de metri ce despărţeau izbele noastre. Vorbea, cu privirea vrăjită de sticlirea unui geam ce reflecta pâlpâirea unei lumânări. Lumânările acelea, tânguirea tandră a unui cântăreţ de jazz… Încercasem să fac o oarecare atmosferă.

„De ce să mint? Uneori mi se face frică, da, chiar mă tem că o să se întoarcă… Acum, viaţa e în urma mea… Dar şi înainte mă temeam de întoarcerea asta… Ieri, când te-am văzut îmbrăcat cu pelerina militară, eram moartă de frică. Primele cuvinte, primele gesturi… Le-am pregătit pentru el de treizeci de ani şi, deodată, nu mai ştiam ce să fac cu ele.”

O lăsam să vorbească, aşa cum unei persoane hipnotizate încerci să nu-i întrerupi mărturisirile. Curiozitatea îmi era dublată de un puternic presentiment al momentului adevărului. Mai mult decât vorbele, trupul său, acel corp lăsat în voia lui, trăda adevărul definitiv al vieţii. O femeie ca ea, acest idol impasibil, inflexibil în faţa timpului, indiferent în faţa destinului, putea fi, prin urmare, şi aşa: o femeie muiată de două păhărele de alcool îndulcit, cu obrajii îmbujoraţi ca ai unei adolescente, cu confidenţe descurajate, colorate de sentimentalismul unei fete bătrâne de provincie, cu plăcerea evidentă de a petrece o seară „la lumina lumânărilor”, o cină „mondenă” însoţită de languroase slow-uri, de acel monoton „when the down flames în the sky, I love you…”

Da, viaţa, viaţa adevărată, acest amestec permanent de stiluri.

Mândru de o asemenea probă de înţelepciune, nouă pentru mine, mă jucam de-a hipnoza, turnând vin, schimbând casetele, murmurând întrebări cu o voce abia auzită, pentru ca subiectul adormit să nu se trezească.

„Te-am văzut plecând alaltăieri, spre seară, unde ai fost?”

„Ieri, nu, alaltăieri, am fost la gară… Aşteptam trenul de Moscova… Mi se întâmplă din când în când. Mereu, aproape acelaşi vis: noaptea, peronul, el coborând, venind spre mine… Eram sigură că o să vină. M-am dus, am aşteptat. Toate astea sună aiurea, ştiu. Dar dacă nu m-aş fi dus, s-ar fi rupt o legătură… Şi nu ar mai fi avut rost să aştept…”

Pleoapele i se zbăteau uşor, a ridicat spre mine o privire ceţoasă şi înduioşată, care nu mă vedea, avea să mă zărească abia după trecerea umbrelor prin care rătăcea. Intuiam că pe timpul acestei orbiri puteam să-mi permit orice. Să o iau de mână, îi atingeam deja mâna aceea, degetele mele îi alunecau cu delicateţe pe braţ. Stăteam alături şi senzaţia că aş putea avea această femeie era de o forţă imensă şi de o extremă tandreţe. Am spus, aproape în şoaptă:

„Şi când ai văzut că nu era nimeni, te-ai întors imediat?” Mi s-a părut că am găsit ritmul şi tonul care să nu rişte să o trezească din amorţeala ei trează. Mâna mea i-a cuprins uşor umerii, un gest care, dacă şi-ar fi venit brusc în fire, ar fi putut trece drept o familiaritate prietenească, pusă pe seama festinului şi a băuturii.

„Da, m-am întors… Dar, pentru prima oară în viaţa mea poate, am avut chef să… Să uit de mine. Să uit de toate, să-mi fac de cap ca o puştoaică. De fapt, să plutesc puţin… Ca acum, cu muzica asta, un pic cam stupidă, cu vinul…”

Umărul ei s-a strâns uşor la pieptul meu, iar când vorbea, sunetul vocii îi răsuna deja în mine cu o vibraţie fizică. Între trupurile noastre nu se afla nimic, în afară de bluza ei de mătase albă, cu o croială inocentă şi demodată, şi de umbrele ce i se retrăgeau încet din priviri. Braţul mi-a alunecat încetişor pe umărul ei, apoi a coborât spre talie. Părul îi mirosea a ciuperci opărite…

Timp de câteva clipe am reuşit amândoi, printr-un fel de acord tacit, să nu auzim zgomotul. Să-l luăm drept ciocănitul insistent în geam al unei ramuri de scoruş, mişcată de briza Mării Albe. Numai că în noaptea aceea nu bătea vântul. Ne-am

îndepărtat unul de celălalt şi ne-am aruncat ochii spre fereastră. O jumătate de faţă vopsită într-un galben de ceară se uita la noi de afară. Un pumnişor, strâns cu putere, se agita dincolo de geam. În privirile pe care le-am schimbat pe fugă se putea citi teama, dar mai ales absurditatea acestei temeri, frica în faţa unei fantome. Vera şi-a aranjat bluza, iar eu m-am dus să deschid, în timp ce ea îşi căuta papucii sub masă. În pridvor se afla Maria, o bătrânică cocârjată care locuia în izba de lângă coliba băii.

„Katerina se simte foarte rău, ar trebui să mergi s-o vezi…”

Vorbea ocolindu-mi privirea, ca şi cum doar Vera era în odaie. Sfioşenie ţărănească, m-am gândit eu, lipindu-mă de perete. Însoţită de bătrână, Vera a plecat, trăgându-şi din mers mantaua pe umeri, ca doctorii de ţară când sunt treziţi în plină noapte. Strângând resturile cinei, îmi spuneam, cu o ironie înciudată, că această intervenţie a destinului (nu, a Destinului!) avea să fie probabil interpretată şi comentată de mii de ori în lungile solilocvii nocturne ale Verei, pe tot timpul iernii. Şi aveam un chef nebun să provoc destinul acesta stupid, să smulg penele acestui înger păzitor apărut sub masca unei bătrâne uscăţive.

2

A doua zi, mi-am pus planul în aplicare, invitând-o din nou pe Vera la mine, ca să-i arăt, mai mult în glumă, că puteam dejuca uşor renghiurile fatalităţii şi că timpul nu avea nimic irevocabil. Mă simţeam cu atât mai îndreptăţit să fac acest lucru, cu cât îl văzusem pe doctorul de pe-aici ieşind din casa Katerinei. Vera mergea în spatele lui, iar el tocmai îi spunea peste umăr, cu un oftat rău prevestitor: „La vârsta ei, ştiţi cum e...” Tonul lui voia să spună mai degrabă: „Le adunaţi pe toate astea, numai bune de îngropat, iar eu sunt obligat să-mi zdruncin şalele treizeci de kilometri, prin hârtoape...” Mi-am adus aminte că şi preotul care venise la Anna când era pe moarte avea aceeaşi mutră ursuză. M-am temut o clipă că Vera o să refuze invitaţia mea. Dar a acceptat repede şi a venit cu o sticlă de vin şi cu o farfurie de ciuperci murate: „Îţi mai aduci aminte? Le-am cules când am fost s-o luăm pe Katerina”.

Paradoxal, simplitatea ei m-a blocat. Totul a început să se desfăşoare ca în ajun, dar acum ştiam că femeia aceasta înaltă, cu trup împlinit, avea să se afle, dintr-o clipă într-alta, goală în braţele mele. Dar, de fapt, nu, trupul nu avea aproape nicio legătură cu asta. Femeia goală din braţele mele va fi femeia aceea care de treizeci de ani... Părea absolut de neînchipuit. Gesturile nu mai erau ale mele, râdeam în hohote, dar îmi simţeam trăsăturile feţei paralizate... Când ridicol de familiar şi zeflemitor, când închistat, aproape mut.

După o bucată de vreme, a preluat ea iniţiativa în conversaţie, punea în pahare şi în farfurii, transforma ofensivele mele neîndemânatice în mici gafe lipsite de importanţă. La desert, după una dintre stângăciile mele pe care tocmai o neutralizase printr-o glumă (mâna mea pusă pe braţul ei a părut brusc mai deplasată decât ar fi fost un ciocan printre farfurii), a început să vorbească despre Alexandra Kollontai.

„Fiecare generaţie are stilul său de a face curte. În anii ’60, când eram la Leningrad, bărbaţii care te abordau şi voiau mai

ales să ardă etapele ştiau numai asta să spună: „teoria paharului cu apă” a lui Kollontai. În plină febră revoluţionară, frumoasa Alexandra, bună prietenă a lui Lenin, născocise acest precept: satisfacerea instinctului carnal este la fel de simplă ca şi băutul unui pahar cu apă. Lucrul acesta părea atât de vital, încât, în primii ani de după 1917, edilii se gândeau foarte serios să construiască pe străzile Moscovei cabine în care cetăţenii să-şi poată satisface dorinţele fizice. Cel mai bun flirt este absenţa oricărui flirt. Trecerea imediată la act. Te întâlneşti pe stradă, găseşti cabina cea mai apropiată, îţi bei „paharul cu apă” şi pleci. Un imens bolovan aruncat în grădina cu zarzavaturi a convenienţelor burgheze. Lenin s-a grăbit să condamne această teorie ca fiind fructul unui stângism deviant. Cu un argument, de altfel, plin de bun-simţ, la care tinerii trebuiau să plece urechea: «Chiar dacă ţi-e sete, nu te apuci să bei dintr-o mlaştină dubioasă…» Puţin discernământ, ce naiba! Aşa că, atunci când un tânăr din anii ’60 îmi propunea să împărţim paharul cu apă încununat cu autoritatea morală a Alexandrei, aveam răspunsul pregătit dinainte, foarte leninist: ştii ce, micuţule, bătrâna pe care o ai în faţă nu-ţi aminteşte cumva de o mlaştină cu apă stătută? De cele mai multe ori, era eficient…”

S-a ridicat, a pus din nou de ceai, a întors caseta care tocmai se oprise. Stăteam ţeapăn, golit de toate cuvintele, mă gândeam la generaţia din anii ’70, la modul nostru de a face curte. Era mult mai lipsit de viaţă decât revoluţionarul pahar cu apă. Un slow languros, lumânări, o sticlă de alcool de import şi, culmea culmilor, un ziarist american ca probă tangibilă a angajării noastre contestatare. Încolo, nu se schimbase nimic. Nişte trupuri care încercau să se împreuneze, atâta tot. Asta voia Vera să mă facă să înţeleg, vorbindu-mi despre Alexandra.

„Şi ce s-a întâmplat cu ea după aceea?”

Eram chiar curios să aflu, deşi întrebarea mea dădea impresia că vreau să ies din încurcătură.

Vera a stat o clipă pe gânduri, cu aerul că îşi aduce aminte de un episod din propria-i viaţă. S-a aşezat şi părea mai puţin atentă decât la început, uşor visătoare, cu privirea fascinată, ca şi în seara precedentă, de licărul unei lumânări.

„După aceea… După aceea, s-a măritat. În sfârşit, o căsătorie foarte liberă, cu un bărbat cu cincisprezece ani mai

tânăr ca ea, un comisar roşu dezgheţat, un cazac care avea curajul să anuleze până şi ordinele lui Lenin. Ea a trecut prin tot felul de aventuri, războinice şi amoroase. Se pare că a făcut dragoste şi cu femei. Şi apoi a îmbătrânit, iar bărbatul ei s-a îndrăgostit de altă femeie, nu ca de un pahar cu apă, ci, de data asta, de-a binelea. Ea a suferit groaznic de gelozie. Tocmai ea, care luptase atâta împotriva acestei prejudecăţi burgheze. Pe urmă, a recunoscut într-o scrisoare că există nişte lucruri extrem de simple şi extrem de dureroase, precum vârsta unei femei, ataşamentul exclusiv faţă de o persoană, insuportabila suferinţă de a o pierde, fidelitatea, da, fidelitatea şi... Şi, încă mai simplu şi mai rău ca toate, dragostea."

O ghiceam în aceeaşi stare de sfârşeală ca şi cu o seară înainte. Acum mi-ar fi fost foarte uşor să o strâng în braţe, să o trag spre mine, să o sărut. Eram sigur că ar fi cedat. Foarte uşor şi totuşi perfect imposibil. Se auzeau trosnetul focului în soba mare de piatră, foşnetul unei ramuri pe geam. În ochii ei, aţintiţi spre dansul unei flăcărui, se adunau umbrele.

Un lemn a pocnit, iar pe duşumea s-a întins un norişor de scântei, în formă de evantai. Vera şi-a întors faţa spre mine şi mi-a spus cu o voce neaşteptat de gravă: „Ieri am găsit o scrisoare de la Otar. Probabil că dumneata ai adus-o... Prima scrisoare adevărată după treizeci de ani. Vorbeşte chiar despre lucrurile astea: ataşament definitiv, fidelitate, aşteptare. Zice că e dispus să aştepte. Să-şi schimbe complet viaţa. Să se întoarcă aici, în ţinutul acesta unde a avut domiciliu forţat. Să trăiască la Mirnoie. Cu mine. Şi să plece dacă celălalt (el scrie «bărbatul care trebuie să revină») se va întoarce..."

Avea gura întredeschisă, respira uşor sacadat, ca după o fugă. Am avut senzaţia clară a unei fugi, a unei curse care s-ar încheia cu o cădere, cu un strigăt prelung de durere şi cu lacrimi. Cu o grabă stângace am întrebat-o: „Şi o să-i răspunzi?"

Mi-a aruncat o privire surprinzător de lucidă, aproape dură:

„Am făcut-o deja.

— Şi...?

— Şi nimic. Pentru că cel care trebuie să vină va veni. Altfel, dragostea nu este decât un pahar cu apă dat peste cap, cum zicea frumoasa noastră Alexandra..."

A zâmbit, s-a ridicat, s-a dus să-şi caute haina. Ieşind din toropeală, i-am întins mantaua aceea lungă de cavalerie. Din

cutele ei se degaja un suflu rece, iernatic. Cu o vioiciune foarte prietenoasă mi-a urat noapte bună şi m-a sărutat rapid pe obraz. Doar uşoara tremurătură din colţul gurii trăda ce i se ascunde în suflet.

Am rămas afară până când a ajuns pe prispa izbei sale. Mergea încet, dând impresia că abia se abţine să n-o ia la fugă. Lanterna cu care mătura, absentă, drumul se îndrepta uneori în sus, lumina ei izbindu-se de infinitul întunecat al cerului.

3

Am ajuns înainte de începutul concertului, ca să asist, din umbră, la repetiţie. Vechea ceremonie nupţială îmi era deja mai mult sau mai puţin cunoscută. Voiam mai ales să urmăresc apariţia ezitantă a personajelor, acele gesturi uitate, tulburi, care aveau să renască deodată în memoria trupurilor. Eram curios să ascult glasurile acelor bătrâne ce aveau să se armonizeze încetul cu încetul, trecând peste o tăcere de ani în şir… Ocolind izba fostei biblioteci unde urma să aibă loc spectacolul, m-am ghemuit sub pervazul unei ferestre. Unul dintre cele patru ochiuri ale geamului era spart şi fusese înlocuit cu placaj, auzeam bine ce se vorbea înăuntru.

Erau acolo toate „pensionarele” din Mirnoie, şapte femei care se înveşmântaseră în rochii din alte vremuri şi-şi puseseră broboade cu flori. Un amestec de alb, de roş-auriu, de negru. Un lux ţărănesc cu ţesături uzate şi culori şterse, uşor de remarcat chiar şi prin sticla afumată. Katerina, măruntă şi uscăţivă, îmbrăcată într-un fel de sarafan portocaliu prea larg pentru ea, stătea cu spatele la fereastră şi dirija corul. Celelalte, aşezate în semicerc, cu braţele încrucişate la piept, îi urmăreau supuse indicaţiile. Statutul de dirijor se impunea de la sine: Katerina era singura care îşi putea aduce aminte toate cântecele şi paşii ce formau ritualul de odinioară.

Spectacolul era pregătit la cererea marelui savant leningrădean care devenisem, ca un uzurpator fără voie, în ochii lor.

De altfel, repetiţia era deseori întreruptă de discuţii scurte, dar vehemente pe seama mea. Sau, mai bine zis, pe seama relaţiei mele cu Vera. Se confruntau două curente: pentru unele, cele mai multe, eram un intrus periculos şi amoral, în timp ce pentru două partizane ale mele mă transformam într-un „băiat bun care ştie să spargă lemne ca nimeni altul”. Katerina, căreia poziţia îi impunea rolul de moderatoare, vorbea despre comportamentul meu când o dusesem prin pădure, dar era de

acord totuşi că „leningrădenii de astăzi au inimă de piatră, ca şi oraşul lor…”

De fapt, cântărirea valorii mele umane nu era, pentru ele, decât un mod de a se apropia de o contradicţie pe care niciuna nu îndrăznea să o numească. Lumea lor construită pe cultul victimelor războiului s-ar fi prăbuşit dacă ar fi aflat că fidelitatea Verei faţă de soldatul ei a fost spulberată de o nouă iubire şi totuşi, ca femei ce suferiseră atâta vreme de singurătate, nu-i puteau dori decât să fie iubită, chiar cu riscul de a cădea victimă unui amor intempestiv, târziu, împotriva datinilor – o dragoste care ar putea să o salveze şi să o piardă în acelaşi timp. Am constatat că cele două seri petrecute alături de Vera făcuseră din mine, în mintea femeilor din Mirnoie, un amant înflăcărat şi perseverent. Nu au scos o vorbă despre diferenţa de vârstă. Mai toate octogenare, ne asociau într-un cuplu în care barba mea de trei luni se potrivea perfect cu aerul de tinereţe al trăsăturilor Verei.

„Dragostea e ca viitura de primăvară, spunea Katerina, nu i te poţi împotrivi. Chiar dacă acum e toamnă…”

Câteva glasuri au protestat, dar ea a oprit protestele cu o elegantă fluturare din mâini şi corul a atacat partitura, cu o coeziune aproape perfectă. Iar când, pe post de solistă, le-a dat replica cu o voce uimitor de limpede şi sigură, ciorovăiala de adineauri părea ridicolă, un fel de încălzire a coardelor vocale.

„Va veni de dincolo de mare, de Marea Albă cea întinsă şi rece”, cânta Katerina şi corul relua: „…dincolo de Marea Albă, va veni…”

„Va veni împreună cu aurora care îl va găsi acolo unde apune soarele, el o va aduce pentru tine, de dincolo de mare…” Vocea ei devenea visătoare şi corul îi răspundea într-un ecou îndepărtat, marcând drumul bătut de călător.

„Zoia, intri tot timpul târziu, încearcă să ţii pasul. Am impresia că te ia somnul…”

Katerina a întrerupt repetiţia, femeile au început să se foiască. „Ăsta o să creadă…” „Ăsta” eram eu. M-am strecurat pe sub fereastră ca să intru prin faţă şi, înainte de a bătea la uşă, am imitat tropăitul unor paşi grei pe treptele pridvorului. Dirijoarea corului a venit să-mi deschidă. Obrajii ei palizi erau însufleţiţi de emoţia repetiţiei generale.

Premiera m-a impresionat, cel puţin la început, mai puţin decât repetiţia. Prezenţa publicului, adică eu însumi, le-a transmis femeilor un fel de rigiditate, o solemnitate inutilă. Ori poate, dimpotrivă, intraseră cu tot sufletul în joc şi refăceau dramatismul hieratic pe care îl impunea ceremonia de altădată. O gravitate de pământ proaspăt arat, o fixitate de idoli de lemn, totemuri păgâne pe care strămoşii lor le băteau în cuie la intrarea în izbe. Simulând ritualul nuntirii, înaintau cu greutatea ameninţătoare a unor statui mişcătoare.

În schimb, vocile le răsunau cu o sinceritate şi o blândeţe dezarmante, cu intonaţii care, aşa cum se întâmplă totdeauna la artiştii amatori, trădează mai mult emoţiile personale decât pe cele ale personajelor.

La un moment dat, distanţa dintre jocul ritual şi adevărul din glasuri a devenit dureroasă. Trupurile jucau scena logodnicului şi alesei lui care se urcau într-o barcă şi se pregăteau să treacă Marea Albă. Îţi puteai da seama cu uşurinţă că, de fapt, această călătorie epică nu avea loc pe mare, ci pe lacul de lângă Mirnoie şi că locul în care „se naşte aurora” era deluşorul de pe insulă. Bătrânele actriţe îşi unduiau braţele ca să imite mişcarea vâslelor. Mă gândeam că tocmai în momentul acela Vera era poate pe lac şi se întorcea cu barca în sat. Bătrânele jucau şi trecerea apei. Cu o convingere înduioşătoare. Vocile lor însă nu lăsau loc de îndoială.

„Va veni, prin ceţuri şi ninsori, ca să-ţi dea dragostea…”, cântau ele. Dar li se citea pe buze mărturisirea propriilor experienţe: bărbaţi care plecau de acasă şi dispăreau pe veci în fumul gros al războiului, bărbaţi plini de răni care se întorceau să moară pe malul lacului.

„Iar casa o să-ţi fie plină de voie bună ca un stup plin de miere…” Tonul vocilor vorbea însă despre singurătatea izbelor îngropate în zăpadă, unde bătrânele fuseseră cât pe-aci să-şi piardă viaţa.

„Va veni, intona Katerina cu un glas mai puternic, marcând apropiatul sfârşit al ceremoniei, va veni, cu braţele vlăguite de-atâta vâslit, dar cu inima plină de viaţă, doar pentru tine…”

Deodată, am văzut-o cu toţii pe Vera.

Era limpede că sosise cu mult înainte de ultima parte a reprezentaţiei şi, neobservată de nimeni, rămăsese sprijinită de tocul uşii, ca să nu întrerupă spectacolul.

Doar încercarea de a se retrage în grabă a trădat-o. Uşa a scârţâit, ne-am întors, ea era acolo, cu mâna pe clanţă. Faţa îi era chinuită de un surâs îngheţat, avea ochii măriţi sub lupa lacrimilor pe care se străduia să le oprească.

Corul a amuţit. Doar Katerina, care stătea prost cu vederea, continua să cânte: „Va veni prin ceţuri şi ninsori… Va veni să te ducă acolo unde se naşte aurora… Va veni…”

Am ieşit în fugă, dar Vera era deja departe. Alerga fără să se mai ascundă, îndreptându-se orbeşte spre sălciile de la malul lacului. Mi-am pierdut ceva timp în căutarea ei, apoi m-am întors s-o aştept lângă izba în care stătea. Spre marea mea surpriză, era deja acasă şi se pregătea să-şi umple o valiză.

„Plec mâine la Arhanghelsk, pentru trei zile. E sărbătoarea oraşului şi sunt invitate toate celebrităţile locale. Printre care şi eu, bineînţeles. De altfel, nu ştiu în ce calitate. Probabil ca dăscăliţă eroică, mirosind a glie. Nu contează, o să profit de ocazie ca să cumpăr medicamente pentru bătrâne. Dacă mai rămâi pe aici şi vezi că vreuna dintre ele nu se simte bine, îţi las, pentru orice eventualitate, adresa doctorului. Stă la vreo douăzeci de kilometri de Mirnoie, dar dacă o tai peste lac, ajungi la el într-o oră…”

Mi-am adus aminte atunci de festivităţile ce urmau să înceapă luna aceea şi care aveau să se ţină lanţ până la anul, presupunând şi apariţia unui album cu o contribuţie a mea despre tradiţiile autohtone. „Despre oraţia de nuntă, îmi spuneam eu, intonată de bătrânele care şi-au pierdut bărbaţii şi fiii acum mai bine de treizeci de ani…”

Dimineaţa, am văzut-o pe Vera plecând. Purta un pardesiu roz, părul îi era strâns într-un coc. În aerul îngheţat şi limpede, a plutit o clipă izul amărui al parfumului său, Moscova Roşie. În mersul ei, în toată ţinuta, era ceva din hotărârea agresivă a unei femei capabile de orice pentru a-şi încerca ultima şansă.

„Prostii! Mi-am întrerupt eu imediat gândul. E pur şi simplu o femeie care grăbeşte pasul ca să nu piardă camionul ce ar putea să treacă pe la răspântia cu cutia goală de scrisori…”

După plecarea ei, m-am simţit uşurat, m-a încercat un fel de eliberare. M-am apucat liniştit să-mi pregătesc, în sfârşit,

propria-mi plecare, adică să arunc câteva cărţi şi caiete în fundul unei valize şi apoi să rătăcesc, departe de sat, prin catedrala plină de lumini şi umbre a pădurii.

4

Într-unul dintre satele părăsite, o jumătate de foaie de caiet de aritmetică, lipită de uşa fostei băcănii: „Mă întorc într-o oră”... Cerneala e ştearsă, scrisul abia se vede. O uşă încuiată, la o casă pustie de ani de zile. Cu promisiunea asta de întoarcere peste un ceas.

„Asta-i tot ce rămâne după moartea unui imperiu”, îmi spuneam de câte ori întâlneam, în orele mele de mers, vestigiile unei epoci pe care o iubeam atât de puţin. O epocă ce voia să transforme acel ţinut din nord într-un mare paradis colectivist şi care lăsa acum în urmă o imensă singurătate înveselită de câteva inscripţii ironice fără voie şi în curând indescifrabile.

Vineţeala densă a pădurii de brazi, rugina lăstărişului, violenţa albastrului, într-o străpungere strălucitoare prin masa cenuşie a cerului. Şi, uneori, reflexia grea şi brună a unui iaz în inima unui desiş. Negru, alb de fildeş, albastru. Asta găseai mai degrabă la sfârşitul unei epoci. „Şi după trecerea noastră pe pământul acesta...”, îmi spuneam eu, pe drumul spre casă, seara. Valiza era aproape gata, casa era golită de cele câteva urme ale trecerii mele. După ce voi fi plecat, viaţa la Mirnoie avea să-şi urmeze liniştită cursul. Era uimitor, agasant, evident.

În astfel de clipe, zilele petrecute aici mi se păreau neterminate, distruse de stângăciile mele. Şi cu totul incompletă întâlnirea cu Vera, cu trecutul ei, cu acel ceva care se înfiripase, pe fugă, între noi... Dar, la urma urmei, ce era acel ceva? Cuvintele care îl desemnau erau pretenţioase şi nepotrivite: ataşament, dorinţă, gelozie... Mi-am continuat drumul, cu privirea pierdută în aurul întunecat al frunzelor moarte, în argintiul unui nor înghiţit de lac. Veşnicia trecătoare a acelor imagini exprima mult mai bine ceea ce ne apropiase, atât de greu de definit altfel.

În fiecare dimineaţă, plănuiam să-mi prelungesc expediţia până la Marea Albă. Şi, de fiecare dată, renunţam. În prima zi, din simplul motiv, uşor ipocrit, că nu voiam să las bătrânele fără ajutor. Ele nu aveau prea mare nevoie de mine. Ca nişte copii

înţelepţi, făceau orice să nu cadă la pat („Ca să nu moară!”, glumeam eu cinic) atâta vreme cât Vera nu era acolo. Urmându-i instrucţiunile, le alimentam rezervoarele de apă, tăiam lemne, mă duceam să le văd pe rând. Chiar şi cele mai şubrede dădeau dovadă de o poftă de viaţă ieşită din comun. Mi-am promis să ajung la Marea Albă a doua zi dimineaţă.

M-a împiedicat o amintire, înduioşătoare şi ameninţătoare în acelaşi timp.

La jumătatea drumului, am intrat într-un sat pe care nu l-am recunoscut din primul moment. Izbele părăsite, acoperişurile de paie zdrenţuite, un iaz năpădit de stufăriş. Încetul cu încetul, mi-am dat seama că eram la Gostevo, satul Katerinei… M-a cuprins senzaţia că pătrund într-un loc interzis, senzaţie ce se accentua pe măsură ce mă apropiam de casa ei. Băncuţa pe care stătusem aşteptând să se termine discuţia dintre ea şi Vera. Pridvorul ale cărui scânduri trosneau sub paşii mei.

Am avut sentimentul neplăcut că violez un domiciliu, că profanez un trecut. Uşa s-a deschis, ascultătoare. În lumina scăzută a zilei noroase, interiorul odăii părea nesigur, încărcat de un fel de neîncredere. Aceeaşi locuinţă de păpuşi în mijlocul odăii: căsuţa din casă. O pereche de cizmuliţe vechi din catifea, cu tălpile găurite, se iţeau lângă sobă, ca nişte picioare tăiate gata s-o pornească la drum. Depăşindu-mi o teamă tulbure, superstiţioasă, am împins uşa căscioarei. Un pat foarte mic, un taburet minuscul, o măsuţă strâmtă pe post de noptieră. Şi, pe jos, un plic îngălbenit. „Vreo scrisoare veche, pe care o citea în fiecare seară”, m-am gândit eu, obişnuit cu poncifurile din cărţi şi filme…

Nu, era un fel de ultim cuvânt pregătit de femeia aceea care se aştepta să moară singură cuc. Cu un scris mare şi conştiincios, ea îşi spunea numele, prenumele, locul şi data naşterii. Pe verso marcase, într-o coloană, prima zi a fiecărei luni, probabil pentru a se putea stabili momentul aproximativ al decesului. Iar în josul paginii, cu acelaşi scris uşor şcolăresc, adăuga următoarea dorinţă: „Rugămintea e, dacă se poate, să mi se pună pe mormânt un măceş. Bărbatului meu, Ivan Nekiforovici Glebov, mort pentru patrie în 1942, îi plăceau foarte mult”.

Părăsind izba aceea de păpuşi, am luat-o înapoi pe drumul spre Mirnoie, cel pe care îl făcusem când am dus-o pe Katerina către noua ei casă.

Am ajuns spre seară şi m-am hotărât să las scrisoarea Katerinei la Vera, adăugând câteva cuvinte: trebuia oare să-i dăm înapoi bătrânei aceste însemnări triste acum când situaţia ei era cu totul alta? De fapt, am profitat de plicul acela găsit pe jos ca să pătrund, preţ de un minut, în casa Verei. La Mirnoie, uşile nu erau niciodată încuiate.

În odaia cea mare, nu se schimbase nimic de la ultima noastră întâlnire. „O locuinţă de călugăriţă sau de fată bătrână”, gândeam eu, răutăcios, şi îmi dădeam seama că judecata e dreaptă dacă ţineam seama de amănunte, dar falsă dacă aveam în vedere esenţialul. Pentru că, în ciuda ordinii evidente, acolo se făcea simţită o prezenţă feminină densă şi tulburătoare. Prin uşa întredeschisă a camerei, vedeam un pat înalt, în stil ţărănesc, cu tăblii de fier. O cămăşuţă atârna de un umeraş lângă sobă... Nu, până la urmă, nu aceste destăinuiri furate trădau taina Verei. Ci mai degrabă imaginea acelei femei în lumina unui apus de august, trăgând năvodul la mal. Trupul său se lăsa descoperit prin cutele unei rochii ude. O altă femeie, cu goliciunea albăstrită de lună, în faţa uşii de la coliba pentru baie, într-o noapte de septembrie. O alta, cea care îmi întindea o vâslă al cărui capăt îi mai păstra căldura mâinii. Şi încă una, aşezată la capătul băncii, cu privirea aţintită către răspântie. Precum şi cea pe care încercam să o hipnotizez cu mângâierile mele ezitante.

Toate aceste femei erau acolo. Nu în odaie, ci în mine, devenind, fără ştirea mea, o parte din propria-mi viaţă. Cu o zi înainte, Mirnoie nu îmi părea altceva decât un scurt episod aflat pe punctul de a se încheia.

Înainte de a ieşi, m-am întors ca să-mi întipăresc în memorie intimitatea tăcută a acelei încăperi. Cu totul ciudat, ultima privire mi-a adus în minte locuinţa de matrioşcă a Katerinei. Mi-am închipuit-o pe Vera singură, aici, în plină iarnă, încercând să vadă ceva prin geamurile îmbrobonate de ger...

Fără să mai stau pe gânduri, am luat banca cea lungă şi am împins-o spre interiorul odăii. Apoi am mutat şi masa cea mare. Mobile din scânduri groase, de o greutate herculeană. Acum,

dacă se aşeza pe marginea băncii, nu mai putea vedea răspântia, ci doar întinderea lacului, deja plin de cerul violet.

A treia zi iarăşi nu m-am dat dus, înşelat de jocul neîncetat al luminilor. Spre apus, cerul era acoperit de nori grei, plumburii, anunţând o ninsoare puternică. Apoi, dinspre sud, venea o infuzie de soare, trunchiurile brazilor deveneau roşietice, calde, răspândeau miros de răşină topită. Dacă priveai din casă, te simţeai ca primăvara, la începutul unei zile fără sfârşit, în zorii unei vieţi noi. Cu acea uşurătate a călătorilor care nu se gândesc la întoarcere, am pornit-o pe cărarea ce ducea la Marea Albă. După o oră, lumina s-a stins, aerul s-a umplut de aciditatea gheţurilor, aşa că am făcut cale-ntoarsă. În aşteptarea unei noi iluzii de primăvară.

În momentul în care mă pregăteam să trec un pârâu, mirajul luminos era acolo, coborât printre copaci. Apa aceea subţire, cu o transparenţă de ceai tare, mi-era cunoscută. O traversam atunci când, în drum spre Mirnoie, voiam s-o tăiem prin pădure. Dar nivelul îi crescuse vizibil şi vadul, pe care îl trecusem cu pasul de câteva ori, se ascundea acum sub o prelungă unduire de alge. Am îngenuncheat, am luat o gură de apă îngheţată, arzătoare ca un alcool tare, apoi, cu vinovăţia unui uriaş care distruge frumuseţea fragilă a acelei curgeri şi a nisipului vălurind delicat, mi-am continuat drumul, având grijă să nu tulbur fundul apei unde dormeau câteva frunze uscate. Soarele tocmai spărsese norii, era din nou primăvară. O rătăcire fără ţintă, ameţeala sticlirilor brune şi aurii ce tremurau în densitatea curentului.

Mă aflam la câţiva paşi de malul celălalt, când am auzit pe cineva alergând. Locul în care pusesem piciorul era cel mai adânc, apa se ridica până la carâmbul cizmelor mele de cauciuc. Am înţepenit într-o poziţie nehotărâtă şi caraghioasă, fără să pot înainta, dar nici da înapoi. Zgomotul rămurelelor strivite sub paşi a devenit mai puternic şi m-a ţintuit şi mai tare locului. Mă gândeam la o sălbăticiune care, urmărită fiind sau pornită în urmărire, dacă nu chiar în urmărirea mea, avea să năvălească spre pârâu.

După o tatonare a fundului apei, m-am întors încet către direcţia din care se apropia zgomotul. Într-un spasm rapid de groază, toate poveştile de vânătoare mi s-au perindat prin faţa

ochilor: un elan rănit care, în suferinţa sa de moarte, striveşte pe oricine îi iese în cale, un urs deranjat din hibernare care se spurcă la carne de om, o haită de lupi pe urmele unui cerb… Trebuia să o iau la fugă, cu cizmele pline de apă, sau să profit de nemişcarea mea îngrozită care avea ceva şanse să mă facă invizibil? În ciuda febrilităţii cu care-mi roteam privirea, am avut timp să observ un furnicar pe malul dinspre care venea zgomotul…

Cetina brazilor tineri s-a mişcat şi am văzut apărând o vietate care s-a grăbit înspre apă. Era o femeie. După o clipă, am recunoscut-o pe Vera. A îngenuncheat la vreo douăzeci de metri de locul în care înţepenisem, a băut câteva guri de apă, s-a ridicat şi a respirat gâfâit, ca un animal la pândă. Faţa, îmbujorată de fugă, părea incredibil de întinerită, o figură deopotrivă înviorată şi transpusă de un şoc necunoscut. Era pe cale să scoată un strigăt de bucurie sălbatică ori să izbucnească în lacrimi, nu-mi dădeam seama. Am dat să o strig, dar m-am simţit prea ruşinat de naufragiul meu la o adâncime de patruzeci de centimetri, aşa că m-am hotărât să ies mai întâi din apă şi s-o ajung după aceea din urmă, pe cărare. Nu am avut timp, pentru că, după ce şi-a recăpătat suflul, a pornit-o mai departe, trecând pârâul prin vadul pe care eu nu-l găsisem. Am observat că era încălţată cu cizmuliţe cu toc, prea puţin potrivite pentru un drum prin pădure. Apa a ţâşnit sub călcătura ei, s-a liniştit, împingând către mine un vârtej de nisip răscolit. Începuse deja să alerge prin pădure, iar după câteva clipe, vântul ce ţiuia printre crestele brazilor i-a acoperit zgomotul paşilor.

Un firicel de apă îngheţată a pătruns brusc în cizma mea stângă, tăios ca un brici. Mi-am venit în fire, mi-am tras picioarele înglodate, m-am îndreptat spre mal, fără să mai caut vadul. Şi când, cu gândurile limpezite de mers, am încercat să înţeleg apariţia Verei, m-a fulgerat o idee care mi-a demonstrat de cât orgoliu este capabil un om care are impresia că iubeşte. Mă gândeam destul de serios că se întorsese în grabă de la oraş de teamă că nu mă mai vede înaintea plecării, că ţinea morţiş să mă mai vadă o dată…

Reîntâlnirea cu Mirnoie, cu izbele lui îngrămădite sub un cer ce devenise din nou cenuşiu, m-a făcut mai puţin sigur de importanţa mea. „Probabil că una dintre bătrâne s-a îmbolnăvit.

Vera a aflat pe drumul spre casă şi, devotată cum e, a vrut să ajungă cât mai repede, apucând-o prin pădure. În orice caz, nu pentru ochii mei frumoşi…”

La o oră după ce m-am întors, a bătut cineva la uşă. În prag, am văzut-o pe Vera. Sub mantia rozalie aruncată pe umeri, purta o rochie până la genunchi şi cămăşuţa frumoasă pe care o văzusem atârnată pe umeraş lângă sobă, părul îi era adunat într-o coadă lungă prin care îşi împletise o fundă stacojie, colţurile ochilor erau uşor alungite cu dermatograf, iar zâmbetul întipărit pe chip părea agresiv şi în acelaşi timp dezarmat.

„Ceremonia s-a terminat, mi-a spus ea cu o voce puţin cam cântată, dar am putea sărbători şi noi aniversarea oraşului. Vino la mine. Masa e gata.”

Mi-a întors spatele şi a plecat, fără a-i păsa, parcă, dacă o urmez sau nu. Prea puţin sigur de realitatea lucrurilor ce se petreceau şi mai ales de ceea ce se putea întâmpla, m-am grăbit să mă schimb, am înşfăcat pelerina largă din foaie de cort şi am ieşit în fugă. Silueta aceea în manta risca în orice clipă să dispară pe uliţa năpădită deja de întuneric.

5

Ne era teamă unul de altul. Sau, mai bine zis, ne temeam unul pentru celălalt.

Teama de a-l vedea pe celălalt făcând un pas greşit care ar fi scos la iveală toată minciuna acestei cine la lumina lumânărilor. Teama că celălalt se va depărta brusc, va privi nedumerit încăperea, masa cu farfurii şi sticle, trupul pe care l-a cuprins în braţe. Teama de a citi în privirea aceea devenită străină: „Dar ce facem noi aici, în casa asta pierdută la capătul lumii, în noaptea asta biciuită de un vânt nebun? De ce râdem? Şi râdem atât de fals! De ce îmi mângâie mâna asta ceafa? De-a ce ne jucăm?”

O singură privire mai iscoditoare, un singur gest necontrolat ar fi fost de ajuns pentru a transforma întâlnirea aceea într-o pantomimă dementă. Doar finalul era cunoscut: aveam să petrecem noaptea împreună. Era în logica regiei şi tocmai asta părea neverosimil. Tot mai de aşteptat şi tot mai imposibil. Femeia aceasta care-mi zâmbea şi care, plecându-şi într-o parte capul, mi-a prins mâna între obraz şi umăr. Imposibil. Ca şi gustul dulceag al rujului pe care mi-l lăsase pe buze.

Ne era teamă ca unul din noi să nu se ridice şi să murmure cu un căscat: „Bine, totul n-a fost decât o glumă, nu-i aşa?”

Din când în când, această teamă se trăda printr-o inflexiune a vocii, printr-un gest, dar ne grăbeam să le ascundem. Aveam de ales între două scenarii: uneori, cina noastră aducea cu o masă în stil ţărănesc, bine stropită cu vin, plină de o bucurie zgomotoasă, de familiaritatea firească a vecinilor apropiaţi; alteori, ambianţa evoca o petrecere studenţească. Ne simţeam complici. Trebuia să transformăm vechea izbă, vântul care zgâlţâia ferestrele, căldura zgârcită a odăii şi căldura trupurilor noastre într-o întâlnire de dragoste, să facem din acest amestec incert o alianţă carnală. Mâinile, trupurile noastre se conformau, replicile acopereau imediat orice început de încurcătură mută. Numai ochii schimbau, la răstimpuri, o mărturisire îngheţată: „De ce toate astea? Da, la ce bun?”

Jocul acesta a rezistat realităţii până în clipa în care ne-am trezit în picioare, unul lângă celălalt, în pragul odăii. A urmat un moment de tăcere, cotropit pe dată de vuietul vântului sălbatic, de trosnetul buştenilor din sobă şi, mai asurzitoare ca toate zgomotele, de zăpăceala noastră. Cu toată opacitatea beţiei, m-am gândit foarte limpede la ceva: femeia asta nu ştie ce să facă acum, nu mai ştie să se joace. Mi-am adus aminte de o iubire din prima tinereţe, umbra primei amante şi a aceleiaşi ignoranţe în faţa dorinţei.

Şi-a stăpânit aproape imediat nesiguranţa. A devenit din nou o femeie matură, o femeie care ştie, făcând ca ezitarea ei să treacă drept încetineala lascivă a unui trup cuprins de aburii alcoolului. A scos chiar o chicoteală uşoară când am încercat să o ajut să se dezbrace. Goală, m-a tras către ea, m-a împins în patul cel mare şi înalt pe care mi-l închipuisem de atâtea ori. Îmi închipuisem chiar şi mirosul acela de colonie bărbătească. A mea. Şi aroma părului ei, pielea ei parfumată, amintind de frunzele uscate de mesteacăn înviorate de aburii din baie.

Femeia aceea, sigură pe sine, a dispărut chiar de la primele îmbrăţişări. Nu ştia cine e ea în dragoste. Un trup de femeie matură, cu lipsa de experienţă a unei adolescente. Apoi o vehemenţă musculoasă, agresivă, impunându-şi propriul ritm în actul plăcerii. Şi, din nou, aproape absentă, cu resemnarea unei persoane adormite, cu capul dat pe spate, cu ochii închişi, muşcându-şi cu putere buzele. O distanţare atât de completă, ca a unei moarte, încât, la un moment dat, m-am dat la o parte, am apucat-o de umeri, am scuturat-o, speriat de imobilitatea ei. A întredeschis ochii, acoperiţi de lacrimi, mi-a surâs şi zâmbetul i s-a transformat, respectând regulile jocului nostru, într-un rictus tulbure de femeie beată. Trupul său s-a cutremurat. Se oferea cu frenezia celei ce vrea să fie iertată de un bărbat sau să-l batjocorească. Juisarea m-a desfigurat de câteva ori, imprimându-mi grimasele bărbatului ajuns la culmea plăcerii. I-am întâlnit în clipele acelea privirea, o uimitoare compasiune pe care o pot avea doar cei slabi de minte sau mamele.

Până la urmă am reuşit să uit cine era acea femeie. Iar când mi-am adus aminte, plăcerea devenea de nesuportat din cauza senzaţiei de sacrilegiu şi de teribilă banalitate carnală.

Finalul a fost marcat de pocnetul unei uşi sau al unei ferestre, nu ne-am dat seama pe loc. Vera s-a ridicat brusc, a traversat odaia, s-a dus la intrare. Când, pe jumătate îmbrăcat, m-am dus după ea, am văzut-o aşezată la capătul băncii, cu trupul înfăşurat în lunga ei manta de cavalerie. Se uita pe fereastră şi părea cu totul străină de ce se întâmplase între noi. „Dar chiar nu a fost nimic”, m-am gândit, ca în străfulgerarea unei halucinaţii. Femeia aceasta rămăsese toată viaţa ei ţintuită pe banca sa de lemn, aşteptând întoarcerea unui bărbat... Am bălmăjit un salut ambiguu, ceva între tentativa de a rămâne şi un semn de adio. A murmurat „noapte bună”, fară să se mişte, fară să-şi desprindă privirea de geam.

6

Afară, vântul hărtăneşte cu furie cornul galben al lunii şi stolurile verzui ale norilor. Aerul tare mă trezeşte şi mă face să compar cu o luciditate ironică acest peisaj alternativ cu un film de dragoste pe fond clar de lună romantică, pe care un proiecţionist nebun îl face să ruleze cu viteza unui desen animat. Ajuns acasă, înfund soba cu găteje groase, focul se aprinde uşor, vesel. Şi fericirea, tulburată mai devreme de neverosimilul celor trăite, izbucneşte în sfârşit, fără nicio reţinere. Am făcut dragoste adineauri cu o asemenea femeie! Un ecou, deja nepăsător şi obscen, îi răspunde: „M-am culcat cu o femeie care timp de treizeci de ani aştepta alt bărbat!” Mi-a fost destul de greu să mi se facă ruşine.

Am douăzeci şi şase de ani, circumstanţă atenuantă. Vârsta la care încă te mândreşti cu numărul de femei posedate. În acest reflex de cinism care urmează scenei de dragoste, refac aceeaşi reflecţie de contabil. Evit, în ultima clipă, tâmpenia de a o clasa pe femeia aceasta printre celelalte. O asemenea femeie! Mă gândesc din nou la absenţa oricărui bărbat din viaţa ei. Îmi subliniez cu mândrie statutul de ales.

Adorm într-o stare de mulţumire fizică şi mentală perfectă, idealul pe care îl poate oferi o femeie unui bărbat care nu-i cere mai mult.

Satisfacţia mea e atât de senină, încât la trezire, amintindu-mi de vorbele lui Otar, accept cu bunăvoinţă definiţia bărbatului-porc. Bucuria superficială durează numai un ceas. După care sunt copleşit de amintirea unei zile: o barcă între cer şi hula de pe lac, o femeie care trage vârtos la vâsle, în cadenţă, trupul unei moarte în braţele mele... Proiectat mai devreme într-o altă ordine, a măreţiei, mă simt deodată foarte mic, meschin, ghemuit într-o plăcere care începe să se zgârcească. Pe lângă acea lungă traversare a lacului, nu sunt altceva decât un accident neînsemnat. Ideea mă răneşte şi mă sperie: n-ar fi trebuit să mă aventurez într-o dimensiune care mă depăşeşte

într-atât. Amintirea carnală mă scoate din impas. Căldura suplă, densă a unui sân, alunecarea primitoare a unui abdomen atât de neted… Reuşesc să rămân toată dimineaţa în acest refugiu trupesc.

Ploaia cade ca un zid cenuşiu. Nici o spărtură, nici o clipă de răgaz. Mi-o închipui pe Vera în drum spre şcoală. „O femeie care mi s-a oferit.” O răbufnire de orgoliu masculin, în plămâni, în stomac. Am chef să fumez privind în lungul uliţei, îmi vine să fiu blazat şi melancolic, în ciuda colcăielii pline de satisfacţie pe care mi-o stârneşte această cucerire. Pe la trei după-amiaza, după sute de alte scene imaginare, încă una: ea, întorcându-se pe drumurile pline de apă, ea, în izba ei, în bucătărie, apucându-se să gătească ceva pentru seară, o cină pentru noi doi… Începutul plăcutei rutine a unei legături.

Pe la patru, ideea singurătăţii în care am lăsat-o când am plecat. Ploaia a stat, cerul e de un argintiu rece, nemilos. Ea o să păşească pe uliţa asta curând nămeţită. Urmele paşilor săi, singuri dimineaţa, singuri la întoarcerea de la şcoală. Îşi va aduce aminte de mine. Se va gândi adesea la mine. Poate tot timpul.

Constatarea e confuz ameninţătoare, dar, pentru moment, amorul propriu flatat iese învingător: eu, iubitul de departe, plecat fără adresă.

La ora şase cineva bate la uşă. Zoia cea mare. Intră cu o încetineală ceremonioasă, catadicseşte să pătrundă în odaie abia la a treia invitaţie, după obicei. Se aşază, acceptă o ceaşcă de ceai. Şi după ce-l bea, scoate din buzunar un ziar, nu gazeta locală, ci un cotidian din Arhanghelsk, pe care-l desface şi îl pune cu grijă pe masă. Relatări despre festivităţile prilejuite de aniversarea oraşului, fotografii ale personalităţilor cunoscute, născute în zonă şi care s-au afirmat la Moscova, Leningrad, ba chiar, ca inginerul ăsta chel, la cosmodromul de la Baikonur.

Răsfoiesc paginile, îmi exprim admiraţia faţă de inginer: originar dintr-un sătuc de la Marea Albă, iată-l acum autorul unui sistem de comunicaţii spaţiale! Insistenţa privirii Zoiei mă stânjeneşte. Se uită la mine cu o ostilitate condescendentă, ca şi cum ar spune: hai, termină cu aiurelile, să trecem la lucrurile importante. Eu rămân tăcut, ea întoarce pagina şi îşi înfige degetul într-o fotografie.

Un bătrân fotografiat alături de nepoatele lui, după cum explică legenda. O faţă bucălată, cărnoasă, o privire paternă. Vesta îi e încărcată de câteva şiruri de decoraţii. „Un aparatcik sovietic tipic”, îmi spun şi aflu din explicaţie că e vorba de un oarecare Boris Koptev, secretar al comitetului de partid dintr-o mare uzină moscovită…

„El e…”

Vocea Zoiei trădează deodată o slăbiciune soră cu sfârşeala. Îşi revine pe dată şi repetă cu un ton ferm, ca un verdict: „Da, chiar ăsta e. Bărbatul pe care l-a aşteptat Vera o viaţă întreagă…”

Povestea ei e scurtă şi am impresia că o ascult cu tot trupul, că mi se transmite ca o lovitură, ca o prăbuşire, ca o undă de şoc, nelăsând în mine niciun loc gol, nimic neatins.

Ultimele asalturi ale războiului, la porţile Berlinului şi, în ziua aceea, zeci de oameni care cad de pe un ponton distrus de o explozie. Genişti pregătindu-se să treacă râul Spree. Printre aceste trupuri sfârtecate, înecate, cel al lui Boris Koptev. Moartea lui e anunţată familiei printr-un scurt ferpar, un formular-tip scos în milioane de exemplare: „căzut pe câmpul de onoare… o moarte eroică”. Dintre cei apropiaţi îi mai rămăsese doar mama, moartă şi ea curând de foame, în 1946. Şi acea logodnică ciudată care va păstra, ca pe o relicvă, primul ferpar (eronat, îi va spune administraţia militară): soldatul figura acolo ca „dat dispărut”. Aşteptarea putea să înceapă.

Dar începe şi noua viaţă a lui Koptev, proaspăt ieşit din spital: întoarcerea, Moscova în sărbătoare, beţia de a te simţi eroul victorios aclamat la tot pasul, puzderia de femei gata să se ofere unor bărbaţi valizi şi liberi ca el, unor masculi supravieţuitori care au ajuns atât de rari… Dintr-un obscur tânăr colhoznic, a devenit un glorios apărător al patriei, dintr-un troglodit condamnat să rămână, ca un sclav, în cătunul din Nord, iată-l acum purtat pe braţe în capitala unde medaliile îi deschid porţile Universităţii, îi asigură o carieră şi îi şterg cu buretele trecutul lui de mujic. Trecutul acesta e singurul lucru de care se teme. Când s-a întors de la Berlin la Moscova, a văzut, în drumul său, satele belaruse şi ruseşti devastate, locuite de umbre înfometate, de ologi şi de copii rahitici. Orice, numai asta nu! Vrea să rămână printre învingători.

Zoia plecase deja de o bucată de vreme. Povestea ei îşi urmează firul în imaginaţia mea, o înşiruire de fapte uşor de închipuit, cunoscute din atâtea alte mărturii, întrupate de atâţia bărbaţi şi femei pe care i-am întâlnit din copilărie încoace. Întoarcerea acasă a unui soldat. Timpul în care m-am născut era dedicat în întregime acestui vis, bucuriei şi sfâşierii dinlăuntrul lui.

Se mai gândise oare la Mirnoie, la iubirea pe care-o lăsase printre zăpezile blânde şi obosite de aprilie? Foarte puţin, probabil. Şocul descoperirii Europei fusese prea mare pentru el, care nu mai văzuse un oraş şi case cu etaj. Iar apoi Moscova, un drog irezistibil al noutăţii, un zgândăritor fabulos al ispitelor. Nu, nu a uitat, pur şi simplu nu a mai avut timp să-şi aducă aminte.

Când să plece, Zoia s-a oprit în prag şi mi-a spus, privindu-mă drept în ochi: „Aşa că asta e povestea noastră” şi a adăugat, cu un ton aproape sever: „A noastră…” Vocea ei m-a exclus calm, dar definitiv din poveste. Cu o zi înainte, această respingere m-ar fi durut, chiar simţeam că prinsesem rădăcini în Mirnoie. Acum, mă simt uşurat. Călător fără griji, m-am pierdut printre urmările unui război de altădată.

După plecarea Zoiei, mă apuc să reconstitui de câteva ori viaţa lui Koptev, să-mi imaginez aceşti treizeci de ani care au făcut din el un bunic paşnic şi un demn funcţionar al partidului. Apoi, înţeleg într-o străfulgerare că mă gândesc la el ca să nu mă gândesc la Vera. Şi îmi dau seama că nu am nici curajul, nici logica necesară să-mi închipui acum sentimentele acestei femei care a aşteptat un bărbat o viaţă întreagă. Un gol, o buimăceală de vise rele, un chin plin de teamă şi cam atât.

E foarte frig. Ies din odaie să caut câteva lemne în stiva de lângă şură. Cerul are o vineţeală de gheaţă, noroiul scârţâie sub paşi anunţând gerul. Până şi lemnele sună precum clapele unui clavir. Dau să intru, dar văd deodată, la capătul drumului, fasciculul unei lanterne care mătură, într-un zigzag nesigur, marginile uliţei. Vera… Mă dau înapoi, mă lipesc de scândurile izbei, în întuneric.

Prin urmare, am nevoie de această frică umilitoare ca să înţeleg cine este acum femeia care tocmai se apropia. O voce, acelaşi glăscior sordid care mă felicita că m-am „culcat” cu o

asemenea femeie, urlă în mine: „Acum o să se agaţe de tine!” De obicei, localizăm un astfel de glas la periferia conştiinţei, în mâzga instinctelor. Poate că nu e chiar aşa. Pentru că, de multe ori, el se aude primul şi ne reprezintă.

Razele lanternei unduiesc uşor, se apropie de ascunzătoarea mea. E limpede că Vera vrea să mă vadă, să-mi vorbească, să mi se ofere, să-mi mărturisească durerea, să plângă, să găsească un sprijin în bărbatul care... Dintr-o dată, înţeleg cine sunt de acum pentru femeia aceasta, cine am devenit de azi-noapte. Sunt poate singurul bărbat pe care l-a cunoscut de la plecarea soldatului. Nu mai are pe nimeni pe lume. Urmele paşilor ei, iarna, pe uliţa asta. În izba în care stă, fereastra de unde poţi vedea răspântia, cutia de scrisori. Nu mai are nimic şi pe nimeni de aşteptat. Doar pe mine!

Fasciculul de lumină mătură pridvorul casei mele, îmi trece la câţiva metri de picioare. O să bată la uşă, o să se aşeze, instalându-se pentru o conversaţie interminabilă, întreruptă de hohote de plâns, de îmbrăţişări din care nu aş avea curajul să mă desprind, de promisiuni smulse cu cleştele. Totul va fi ridicol de fals şi perfect adevărat, plin de adevărurile fruste şi curate ale vieţii ei năruite. Are de o mie de ori mai multă nevoie de ajutor decât bătrânele cărora le poartă de grijă.

Înaintarea razelor lanternei nu se opreşte, trece de casa mea, se îndepărtează. Femeia trebuie să pregătească lemnele şi apa pentru baia de mâine a vreunei bătrâne. Aceste gânduri domestice îmi dau timp să răsuflu, dar numai la suprafaţa stării de teamă. Înlăuntru, glăsciorul obscen nu doarme: „O să trecă să te vadă mai încolo, o să se aşeze, o să tacă, probabil, făcând pe femeia care nici măcar nu se îndoieşte de cavalerismul tău. Eşti în corzi. O să vină se te vadă la Leningrad. N-o să te slăbească o clipă. Iubirea femeilor cărora le trece vremea. Mai ales a unei asemenea femei! O să-i ţii locul ăluilalt. Ai şi început să fii cel pe care credea că-l aşteaptă...”

Mă întorc, aprind focul, dar prefer să rămân în întuneric. Pe lângă uşiţa sobei scapă un fir de lumină roşiatică. Dacă vine cineva (cineva?), o să mă prefac că dorm.

De fapt, lucrurile s-au petrecut cu totul altfel. Reconstituirea minut cu minut, trama cronometrată a acestei nopţi de laşitate s-a făcut mai târziu, în acele momente de penibilă sinceritate în

care ne întâlnim propria privire, mai nemiloasă decât oprobriul public sau judecata cerului. Privirea asta ocheşte exact şi loveşte mortal, pentru că vede cum mâna (a mea) răsuceşte cu mare grijă clanţa, cum degetele abia ating metalul ca să evite orice clinchet – uşa e zăvorâtă, în satul în care casele nu sunt niciodată încuiate. Razele lanternei străpung din nou întunericul, mergând în susul drumului… Mă trag un pas înapoi, ciulesc urechea. Nici un zgomot, nici o umbră. Cea cu care mă temeam că o să-mi împart restul zilelor dispare în beznă.

În realitate, nu a fost decât asta: frica, surcelele strânse la piept, interminabila aşteptare la câţiva paşi de razele de lumină care tăiau uliţa noroioasă, apoi veghea din izbă, gesturile amorţite de spaimă, clanţa pe care o încercam, uşor, cu încetineala hipnotică dintr-un coşmar. Da. Obiectiv vorbind, nu a fost nimic altceva. Teama că o să văd venind spre mine o femeie cu chipul desfigurat de plâns şi că o să fiu contaminat de bocetul ei, de soarta ei, de gravitatea neomenească şi, de-acum, iremediabil absurdă a vieţii ei. O viaţă la fel de zadarnică precum acele lovituri de ciocan care au răsunat chiar atunci, undeva departe. Ce putea fi atât de urgent şi atât de util de construit în plină noapte?

Încă un amănunt, spre miezul nopţii, când e tot mai puţin probabil să se întoarcă. („Cu toate că, în halul în care se află, chiar la miezul nopţii…”) Acopăr cu un şervet veioza, o aprind şi dau peste cartea pe care mi-o împrumutase cu o lună în urmă. O lucrare de-a lui Saussure pe care nici n-am deschis-o. O carte-pretext: era pe vremea când încercam sub orice formă să câştig prietenia, ori mai degrabă intimitatea, acestei femei. Eram îndrăgostit de ea, mi se aprinseseră călcâiele, o doream. Toate aceste cuvinte par acum absurde, greu de rostit. Frica se destramă. Pot în sfârşit să gândesc, să consemnez ciudăţeniile existenţei. Acest Saussure împrumutat dovedeşte că, până şi într-o situaţie atât de neobişnuită, logica unei legături rămâne aceeaşi: la început, un obiect-talisman, o sticlă aruncată în valuri, speranţa febrilă a unei continuări; la sfârşit, acest volum inutil de care nu mai ştii cum să scapi…

Mă uit din nou pe ziarul din Arhanghelsk lăsat de Zoia pe masă. Fotografia lui Koptev, arta de a fi în acelaşi timp bunic şi un excelent funcţionar al partidului. Îmi dau seama deodată că, în logica existenţei, ar trebui ca acestei fizionomii plate şi

rotofeie să-i fie asociat chipul Verei. Pentru că ar fi urmat (ar fi trebuit?) să formeze un cuplu… Asocierea e imposibilă. „E mult prea tânără, îmi spun încurcat. Ba nu, doar trei ani îi despart.” Mă pierd, încercând să-mi dau seama ce-i face incompatibili pe aceşti doi oameni. Singurul mod de a-i vedea împreună ar fi să fac din Vera o moscovită durdulie, cu trăsături impozante, cu privire mulţumită, şefă de catedră, membră de partid… Cu totul altceva decât e în realitate. „E de pe altă lume”, închei eu prosteşte şi mă simt mult mai aproape de lumea lui Koptev. Apartenenţa asta îmi dă siguranţă şi mă îndepărtează de Mirnoie.

Pe la două noaptea, simt o mare destindere. Ştiu că trebuie să mă trezesc foarte devreme, să părăsesc satul pe şest, să ajung cât se poate de repede la răscruce, să mă arunc într-un camion şi, în gara din capitala raionului, să iau primul tren spre Leningrad, spre civilizaţie, spre uitare. Asta o să fac. Mă simt hotărât şi energic. Aprind lumina în cameră, fără să mă mai ascund şi, în cinci minute, îmi fac valiza pe care nu reuşisem să o pregătesc în câteva săptămâni. Nu are rost să-mi mai bat capul: m-am îmbolnăvit de locurile astea, de trecutul lor, de femeia care le întreţine spiritul, de-acum vindecarea mea e aproape. De îndată ce voi respira aerul de pe Nevski… Mă întreb o clipă dacă nu ar fi cazul să las câteva cuvinte. Ar fi mai puţin mojicesc, la o adică. Apoi, hotărăsc să o şterg pur şi simplu.

În cele câteva ore de somn care-mi mai rămân, mă trezesc des. Noaptea de dincolo de ferestre are o lucire de cerneală, ca în vremea gerurilor celor mari. La una dintre treziri, am impresia că am surzit. Niciun suflu de vânt, focul stins în sobă, tăcerea spaţiilor interstelare, îngheţată, absolută. Nu am curajul să ies, să aduc câteva lemne. Iau de lângă uşă vechea pelerină militară. O întind, ca o pavăză în plus, peste plapumă. Pânza e roasă de tot, găurită ici-colo de puncte de arsură, dar culmea e că ţesătura asta rărită mă încălzeşte mai tare decât o pilotă pufoasă. Apuc să visez o poveste pe care mi-a istorisit-o una dintre bătrânele din Mirnoie: bărbatul ei, care murise în zăpezile din Carelia, pe un ger de minus patruzeci de grade, şi de-atunci, obsedanta ei dorinţă de a-i pregăti o baie fierbinte. În visul meu, un soldat stă întins gol în mijlocul unui câmp alb. Deschide ochii, eu mă trezesc, simt pe obrajii mei îngheţaţi arsura lacrimilor.

7

Prima privire pe care o arunc afară, cu mult înainte de răsăritul soarelui, e o cădere pe o planetă necunoscută. Totul e învelit în albeaţa albăstruie a chiciurii, copacii stau încremeniţi sub voalul ei delicat, pereţii caselor sunt smălţuiţi cu cristale. Drumul, străjuit până mai ieri de dâmburi noroioase, s-a transformat într-o pârtie albă şi netedă. Tulpinile uscate de lângă tindă par nişte candelabre de argint. Împing uşa şi trag o gură de aer, încercând să aspir, până la ameţeală, beţia îngheţată a frumuseţii acesteia. Simt că aerul din jur poate din nou să mă drogheze, să mă facă să uit plecarea… Trebuie s-o şterg cât mai repede.

Cu valiza în mână, cobor spre malul râului taman când soarele, încă invizibil, se lasă ghicit printre copaci. Pământul albăstrui se află încă în braţele nopţii. Dar vârfurile cărunte ale brazilor se acoperă de o pojghiţă aurie fină şi transparentă.

Grăbesc pasul ca să rup vraja acestor lumini abia născânde care trag să mă ţină în loc. Primele camioane vor trece în curând pe la răscruce. Magia momentului e însă peste tot. Orice pas are sunetul straniu de sticlă spartă. Să rămâi aici, să dispari în acest timp fără ceasuri! Mă uit în urmă: deasupra coşului casei din care abia am ieşit pluteşte un abur uşor. Mă cuprind un sentiment de recunoştinţă sfâşietoare şi teama că nu mă pot smulge din atâta frumuseţe.

Iar acum, drumul o să mă smulgă din Mirnoie, o să rupă vraja ultimelor sale praguri: izba cea mică pentru baie, desişul de sălcii…

Deodată, în imobilitatea perfectă de alb şi albastru, o mişcare întunecată. Apariţia ei nu e, de altfel, neaşteptată. O manta lungă, chipul unei femei. O recunosc, e aici, prezenţa sa în locul acesta e ceva obişnuit, aş fi putut să o întâlnesc şi ieri, şi alaltăieri. Încovoiată, încearcă să împingă barca înţepenită în gheţuri, în lutul pietrificat de pe mal. Pare complet absorbită de efort.

Continuu să merg din pură inerţie a muşchilor, scufundat într-o insensibilitate hipnotică, vizând deja scena ce va urma: o să-mi audă paşii, o să-şi îndrepte spatele, o să vină către mine, cu o privire tot mai greu de îndurat…

Îmi aude paşii, îşi îndreaptă spatele, mă salută cu o scurtă înclinare din cap. Ochii ei au o expresie pe care o ştiu prea bine. Nu mă disting cu adevărat, le va trebui ceva timp ca să mă lase să intru în perimetrul imaginilor desluşite. Îşi repetă salutul, ca o replică la prima mişcare şi se întoarce la treaba ei.

Sunt liber să plec. Cu toate acestea, ies de pe drum, mă îndrept către mal.

Barca abia se clinteşte. Gheaţa din jur se sfărâmă sub cizmele femeii. Lutul e foarte roşu, impregnează în albul zăpezii urme ca de sânge. Mă uit unde aş putea să-mi las valiza în amestecul ăsta de gheaţă şi noroi, apoi o pun pe băncuţa din barcă. Apuc de o margine a micii corăbii. Femeia ţine de partea cealaltă, ne opintim în acelaşi ritm şi barca se urneşte, înaintând încet, sacadat.

După care, alunecarea sa uşoară pe apă, sunetul stratului subţire de gheaţă spart de pântecele ei. Femeia a urcat deja în barcă, se proţăpeşte în spate, cu o vâslă în mâini. Sar şi eu, fără să-mi dau seama dacă vreau să-mi iau valiza ori…

Mă aşez în faţă, cu spatele către destinaţia noastră. Ca şi cum nu aş şti, ca şi cum nu mi-ar păsa unde mergem. Femeia, în picioare, scufundă încet vâsla într-o parte, apoi în cealaltă. Postată în faţa mea, nu mă priveşte sau, uneori, când ochii ni se întâlnesc, pare că mă scrutează prin perdeaua unor ani lungi de tăcere. Gheaţa crapă sub vâslă, stropii de apă sar cu un clinchet metalic.

„Ce capcană perfectă”, îmi spun şi înţeleg că era inevitabil. O logică vicleană şi justiţiară ţinea ca între noi să aibă loc o explicaţie. Va avea loc: lacrimi, reproşuri, tentative stângace de a o consola, de a mă sustrage. Înainte însă, femeia îşi va termina treaba pe insulă, apoi ne vom întoarce la Mirnoie şi îmi voi îndeplini datoria de prieten unic, singurul bărbat pe care l-a cunoscut în ultimii treizeci de ani.

Ideea e la fel de neverosimilă şi de evidentă ca toată planeta asta albă care ne înconjoară. Un alb nupţial, imaculat, îngrozitor de pur. Până şi cele două scândurele din care e făcută crucea sunt tapisate cu cristale.

Se duce pe insulă pentru crucea asta întinsă pe băncuţa bărcii. Îmi amintesc vorbele ei: „Data viitoare o să aduc crucea.” Data viitoare e, aşadar, astăzi. O cruce pentru mormântul Annei, al cărei trup îl purtasem în braţe. Prin urmare, loviturile de ciocan de aseară de aici veneau: Vera bătea în cuie cele două şipci de lemn. Iar fasciculul de lanternă lumina drumul crucii spre barcă. De ce a dus-o tocmai în toiul nopţii? De ce nu azi-dimineaţă? Înţeleg brusc ce fel de femeie s-a făcut tâmplar peste noapte. O femeie care nu putea decât să construiască simbolul acesta al morţii ca să rămână în viaţă. O să-l înfigă în pământ şi o să înceapă să-mi vorbească, să plângă, să încerce să mă păstreze în viaţa ei, în care sunt mai multe cruci decât fiinţe vii. Braţul vertical mi se pare exagerat de lung, dar îmi dau seama că e partea care va fi înfiptă în pământ.

Insula e albă. Biserica, îmbrăcată în promoroacă, pare translucidă, aeriană. Pământul din jurul crucii înfipte e singura pată întunecată în acest univers alb.

Coborâm spre mal, ne aşezăm, fără să scoatem un cuvânt, la locurile noastre din barcă. La un moment dat, îmi trece prin cap să vorbesc, să încep prin câteva cuvinte neutre explicaţia gravă ce va urma. Tăcerea însă, prea amplă, de parcă ne-am afla într-un naos uriaş, îmi stinge vocea, o trimite înapoi, către gândul febril care mă ameţeşte: cum să-i spun acestei femei că pentru a ne uni destinele, chiar şi pe termen scurt, ar trebui să învăţ să trăiesc în acea viaţă de după viaţă care nu e viaţa obişnuită pentru muritorii de rând, că ar trebui să regândesc totul, timpul, moartea, nemurirea trecătoare a unei iubiri, că ar trebui… Cerul de deasupra lacului are o strălucire insuportabilă, curăţenia aerului îţi umflă plămânii, încât abia mai poţi respira. Am un chef nebun să părăsesc albul acesta, să mă întorc în înghesuiala fumurie din Wigwam, în zumzetul de voci năclăite de alcool, în frecuşul de trupuri, de idei mărunte şi uşoare, în lumea legăturilor lipsite de promisiuni.

Ocolim insula. În curând or să se ivească lutul roşu al malului, desişul de sălcii… Va coborî, mă va privi lung în ochi, va începe să vorbească. Ce-aş putea să-i spun: moartea, timpul, fatalitatea? E o femeie singură care, pur şi simplu, omenesc de simplu, nu mai vrea să fie aşa. Numai că acest infinit alb pe care

îl poartă în suflet nu va pătrunde niciodată în cochilia călduţă a unui Wigwam.

Frigul mă face să-mi simt înţepeneala trupului. Stau chircit pe banchetă, cu valiza între picioare. Îmi trece brusc prin cap ideea să o iau la fugă de îndată ce ajungem. Să sar pe mal, să trag barca, să-mi umflu valiza, să arunc peste umăr o vorbă de bun-rămas şi s-o şterg. Mişcările ei de vâslă devin tot mai rare, ca şi cum, ghicindu-mi planul, ar vrea să întârzie momentul sosirii. Ştiu că, orice s-ar întâmpla, nu pot fugi. Ce nenorocire, lipsa asta de cinism taman acum!

Brusc, botul bărcii loveşte uşor un obstacol. Mă întorc, casc ochii. Nici o salcie, nici un dâmb de mâl roşu. Acostăm la vechiul debarcader, de cealaltă parte a lacului. Până să înţeleg ce se întâmplă, Vera coboară pe scândurile care se îndoaie uşor deasupra stâlpilor îmbătrâniţi. O urmez mecanic, cu valiza în mână, pe pontonul acela îngust.

Mă priveşte în ochi, îmi zâmbeşte, apoi mă sărută pe obraz şi se întoarce la barcă. Abia după ce vâsleşte o dată, îmi strigă: „Aşa eşti foarte aproape de oraş. Ai un tren la ora unsprezece… Dumnezeu să te aibă în pază”.

Chipul ei îmi pare îmbătrânit, o şuviţă de păr argintiu îi cade pe frunte. Şi totuşi, i se citeşte în toată fiinţa o tinereţe proaspătă, fremătătoare, care transpare în mişcarea buzelor, în zbaterea genelor, în uşurătatea trupului pe care barca îl poartă deja mai departe…

Flutur din mână într-un salut zadarnic, ea e cu spatele spre mine, iar distanţa dintre noi creşte rapid. Merg spre capătul debarcaderului şi îmi spun, cu o intensitate dureroasă, că vocea mea i-ar putea încă ajunge la urechi şi că ar trebui neapărat să-i spun că… E atât de linişte, încât aud clipocitul iscat de plecarea bărcii stingându-se încet printre pilonii care susţin pontonul.

N-am plecat niciodată spre oraş din locul acesta. De la debarcader, cărarea urcă, iar când arunc o privire în spate, văd întreaga întindere a lacului. Insula cu silueta luminoasă a bisericii şi cu cei câţiva copaci din cimitir, unduirea albastru-cenuşie a pădurii, acoperişurile din Mirnoie care şi-au pierdut strălucirea argintie… În curând, chiciura se va topi de tot şi ele vor semăna cu acoperişurile unui sat ca atâtea altele, în aşteptarea iernii.

Departe, barca pe suprafaţa îngheţată a lacului pare deja imobilă şi totuşi înaintează. Urma de apă pe care o decupează în pojghiţa gheţii se prelungeşte, se întinde spre nesfârşitul câmpiei înzăpezite, către strălucirea mată a soarelui. Şi, mai departe, în ceţurile încărcate de promoroacă ale orizontului, se luminează deodată hăul acela, dincolo de câmpuri şi de vârfurile pădurii. Marea Albă…

Încă mai zăresc deasupra liniei negre a bărcii silueta în mantaua lungă de cavalerie. În ciuda distanţei, am impresia că aud trosnetul gheţii sparte. Ecoul său umple dilatarea luminoasă a cerului. Sunetul se întrerupe exact atunci, ca în momentul în care vâsla îşi încetează mişcarea ritmică şi se odihneşte. Mi se pare că văd semnul unui braţ care flutură deasupra bărcii, da, îl văd clar, mă grăbesc să-i răspund…

Iar ecoul se face din nou auzit, neabătut, netulburat.

SFÂRŞIT